

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Dansk
Politi
bag Pigtraad

**DANSK POLITI BAG
PIGTRAAD**

POUL BENNIT

DANSK POLITI BAG PIGTRAAD

SKANDINAVISK BOGFORLAG A/S
ODENSE

FORORD

Det er ikke min Mening med denne Bog at træde i Propagandaens Tjeneste. Jeg har kun nøgternt beskrevet Begivenhederne den 19. September 1944, da det danske Politi blev likvideret, og den Tid, der fulgte efter for 2000 danske Politimænd i tyske Koncentrationslejre.

Som Motto for Bogen vil jeg anføre de Ord, der blev udtalt af en dansk Politimand Juleaften i en Lejr i Tyskland: „Maatte danske Politimænd aldrig fornedre sig til at behandle deres Medmennesker, som vi er blevet behandlet, og som vi har set andre blive behandlet.“

FORFATTEREN

Den 19. September 1944 likviderede den tyske Besættelsesmagt det danske Politi og fjernede derved det sidste Bolværk til Sikring af den danske Befolkning mod Overgreb og Forbrydelser.

Denne Handling efterlod vort Land i fuldkomment retsligt Kaos og gav frit Spillerum for saavel Besættelsesmagten som Landets Forbrydere fra de mindste til de største.

Likvideringen af det danske Politi foregik paa en Maade, der er uden Sidestykke i Krigshistorien. Uden forudgaaende Forhandlinger arresterede Tyskerne den 19. September 1944 Kl. 11 Formiddag i Byerne København, Odense, Aarhus og Aalborg 2000 danske Politimænd, og disse blev uden Afhøringer og Undersøgelser, uden Retsforhandlinger og uden Dom ført til Tyskland og blev der indespærret i Koncentrationslejre under Betegnelsen: Mordere og farlige Forbrydere, samtidig med at Tyskerne arresterede det danske Politis Ledelse, og satte dem i Fængsel i Shellhuset i København.

Om Tyskerne ved denne Fremgangsmaade havde tænkt sig at kunne skræmme Danmarks øvrige ca. 8000 Politimænd til at være sig følgagtige, vides ikke. Det er

dog sandsynligt, idet Tyskerne i den nærmeste Tid efter Aktionen paa forskellig Maade forsøgte at faa det i Danmark tilbageblevne Politi til at gaa i Arbejde under en ny Ledelse, hvilket dog totalt mislykkedes.

Jeg skal paa de efterfølgende Sider forsøge at give et Billede af Begivenhederne den 19. September 1944 og den ulykkelige Tid, der derefter fulgte for 2000 danske Politimænd, men skal lige forinden kort skitsere den Tid, der gik forud.

I Tiden efter den 29. August 1943 blev Forholdet mellem det danske Politi og de tyske Myndigheder yderligere spændt. Forholdet mellem dem havde aldrig været særlig godt, idet Tyskerne aldrig havde kunnet forsones sig med, at dansk Politi ikke ønskede at være dem behjælpelig i Jagten paa danske Statsborgere. Tyskernes Tone overfor det danske Politi blev mere og mere agresiv, og deres Krav fremsat i mere og mere truende Form.

Dansk Politi havde fastlagt sin Retningslinie, der var den i videst mulig Udstrækning at beskytte den danske Befolkning mod Tyskernes Overgreb og i saa stor Udstrækning som muligt at nægte at hjælpe til med at bringe danske Statsborgere foran Eksekutionspelotonerne.

Efterhaanden som man kom frem i Aaret 1944, blev Spændingen mellem de tyske Myndigheder og det danske Politi større og større. Indenfor dansk Politi ventede man stadig paa en Eksplosion fra Tyskernes Side, og

utallige er de Møder, der er afholdt indenfor Politiet for at drøfte, hvorledes de forskellige Situationer skulde tages.

Politiet levede under et stadigt Pres fra Tyskernes Side, idet disse stillede større og større Krav og til sidst gik saa vidt, at de forlangte, at det danske Politi skulde overtage Vagten ved de Fabriker og Virksomheder, som var vigtige for Tyskerne. De forlangte at faa Afskrift af alle Rapporter, som af Politiet blev optaget vedrørende dets Undersøgelser i Sabotagesager og i mangfoldige andre Sager. Endvidere forlangte Tyskerne, at de anholdte, som det danske Politi beskæftigede sig med i Sabotagesager m. v., skulde afgives til Tyskerne, og disse anholdtes Skæbne vilde enhver saa kunne tænke sig til.

Dansk Politi fastholdt imidlertid sin en Gang fastlagte Retningslinie og nægtede konsekvent at imødekomme Tyskernes mest graverende Krav, og over hele Landet holdt man Møder og Diskussioner, under hvilke det viste sig, at dansk Politi var en fast sammenhængt Enhed, der Skulder ved Skulder vilde staa sammen og saa længe som muligt modvirke Tyskernes Aggressivitet overfor den danske Befolkning.

Tyskerne var rasende, hvilket vi, der under vort Arbejde traf sammen med dem, kunde mærke under forskellige Former. Det viste sig blandt andet tydeligt under de i Odense foretagne store Schalburgtager, hvortil Politiet rykkede ud, og hvor man blev mødt af et Par

enkelte Gestapomænd, der med et Smil gik rundt og betragtede Rædslerne uden at blande sig i noget som helst, medens de samme Gestapomænd mødte op med en Hale af „danske“ Medhjælpere i fuld Uniform ved de Anledninger, hvor danske Frihedskæmpere havde udført deres Missioner, og højrøstet og brutalt sammen med deres Haandlangere blandede sig i Politiets Arbejde paa en Maade, der ikke var til at misforstaa.

Endvidere undsaa Tyskerne sig ikke for at gaa over til direkte Angreb paa Politiet. Man likviderede nogle Stykker ved Hjælp af sine Haandlangere, og de samme Haandlangere foretog Attentater paa Politiets Lokaler rundt om i Landet, hvorunder de bl. a. fuldstændig sprængte Politiets Lokaler i Svendborg i Luften og foretog Ødelæggelser paa andre Politistationer Landet over.

En Aften, medens jeg havde Vagt paa Politistationen i Odense, rystedes Raadhuset pludselig af et frygteligt Brag, der efterfulgtes af det kendte Spektakel af Glasskaar fra knuste Ruder, der raslede ned paa Gaden, af hysteriske Kvindeskrig og Mandfolks Raaben. Jeg forstod, der var sket noget frygteligt, idet Skrigene og Raabene vedblev, og skyndte mig ned paa Flakhaven foran Politistationen, hvor der mødte mig et frygteligt Syn. Foran Indgangsdøren til Politistationen laa to stønnende, unge Politimænd svømmende i deres Blod. Deres Tøj paa Overkroppen var flaaet i Stumper og Stykker, medens de var komplet nøgne fra Underliv til Taaspidser.

Deres Underkrop var frygteligt tilredt, og i de store blødende Saar sad Rester af deres bortsprængte Klædningsstykker. I vid Omkreds omkring dem var Pladsen dækket med smaa sorte Punkter, der ved nærmere Eftersyn viste sig at være smaa bitte Tøjstumper, som stammede fra det Tøj, som Eksplosionen havde revet af Kroppen paa dem. Midt imellem dem fandtes et Bombekrater i Brolægningen, og det var klart, at der havde fundet et Bombeattentat Sted mod de to Politimænd. De blev øjeblikkelig kørt paa Sygehuset, hvor den ene kort efter døde af sine Saar, medens den anden vil faa Mén af Attentatet Resten af sit Liv.

Hvorfor blev denne Haandgranat kastet paa disse to Politibetjente? De passede kun deres Pligt og havde intet foretaget sig, der kunde berettigge en saadan Handling. Var det Optakten til yderligere Aktioner mod Politiet, spurgte vi os selv.

Nogen Tid efter blev der foretaget Anholdelser i Flæng af danske Politifolk, der anholdtes og afhørtes uden egentlig Grund, hvorefter de løslodes uden Kommentarer.

En Aften morede to berusede tyske Underofficerer sig paa Fisketorvet i Odense med at knalde løs med deres Karabiner uden nogen som helst Grund. Dansk Politi blev tilkaldt, men de berusede Tyskere stak af og blev senere fundet af en Politipatrulje paa Sortebrødretorv. De fulde Tyskere optraadte stadig aggressivt, og her stod altsaa dansk Politi overfor to berusede Tyskere og skulde

foretage Skridt til at sikre den danske Befolkning med Bevidstheden om, at lige meget hvad de end gjorde, vilde det blive opfattet som et Angreb paa den tyske Besættelsesmagt.

En Kriminalbetjent forsøgte at faa Tyskerne beroliget, men maatte trække sin Pistol, da Tyskerne lagde an paa ham med deres Karabiner. Kriminalbetjenten sprang imidlertid paa Tyskerne og under Kampen afvæbnede han den ene, medens den anden forsvandt. Tyskeren og hans Karabin blev under stort Spektakel ført til Politistationen, og det tyske Feltgendarmeri blev underrettet og kom straks efter til Stede. Hvad havde nu været mere naturligt, end at Tyskerne havde anholdt den berusede Underofficer, der ved sit planløse Skyderi havde udsat mange Danskers Liv for Fare. Skete dette. Nej, Tyskerne anholdt tværtimod den danske Kriminalbetjent for Overfald paa den tyske Værnemagt, indsatte ham i Arrest paa Husmandsskolen, hvor han blev underkastet skrap Forhør, førte ham derefter til Aarhus, hvor han sad fængslet i to Maaneder under ustandselige Afhøringer, for endelig til sidst at indbringe ham for tysk Krigsret, hvor han blev idømt 3 Maaneders Fængsel for Angreb paa den tyske Værnemagt. Dette Eksempel er ikke enestaaende og viser klart den Maade, Tyskerne behandlede dansk Politi paa. Tyskerne forsøgte ved disse Metoder at faa dansk Politi til at slaa om og gøre det Arbejde, som Tyskerne forlangte, men det lykkedes dem ikke.

Situationen blev mere og mere tilspidset, og det stod

klart for alle indenfor Politiet, at man maatte vente en Akion fra Tyskernes Side enten direkte fra dem eller fra deres Haandlangere. Der gik Rygter om, at der var bygget en Koncentrationslejr til dansk Politi paa Bornholm, og Rygterne svirrede i det hele taget mellem Politi og Borgere om, hvad Tyskerne vilde foretage sig imod det danske Politi.

Nervekrig blev Politiet heller ikke sparet for, idet der til Stadighed af anonyme Personer blev ringet til Politiet og gjort opmærksom paa, at nu skulde man passe paa, for den og den Dag Klokker det og det vilde det danske Politis Dage være talte.

Fra Politiets Hovedkvarter i København blev de forskellige Afdelinger stadig holdt underrettet om Situationen, og der udsendtes stadig fra Rigspolitichefen Retningslinier for Politiets Arbejde. Disse Retningslinier var ikke altid lige lette at følge og i mangfoldige Tilfælde var den enkelte Politimand henvist til at handle pr. Konduite under personligt Ansvar.

Forholdene blev mere og mere usikre, men een Ting stod stadig fast, nemlig det danske Politis ubøjelige Vilje til ikke under nogen Form at gaa Tyskernes Ærinde, og denne Vilje var som en Mur mod Tyskernes Aggressivitet. Sommeren bragte adskillige nye Episoder, hvor dansk Politi var udsat for svært Tryk fra Tyskernes Side uden Resultat, men Tyskernes Trusler og den Form, hvorunder de fremsatte deres Krav, blev efterhaanden af en saadan Art, at ingen dansk Politimand mere følte sig rolig.

Den første samlede Aktion, Tyskerne foretog mod Politiet, fandt Sted mod flere danske Politimestre og andre Politifolk, der samlet blev anholdt paa en bestemt Dag og sat i Fængsel. Nogle af dem blev senere sat paa fri Fod, men adskillige endte i tyske Koncentrationslejre, hvor flere af dem senere led en forsmædelig Død. Efter denne Aktion stod det klart for det danske Politi, at Tyskerne omgikkes med Tanker om et større Angreb paa Politiet, og Spændingen kulminerede den 14. September 1944, da Chefen for det tyske SS i Danmark, General Pancke, udsendte følgende Opraab i de danske Aviser:

Meddelelse!

Pressekontoret hos den højere SS og Politifører i Danmark meddeler:

Den Maade, paa hvilken de politiske Mord i den senere Tid har taget Overhaand, har gjort det umuligt for den højere SS og Politifører i Danmark længere at taale, at det danske Politi ikke med al Energi modarbejder den forbryderiske Underverdens Gangstermetoder. Der er derfor under Forhandling med Departementschef Eivind Larsen blevet stillet den Fordring til det danske Politi med alle til Raadighed staaende Kræfter at eftersøge Morderne og sørge for, at de bliver straffede.

Dette Opraab var i sig selv et direkte Angreb paa Politiet, men i den nærmeste Tid efter Opraabet skete der ikke noget. Man var imidlertid forberedt paa alt, og enkelte Personer indenfor det danske Politi fandt det formaalstjenligt at gaa under Jorden. Man holdt en Del Møder, men paa disse Møder var der Enighed om, at uanset Trusler og Provokationer vilde man staa fast paa sit hidtidige Standpunkt og kun arbejde ud derfra, idet man dermed mente at tjene den danske Befolkning paa bedste Maade.

I den kommende Tid sov de færreste danske Politimænd i deres Hjem om Natten, og mange af dem havde deres Kuffert pakket, parat til, hvis det var muligt, at unddrage sig Tyskernes Vrede. Hvorledes Aktionen vilde komme til at finde Sted, var der ingen, der anede, og hvem der vilde foretage den, anede man heller ikke, men man var som sagt forberedt paa alt, og ens Vaaben var altid indenfor Rækkevidde.

Alt var man forberedt paa, kun ikke det, der skete, kun ikke den Maade, hvorpaa Tyskerne endelig skred til Angreb paa det danske Politi.

Og saa kom den 19. September 1944.

★

Den smukke Sensommerdag den 19. September 1944 vil i det danske Politis Annaler for evigt blive staaende som den frygteligste Dag i dansk Politis Historie. Paa denne Dag ødelagde Tyskerne det danske Politij i Bund og Grund. Paa denne Dag blev mange mange Aars Arbejde splittet og lagt øde, og paa denne Dag foretog Tyskerne et af de mest alvorlige Angreb, de efter den 9. April 1940 har foretaget i vort Land, og Følgerne af denne Handling er endnu ganske uoverskuelige.

Jeg opholdt mig i Retslokalet paa Domhuset i Albani-gade i Odense, hvor en større Sag var til Behandling, og vi havde lige sat os til Rette for at nyde en kendt Højesteretssagførers Forsvar. Uret i Retslokalet viste 11. I Retssalen herskede den Ro og Stilhed, der er saa betegnende for vor Respekt for Retten og dens Værdighed, men denne Ro og Stilhed blev brat afbrudt, idet en kvindelig Kontorfuldmægtig med rædselsslagent Ansigt kom styrtende ind i Retten raabende et eller andet, som vi ikke kunde forstaa, idet Døren til Retslokalet paa samme Tid blev sparket op og nogle brutale Stemmer skreg nogle aldeles uforstaaelige Ord ind i den hidtil saa stille Retssal. Fra min Plads kunde jeg kun se Mundingen af en Maskinpistol, og jeg tænkte ved mig selv, at der muligvis var Tale om et Bombeattentat paa Retten i Forbindelse med den verserende Sag.

I Løbet af Sekunder var Retssalen et Virvar af Menne-

sker, der alle styrtede mod Retssalens ene Bagudgang i forgæves Forsøg paa alle paa en Gang at bringe sig i Sikkerhed for de truende Vaaben, der pegede mod dem fra Døren og for at undslippe de Trusler, der laa i den skrigende Stemme, der ustandselig skar igennem Spektaklet og Virvaret. Rundt omkring fra Domhuset lød Raaben og Skrigen, og nu knaldede Skudene rundt omkring i Gangene, og jeg kunde forstaa, at Panikken rasede i Bygningen. De uarticulerede Skrig fra Voldsmændene, der var brudt ind i Retten, fortættede sig nu til Raabet „Hände hoch, oder ich schiesse,“ og det blev nu klart for mig, at det ikke var noget Bombeattentat, men noget langt frygteligere, nemlig et tysk Angreb paa Domhuset. Det fo'r gennem min Hjerne, at jeg maatte bringe mig i Sikkerhed, og sammen med adskillige andre forsøgte jeg at styrte ned ad Bagtrappen til Kælderetagen, men rendte imidlertid lige i Armene paa en tysk Soldat, der stak en Maskinpistol i Maven paa mig under det Brøl, der snart genlød i hele Bygningen „Hände hoch, oder ich schiesse.“ Ved nærmere Eftersyn viste denne Tysker sig at være en Dansker, velkendt af alle Odenseanere, nu i tysk Uniform klar til at skyde løs paa sine egne Landsmænd. Jeg var saa klar over, at jeg var færdig, og blev sammen med en Del andre med Maskinpistoler i Ryggen stillet op paa Gangen udenfor Kriminalretten. Vi blev beordret hen til Væggen med Ansigtet mod Væggen og Hænderne i Vejret, og der stod vi, medens Bygningen rundt omkring os stadig genlød af vilde Raab, typisk for

Tyskerne, og Geværsalver. Efterhaanden stilnede Spektaklet noget af, og paa Gangen, hvor vi stod, var til sidst næsten stille, en Stilhed, der kun blev afbrudt af Kvindernes hysteriske Graad. Det var en ubehagelig Situation at staa med Ansigtet mod Væggen og Maskinpistolerne i Ryggen uden egentlig at ane, hvad det var, der føregik. En ældre Dommer vendte sig om og gjorde i høflige Vendinger en af de tyske Vagtposter forstaaeligt, at han var Dommer og som saadan havde Krav paa Respekt og forsøgte at paatale det nedværdigende i Situationen, men blev brutalt beordret til at holde Hænderne oppe og faa Ansigtet mod Væggen. Minutterne sneglede sig af Sted, og vi stod der stadig. Det begyndte at gøre ondt i Armene, og Kvinderne græd ustandseligt, men der skete intet. Jeg vendte Hovedet og spurgte en af Vagtposterne: „Hvad er Meningen, hvor længe skal vi staa her?“ men fik kun Svaret: „Hände hoch, und halt's Maul.“

Efter ca. 20 Minutters Forløb, hvor vi stadig stod med Hænderne i Vejret og støttet op mod Væggen, indfandt en tysk SS Mand sig og gav i den sædvanlige brøsig tyske Tone Ordre til personlig Ransagning af hver enkelt. Dette blev derefter foretaget, idet alle passerede forbi to SS'er, der med sædvanlig tysk Grundighed foretog Kropsvisitation, hvorefter vi under maskinpistolbevæbnet Eskorte blev ført ned i et Lokale i underste Etage.

Lokalet var snart stuvet fuldt af Mennesker, og det var tydeligt at se paa alle, at de havde været ude for et

frygteligt Chok. Det var svært at berolige Kvinderne, hvoraf nogle var helt ude af sig selv, idet ingen vidste, hvad Meningen egentlig var med dette brutale Angreb. Der gik nogle Timer, hvor der efterhaanden faldt Ro over os, trods det vi engang imellem opskræmtes, naar der lød Skud i Bygningen.

Det Politi, der havde Kontorer i Domhuset, blev ført samlet ind i Lokalet, hvor vi andre opholdt os, blege og oprevne, og de fortalte, at Tyskerne paa deres Kontorer havde smadret Skriveborde og Vægskabe og raabt og skreget paa illegale Vaaben. Efter denne Oplysning begyndte det at dæmre for os, at nu var Dagen kommet for Likvidering af det danske Politi. Og denne Antagelse skulde senere vise sig at være sørgelig rigtig.

Timerne gik imidlertid, og SS'erne var blevet afløst af Værnemagtssoldater, der tillod almindelig Samtale og Rygning, og henad Kl. halv fire tonede den tidligere omtalte Dansker frem, svingende nonchalent med sin Maskinpistol og i en brøsig Tone givende Ordre til, at alle, der ikke hørte til paa Domhuset, maatte forlade dette, naar de viste ham deres Legitimationskort. Derefter gav han Ordre til, at alle, der hørte til paa Domhuset, Politiet undtaget, maatte forlade Lokalet, og han pointerede stærkt, at Politiet nok var saa venligt at holde sig tilbage. Lokalet var nu næsten tomt, tilbage sad Politiet og overfor os stod denne „fine“ Dansker og svingede os om Næsen med sin Maskinpistol, idet han hoverende sagde: „Naa, mine Herrer, saa er det sket,“ hvorefter han forlod

Lokalet. — Vore værste Anelser var saaledes gaaet i Oplydelse, og vi ventede nu i Spænding paa, hvad der videre skulde ske med os. Der gik en Times Tid, og Danskeren vendte nu tilbage medførende i Triumf forskellige Politifolk, som han havde arresteret paa deres Bopæl.

Vi var nu klar over, at Situationen var alvorlig, og havde vi ikke været det, blev vi det, idet en højerestaaende SS Mand kom ind og i en brutal Tone meddelte os, at vi havde at oplyse ham om, hvor vi havde gemt hemmelige Vaabenlagre. Han fik dog ikke noget Svar, hvorefter han geraadede i Raseri og brølte, at vi maatte være klar over, at fandtes der Vaaben nu efter denne hans Forespørgsel, saa vilde vi blive skudt alle.

Han fik stadig intet Svar.

Klokken ca. seks blev vi beordret ud paa Trappen i Enkeltkolonne og ført ud paa Pladsen foran Domhuset. Vi saa os forbavsede omkring, thi hele Pladsen var afspærret af stærkt bevæbnede Soldater, og Maskingeværer var stillet op paa forskellige Steder paa Hjørnerne. Paa Pladsen var en af Tyskernes Prærievogne kørt frem, og Danskeren, der stadig var den aktive, beordrede os til at stige op i Vognen. Da jeg passerede ham, kunde jeg ikke tilbageholde et foragteligt Øjekast, som han besvarede med et „Nu skal du for en Gangs Skyld ud at køre fint, Knægt“. Efter at vi var stuvet sammen paa denne Lastvogn, blev vi saa i rasende Fart kørt gennem Byen med stærk Eskorte saavel for som bag, og den, der ikke har prøvet at staa op i en Lastvogn under stærk

Fart om Gadehjørner, Opbremsninger og Igangsætninger under Bykørsel, medens Maskingeværer peger paa een fra en Vogn bagved, har en Oplevelse til Gode.

Vi spurgte hinanden: „Hvor gaar Turen mon hen?“, og vi gættede paa, at vi skulde til Jernbanestationen, men dette viste sig at være forkert, idet Vogntoget svingede ind paa Skolepladsen ved Jernbanegades Skole, som af Tyskerne var omdannet til Kaserne, og her blev vi losset ud og ført ind i Gymnastiksalen, hvor vi traf en Masse andre Politifolk, der ligesom os havde været ude for en slem Oplevelse.

Angrebet paa Domhuset i Odense var ikke det eneste Angreb, Tyskerne foretog, idet de paa samme Tid angreb Raadhuset, hvor Politistationen havde Lokaler.

Faa Minutter før Klokkeren elleve kom et Kompagni tyske Soldater marcherende gennem Vestergade i Odense mod Raadhuspladsen. De sang en af deres sædvanlige Sange og marcherede frem paa samme Maade, som vi i de sidste Aar var blevet vant til at se dem i vore Gader, og under den vante Ligegyldighed fra Befolkningens Side. De spadserende paa Vestergade tog ingen Notits af dem, og ingen skænkede det en Tanke, at dette Kompagni var ude i en særlig Mission, og slet ikke den unge Politimand, der stod støt og rolig paa sin Post i Raadhusets Port.

Pludselig skingrede et Fløjtesignal gennem Gaden, og i samme Øjeblik opløstes det syngende og marcherende Kompagni i Kampgrupper, der spredte sig over hele

Flakhaven og Vestergade og under infernalske Hyl og planløst Skyderi gik til Angreb paa Raadhuset.

Flakhaven og Vestergade var i Løbet af faa Øjeblikke forvandlet til et Helvede af Maskingeværsalver og Geværsalver, Hysten og Skrigen og Angstraab fra de spadserende, der dels flygtede til alle Sider, dels i Rædsel smed sig ned paa Gaden søgende Dækning, hvor det var muligt. Man skulde tro, at Angrebet gjaldt en tusindtalig Fjende og ikke en Overrumpling af en fredelig dansk Provinspolitistation.

Kampgrupperne rykkede krigsmæssigt frem mod Raadhuset, idet de ustandseligt skød gennem Vinduerne i Bygningen uden nogen som helst Hensyntagen til, hvilke Lokaler de rettede deres Beskydning imod.

En Kampgruppe rykkede straks mod Porten til Politistationens Gaard, og Føreren for Kampgruppen fo'r lige hen til den der posterede Politimand, og inden denne rigtig havde fattet, hvad der egentlig foregik, sendte Tyskeren ham et Pistolskud gennem Hovedet, hvorefter den øvrige Del af Gruppen med Føreren i Spidsen stormede ind i Gaarden over hans Lig.

Andre Kampgrupper havde omringet Raadhuset og havde taget Poster i forskellige Bygninger bag Raadhuset, hvorfra de vedblivende vedligeholdte deres Skyderi gennem Vinduerne til Trods for, at der ikke blev løsnet et Skud mod dem fra Raadhuset.

Lidt efter lidt stilnede Skydningen af, og alle Raadhusets Lokaler blev besat af Angriberne, og alle tilstede-

værende Personer i Raadhuset, saavel tilfældige tilstedeværende som Civiladministrationens Personale og Politiets Personale blev holdt op og ransaget paa deres Personer. Tyskerne foretog endvidere Ransagning i alle Politiets Lokaler, hvor de smadrede Inventaret og gennemrodede alt i deres Søgen efter illegale Vaaben. De tilegnede sig Politiets Kartoteker og gennemrodede dets Registraturer paa en alt andet end blid Maade, og da deres Hærgen i Bygningen var forbi, samlede de alt det Politi, de havde faaet fat paa, og førte dem til Jernbaneanegades Skole.

Lignende Angreb blev foretaget paa samme Tid mod Politistationen paa Filosofgangen, hvor Politimesteren og det øvrige Personale blev holdt op, og alt blev gennemrodet paa samme haardhændede Maade under Paa-skud af, at Politiet havde skjulte Vaabenlagre.

Politimesteren, der blev holdt op paa sit Kontor, nægtede at efterkomme Ordren: „Hände hoch“ og nægtede under nogen Omstændigheder at udtale sig til Angriberne, hvorefter han øjeblikkelig blev arresteret og ført til den tyske Kaserne paa Søndre Boulevard.

Tyskerne besatte ligeledes Luftværnets Kontorer i Dansestræde, hvor Politikommissæren blev holdt op, og under Trusler afkrævet Oplysning om, hvor han gemte de hemmelige Vaabenlagre. Da Politikommissæren nægtede at udtale sig under de herskende Forhold, blev ogsaa han arresteret og ført til den tyske Kaserne paa Søndre Boulevard.

I København fandt Angrebet paa Politigaarden og de øvrige københavnske Politistationer Sted paa samme Tid og paa samme Maade under falsk Flyvervarsel, og de arresterede Politimænd blev i Prærievogne kørt til Frihavnen og indladet i et Skib, der samme Aften førte dem til Tyskland.

Politiskolen i København blev stormet, og alle Elever der arresterede og ført til Tyskland, til Trods for, at nogle af dem kun havde været ansat i Politiet i 14 Dage og ikke engang var iført Uniform.

Aarhus og Aalborgs Politistationer blev ligeledes stormet, saavel som Politiets Udrykningskaserner i Jylland, og det der antrufne Politi arresteret og indsat i de tyske Kaserner. Kystpolitiets Vagtstationer blev ligeledes stormet og Personalet arresteret.

Paa Landest øvrige Politistationer foretoges Afvæbningen af Politiet der, men ingen Politimænd blev arresteret.

Klokken ca. syv var hele Aktionen mod det danske Politi tilendebragt, og dansk Politi ophørt at eksistere.

*

I Gymnastiksalen i Jernbanegades Skole i Odense. Paa Gulvet langs Gymnastiksalens Vægge var lagt et Antal Madrasser med Tæpper paa, og rundt omkring paa disse Madrasser sad nu vi arresterede Politifolk og

saa haabløse paa hinanden. En dyster Stemning raadede der, og Samtalen mellem os gik lavmælt og trægt. Hvad var der egentlig sket med os? Hvad skulde der ske med os? Hvad skete der med vore Hustruer og Hjem? Vi var faktisk uden Underretning om noget som helst, og vi var fuldkommen afskaaret fra at sætte os i Forbindelse med Omverdenen.

For Enden af Gymnastiksalen var opstillet to Vagtposter, der stod med deres Karabiner skudklar rettet mod os og med Haandgranater i Bæltet, og i Gaarden havde vi bemærket, at der var opstillet mange flere Vagtposter, end der plejede at være. Vi kravlede op ad Ribberne for at kigge ud paa Gaden, og gennem de højtsiddende Vinduer kunde vi se, at Gadekrydset udenfor Skolen var afspærret og besat med Maskingeværposter.

Der blev serveret noget Værnemagtsuppe for os, hvad den bestod af, var ikke let at sige, men godt smagte den i hvert Tilfælde ikke, og vor Appetit var heller ikke særlig stor.

Efterhaanden samledes vi i smaa Grupper og spadserede op og ned ad Gulvet, idet vi drøftede vor Situation, og Aftenen skred langsomt frem. En Marineunderofficer var Vagtchef og gjorde os opmærksom paa, at vi skulde gaa til Ro Klokken ni. Lyset blev saa slukket, og vi lagde os paa Madrasserne med alt vort Tøj paa, men ingen kunde sove. Det var en slem Nat at komme igennem, og da Morgenen gryede, og vi blev raabt op Klokken syv, var det en Samling trætte og forvaagede Politi-

mænd, der saa frem mod den nye Dag i Spænding paa, hvad denne Dag vilde bringe. Vi fik serveret Kaffe om Morgenen, og den samme tyske Marineunderofficer, som havde været Vagtchef den foregaaende Dag, sørgede for, at der blev sendt Bud i Byen efter Wienerbrød til Kaffen til at pynte lidt paa de Rugbrødsskiver, der var givet os som Morgenmad.

Da Morgenkaffen var indtaget, indledte vi en Samtale med denne Vagtchef, og han fortalte os, at det var meget lidt, han kendte til Aktionen. Han kunde dog imidlertid fortælle os, at SS havde givet Ordre til, at der den 19. September skulde være saa og saa mange Værnemagtsafdelinger klar til at slaa et Politiooprør ned i Odense, og der var blevet udleveret krigsmæssig Ammunitionsudrustning til hver Mand umiddelbart før Afmarchen fra de forskellige tyske Kaserner i Odense. Vi kunde forstaa paa ham, at Værnemagten var forbavset over ikke at have set noget til noget Oprør. Han stod tilsyneladende uforstaaende overfor det, der var sket, men vi kunde forstaa paa ham, at der under en eller anden Form var bibragt ham den Tro, at vi var nogle yderst farlige Personer, og den samme Tro var bibragt de Værnemagtsafdelinger, der skulde foretage Angrebet paa Politiet. Dette forklarede i nogen Grad den Nervøsitet, der tilsyneladende raadede under hele Aktionen, og vi mindedes, at nogle af de unge tyske Soldater havde set lige saa skrækslagne ud under Aktionen, som vi vel selv havde gjort det.

Dagen sneglede sig hen, og der skete ikke noget. Vagtposterne blev regelmæssigt afløst, men var tilsyneladende ikke mere saa bange for os som Dagen i Forvejen. De holdt ikke mere deres Karabiner skudklar og var i det hele taget ikke saa nervøse som den foregaaende Dag.

I Løbet af Dagen indfandt forskellige Paarørende sig i Skolegaarden, og der blev givet Tilladelse til, at de under Bevogtning maatte hilse paa deres Slægtninge, og dette bevirkede, at adskillige af os naaede at faa hilst paa vore Hustruer, der var lykkelige over at se, at vi var sluppet uskadte.

I Løbet af Dagen fik vi Underretning om, at 1700 danske Politimænd var ført til Tyskland, og det skal ikke være nogen Hemmelighed, at vi blev skrækslagne over at høre dette. En højstaaende SS Officer indfandt sig i Gymnastiksalen, og han blev spurgt, om det var rigtigt, at man havde ført danske Politimænd til Tyskland. Han svarede hertil, at det var en gemen Løgn og en Form for Propaganda, som han ikke sympatiserede med. Vi spurgte ham saa, hvad der skulde ske med os, og om der var Risiko for, at vi blev ført til Tyskland. Hertil fik vi det Svar, at vi kunde være ganske rolige, for der vilde ikke ske os noget som helst, og i Løbet af ca. 24 Timer vilde vi alle blive løsladt, og der var ikke nogen som helst Grund for os til at se mindre lyst paa Sagen. Det skal indrømmes, at hans Ord beroligede os noget, men havde vi vidst, hvad vi senere fik at vide, nemlig at 1700 danske Politimænd stuvet sammen i Lasten paa en tysk Damper

under skalkede Luger var paa Vej gennem Minefeltet til Tyskland, paa samme Tid, som denne høje Officer forsikrede os om det modsatte, saa er det ikke sikkert, at vi havde ladet os berolige.

I Løbet af Dagen indfandt en højere Officer sig og meddelte, at alle, der var fyldt 55 Aar, kunde forlade Gymnastiksalen, og de kunde betragte sig som løsladte. Imidlertid fik de Ordre til om Torsdagen Klokken elleve Formiddag at møde paa Politikontoret, og de blev gjort bekendt med, at saafremt de ikke mødte, vilde ingen af vi andre blive løsladt. Dette bestyrkede os i vor Tro paa, at det virkelig var Meningen, vi skulde løslades, og vi bad indtrængende de løsladte om ikke at svigte os, saaledes at vi allesammen kunde komme ud igen, og hvad der saa senere skulde ske, maatte Skæbnen raade for.

Efter disse Løsladelser var det ligesom om vort Humør steg nogle Grader, og en hel Del Cigaretter, som blev bragt os fra en af Byens Handlende, hjalp ogsaa til at rette Stemningen lidt. Vi kunde nu give os til at diskutere vor Stilling mere nøgternt, og vi holdt et lille Møde om, hvorledes vi skulde forholde os overfor eventuelle Krav i Forbindelse med vor Løsladelse, idet vi jo var klar over, at vi sikkert ikke uden videre blev sendt i Arbejde igen.

Vi syntes at spore en noget mere urban Tone fra tysk Side, og vi fik endda Lov til i smaa Hold at gaa ud i Skolegaarden og trække lidt frisk Luft under skarpt Bevogtning. Ja, det gik endda saa vidt, at en SS Officer,

der indfandt sig for at kontrollere vore Data, ligefrem var inladende og snakkesalig, og han forsikrede os ogsaa om, at vi ikke behøvede at nære nogen som helst Frygt, for i Løbet af faa Timer vilde vi være frie Mænd igen, og vi kunde da nok forstaa, sagde han, at man ikke saadan førte danske Politimænd til Tyskland.

Men vi skulde snart blive klogere.

Torsdag Morgen den 21. September 1944 blev vi vækket Klokken syv, men vi havde knapt faaet rejst os, før der ankom en SS Officer med noget Mandskab, og vi kunde høre Kommandoraab ude i Gaarden og Køren frem og tilbage med store Biler. SS Officeren kaldte os sammen i det ene Hjørne af Gymnastiksalen, og vi saa straks, at han i Haanden holdt en Liste med Navne, og vi kiggede straks ængstelige til hinanden, idet vi kunde mærke, at der var noget alvorligt under Opsejling. Vi kunde ogsaa se det paa Officeren, der var kendeligt nervøs. Han var ildrød i Ansigtet, og han rystede paa Hænderne paa en saadan Maade, at vi ikke kunde tage Fejl af, at der skulde ske et eller andet ubehageligt.

Da vi var samlet, begyndte han et Navneopraab fra den Liste, han holdt i Hænderne, og selv hans Stemme rystede af Nervøsitet.

Det var nervepirrende Minutter, medens dette Navneopraab fandt Sted, og vi saa vore Kolleger en for en blive ført ud gennem Døren, efterhaanden som Oprabet skred frem. Vi hviskede til hinanden, hvad dette dog kunde betyde, og vi ønskede alle som een, at vi ikke var

paa den Liste. Saa blev mit Navn raabt op, og med blandede Følelser gik jeg ud i Skolegaarden, hvor jeg saa, at en af Politiets store Udrykningsvogne var kørt op omgivet af en Mur af stærkt bevæbnede Soldater. Jeg blev beordret ind i Vognen, hvor ti af mine Kolleger sad, blege og anspændte. Der kom endnu et Par Kolleger ind i Vognen, og vi kunde derefter forstaa, at Navneopraabet var holdt op. Men hvad skulde der ske med os. Vi var kun et Faatal af den arresterede Styrke, og man kan forstaa, at alle mulige Gisninger fløj gennem vor Hjerne, idet vi ikke kunde forstaa, hvorfor kun vi enkelte var pillet ud og skulde væk under saa stærk en Eskorte.

I Skolegaarden stod opstillet en Del Hustruer, der havde faaet Lov til at besøge deres Mænd denne Morgen, og det var enerverende at se deres fortvivlede Ansigter og høre deres Graad, medens de stod der og saa deres Mænd og deres Mænds Kolleger blive ført ind i den store Vogn. De blev brutalt holdt tilbage bag den stærke Afspærring, og det var umuligt at komme i Forbindelse med dem, og det var umuligt for os at komme til at besvare de angstfyldte Raab, der lød fra Klyngen: „Er min Mand med, er min Mand med?“

Disse Hustruer blev nu gennet ud af Gaarden, og i Mellemtiden var en Del smaa Personvogne kørt ind i Skolegaarden fyldt med stærkt bevæbnet Mandskab. Der lød nogle korte Kommandoraab, hvorefter Vogntoget ordnede sig i Kortege og svingede ud af Skolegaarden,

først to Personvogne med Maskinpistoler ragende ud af Vinduerne, derefter den store Politibil, og bagefter to andre Personvogne med Maskinpistoler stikkende ud af Vinduerne.

Vi hviskede til hinanden om, hvad Meningen mon var, men blev beordret til at tie stille. Vognene svingede ud i Jernbanegade, hvor der imidlertid var sort af Mennesker, der stod opstillet langs Fortovene og paa Hjørnerne, og vi kunde høre, at der lød Hurraraab, da Politibilen svingede ud i Slotsgade, og vi kunde se vinkende Hænder og flagrende Lommetørklæder og aabne Munde i Raab, som vi dog ikke kunde høre. Mændene blottede Hovederne, og mange Kvinder græd, men vi selv sad stive inde i Vognen besjælede af en uvirkelig Følelse af, at vi havde noget ondt i Vente.

Da Kortegen var vel i Fart, satte Eskortevognene deres elektriske Horn i Gang, og under konstant Tuden kørte vi i stærk Fart gennem Byen. Vi fortsatte imidlertid ikke ud af Byen, som vi egentlig havde ventet, idet Kortegen drejede ind i en Sidegade, og vi gjorde Holdt udenfor en anden af Byens Skoler, Vestre Skole, som ogsaa var omdannet til tysk Kaserne, og her blev vi alle kommanderet ud af Vognen.

Det chokerede os noget, at et saa stort Apparat var sat i Scene for at føre os faa Politimænd dette korte Stykke Vej fra den ene Skole til den anden. Vi blev yderligere chokerede, idet vi i Skolegaarden blev ført hen i et Hjørne af Gaarden, der var dækket af Mure

paa de tre Sider, og dér blev vi stillet op i en enkelt Række med et Skridts Melletrum mellem hver, samtidig med at seks tyske Soldater stillede sig op foran os med Maskinpistoler i skudklar Stilling rettet imod os. Vi forberedte os paa, at vi skulde knaldes ned, idet hele Situationen tegnede i den Retning, og vi stod stive og afventende foran Tyskerne. Der skete imidlertid intet i de næste Minutter, og da en SS Officer gav en Ordre, der fjernede de 4 af Soldaterne, saaledes at kun 2 blev tilbage, skal jeg indrømme, at vi aandede dybt og lettet op. Saa skulde det altsaa ikke ske denne Gang.

Vi fik Lov at træde ud af Rækkerne paa Naturens Vegne. Spændingen havde gjort sin Virkning.

Vi kunde nu tale med hinanden, selvom Stemmerne ikke var lige faste, og vi gisnede paa forskellige Grunde til vor Køretur. Imidlertid ankom flere af vore Kolleger, ogsaa under Eskorte, og vi fik endvidere at vide, at der ogsaa paa denne Skole befandt sig mange Politimænd, som var arresteret sammen med os under Aktioneren, men blot anbragt et andet Sted. Det var jo nærliggende, at vi derefter tænkte, at vi nu skulde samles paa eet Sted for at afgive en Erklæring af en eller anden Art, hvorefter vi i Henhold til Tyskernes Løfte vilde blive løsladte, og selvom vi stadig var noget anspændte, var det dog ligesom der faldt lidt Ro over os.

Denne Ro blev imidlertid brat afbrudt. En Kommando skingrede gennem Skolegaarden, og den tidligere nævnte Dansker, der nu igen var tonet frem i fuld Uni-

form, oversatte: „Klar til Afmarch, denne Vej.“ 35 Mand af os blev derefter een for een ført ud paa Gaden med Maskinpistol i Siden, og vi blev paany beordret til at indtage vore Pladser i Politiets store Udrykningsvogn, som havde ført os derom.

Da vi alle var kommet paa Plads, brølede Danskeren: „Jeg vil bare gøre jer opmærksom paa, at I nu skal ud paa en Køretur, og saafremt vi ser det mindste Tegn paa Flugtforsøg fra jeres Side, vil I alle som een blive mejet ned!“ han klappede derefter sin Maskinpistol med en meget sigende Haandbevægelse og saa paa os med et Blik og en Mine, som han tilsyneladende ansaa for skræk-indjagende, hvorpaa han svingede sig selv og sin Maskinpistol til Rette paa Sædet ved Siden af Chaufføren, og to tyske bevæbnede Soldater tog Plads mellem os.

Vi kørte dog ikke lige med det samme, og vi sad nu dér i Vognen og stirrede anspændt paa de mange, mange Mennesker, der havde taget Opstilling i Gaden og ganske stille stod og stirrede paa det Optrin, der udspillede sig for dem, holdt i tilbørlig Afstand af en Kæde af tyske Soldater. Mange af os havde ikke set vore Hustruer siden vor Arrestation og lod vore Øjne ivrigt søge mellem de grædende Kvinder i Haab om at fange et Glimt af et kært Ansigt.

Pludselig fik en af os Øje paa sin Hustru, der grædende stod op ad Afspærringen, og han fik en Chance for at sige Farvel til hende, — troede han da. Han rullede ivrigt et af Vognens Vinduer ned og stak Hovedet

ud og raabte hendes Navn. En haard Kommando og en Maskinpistol i Næsen satte dog hurtigt en Stopper for videre Udveksling af Afskedshilsener, og kort efter satte Vogntoget sig i Gang, og en sidste Vinken og et langt Øjekast mellem disse to var deres Afsked med hinanden.

Langsomt svingede Politibilen nu ud paa Hovedvejen mod Middelfart, eskorteret af stærkt bevæbnede Vogne saavel foran som bagved. Vognene satte Farten op, og vi rullede ud ad Vejen mod vort ukendte Maal, beklemte om Hjertet og med vort Sind i Oprør, uvisse om, hvor Rejsen gik hen.

Vi snakkede lavmælt sammen, og vi haabede alle, at vi kun skulde til Hindsgaul og interneres dér, til Trods for, at vi havde en stærk Fornemmelse af, at dette Haab vilde blive gjort til Skamme. Vi passerede Middelfart, og paa Jyllandssiden drejede vi mod Syd, og da vi passerede gennem Kolding og tog Hovedvejen til Haderslev, havde vi kun det ene Haab, at vor Rejse vilde ende i Frøslevlejren, paa den rigtige Side af Grænsen. Vi kørte uden Standsning. Christiansfeld, Haderslev og Aabenraa passeredes, og vi nærmede os Grænsen. Vilde vi køre lige ud, eller vilde vi svinge til højre mod Padborg og Frøslev? Vi nærmede os Vejkrydset lige før Krusaa, og stor var vor Lettelse, da vi saa Førervognen svinge til højre mod Padborg, og vi var nu klar over, at vi skulde til Frøslevlejren. — Nogle faa Kilometer endnu, og vi kørte igenem en stor Pigtraadspørt og holdt faa Øjeblikke senere imellem Pigtraadspærringerne i Frøslevlejren.

Vor Ankomst vakte stor Opsigt. Inde bag Pigtraaden kunde vi se Lejrens Barakker, og mange af de internerede kom løbende hen mod Pigtraadsspærringen for at se, hvem der ankom under saa stærk Eskorte.

Mange af os var uniformerede, og det gik hurtigt op for de øvrige i Lejren, at det var Politi, der kom, og der blev straks et Raaben „Velkommen til Lejren“, og vi mærkede en Sympati strømme os imøde fra de øvrige internerede.

En Laage i Pigtraadsspærringen blev lukket op, og vi marcherede ind i Lejren, hvor vi tog Opstilling foran et af Vagttaarnene. Tre og tre blev vi derefter ført ind i Vagttaarnet og blev underkastet Visitation. Vi blev frataget alle vore private Papirer, vore Legitimationspapirer, vort Politiskilt, vore Nøgler og vore Rationeringsmærker, hvorefter vi blev grundigt kropsvisiteret. Efterhaanden som Visitationen var Slut, blev vi igen ført udenfor og endelig opstillet til Navneopraab til Konstatering af, at ingen af os var forsvundet under Køreturen.

Den danske Lejrleder kom hen til os og bød os i en kort Tale Velkommen til Frøslevlejren, hvorefter vi af en af hans Medhjælpere fik anvist den Barak, hvori vi skulde indkvarteres.

Da vi gik gennem Lejren, bemærkede vi, at der allerede var ankommet andre Politimænd til Lejren, og det viste sig, at det var de Politimænd, der var arresteret i Aalborg den 19. September. De var ført med Tog fra Aalborg til Faarhus Station tæt ved Lejren, og de var

allerede indkvarteret og i fuld Gang med at ordne deres Forhold. Vi hilste hjerteligt paa hinanden og gik straks i Gang med at fortælle hinanden om vore Oplevelser. Der blev imidlertid ikke megen Tid til Snak, idet vor Indkvartering skulde ordnes, og der blev meget andet at tage Vare paa.

Vi blev ført til Lejrens Depot, og her fik hver Mand udleveret to Tæpper, to Lagner og et Haandklæde. De Politimænd, der var uniformerede, fik Valget mellem at aflevere deres Uniformer og faa udleveret Fængselsdragt eller at fjerne alle synlige Uniformstegn fra deres Uniform. Alle valgte dog at faa udleveret Fængselsjakke frem for at ødelægge deres Uniform. Vi marcherede derefter tilbage til vor Barak, og vi fordelte os paa de forskellige Belægningsstuer efter eget Ønske. Der fandtes ikke Senge i Barakken, men paa Gulvet var der lagt nogle Madrasser, og paa hver Madras et Betræk, der kunde fyldes med Halm og bruges som Hovedpude.

Da vi havde faaet bragt vore Sengesteder i Orden, blev vi ført til Spisning i en stor Spisebarak, hvor vi til vor Forbavselse fik serveret et ualmindelig velsmagende Maaltid Middagsmad bestaaende af Sødsuppe og Lobescowes.

Da vi gik fra Middagsspisning, saa vi en Mængde Grænsegendarmer ankomme til Lejren i Lastbiler, og det viste sig, hvad vi ikke før havde vidst, at Aktionerne mod det danske Politi ogsaa havde ramt Grænsegendarmeriet, og dette var ogsaa blevet arresteret og skulde interneres i Frøslevlejren ligesom os.

Hen paa Eftermiddagen ankom en ny Sending arresterede Politimænd fra Odense, der straks blev slaaet sammen med os. Da de kom tilbage fra Depotet, saa vi, at de uniformerede fra at være flot klædte Politifolk var forvandlet til en Mellemting mellem Cyklebude og Chauffører, idet Depotet ikke havde haft Fængselstøj nok til dem, og af den Grund havde Tyskerne revet deres gyldne Huebaand af, deres Skulderdistinktioner og deres gule Knapper. De var ikke kønne.

Ifølge Lejrreglementet skulde der vælges en dansk Barakchef, og Valget faldt paa Politimesteren fra Odense, der under et Samvær i Barakken talte til os og bad os være ved godt Mod.

Klokken ti om Aftenen kom vi til Ro efter en spændende Dag, og inden vi faldt i Søvn, laa vi længe og snakkede indbyrdes og lod Dagens mangeartede Oplevelser passere Revy mellem os, og som Snakken gik og Roen efterhaanden faldt over os, blev vi enige om, at det hele nok skulde gaa. Det syntes jo ikke at være saa slemt endda, og naar bare vi kunde faa Lov til at blive i Danmark, saa skulde vi nok klare den.

★

Frøslevlejren. Dette Navn var kendt af hvert Menneske i Danmark, og mange er de angstfyldte Tanker, der siden dens Oprettelse er sendt de Mænd og Kvinder, der var interneret bag dens Pigtraad.

Frøslevlejren, den Gudskelov eneste Koncentrationslejre i Danmark, laa tæt ved den tyske Grænse nogle faa Kilometer fra Padborg og Grænsen. Lejren laa i en Rydning i en stor Granplantage, og fra Padborg kom man til den ad en Bivej, der fører gennem et fladt og saa godt som ubeboet Terræn. Bivejen stoppede brat op ved en svær Pigtraadsspærring tværs over Vejen, hvorfra man kunde overse hele Lejren.

Lejren bestod af ca. 30 Træbarakker. De 16 af disse var beregnet til de internerede og laa bag et dobbelt ca. 3 Meter højt Pigtraadshegn. 2 af disse Barakker beboedes af internerede Kvinder, og disse Barakker var omgivet af et særligt Pigtraadshegn. De øvrige Barakker laa adskilt fra disse og beboedes af Lejrens tyske Bevogtningsmandskab, ca. 250 Mand, og Lejrens Administration, idet dog 2 af Barakkerne var beboet af Stikkerfamilier fra hele Landet, der havde søgt Ly bag Lejrens Pigtraad og Tyskernes Maskingeværer. Hele Lejrterrænet var derefter igen omgivet af et 3 Meter højt Pigtraadshegn, og langs hele dette Hegn var der med kort indbyrdes Afstand rejst Lysmaster, hvorfra skarpe elektriske Pærer skinnede paa Pigtraadshegnet og Barakgaderne fra Mørkets Frembrud til Daggry. I Pigtraadshegnet var der indbygget høje Vagttaarne, der dominerede hele Lejren, og i det øverste af disse Taarne var der i et Rum med Glasvinduer til alle Sider posteret en Maskingeværskytte Dag og Nat, ligesom der paa hvert af Taarnene var anbragt en stærk Lyskaster,

saaledes at hele Lejren kunde bades i Lys fra disse Taarne.

De Barakker, der beboedes af de internerede, var opført paa en Halvcirkel i to Rækker foran det største af Vagttaarnene, Hovedvagttaarnet, og saaledes at alle Barakkerne og Gaderne foran og mellem dem kunde bestryges med Taarnenes Maskingeværer. Foran Hovedtaarnet laa en stor, aaben Plads, hvor alle Lejrens internerede i givet Tilfælde kunde opstilles samlet. Lejrterænet var ikke beplantet, og Jorden var sandet og bar.

Foruden af Pigtraaden og Maskingeværskytterne i Taarnene var Lejrens Beboere yderligere forhindret i at følge deres Udlængsel af et ca. 70 Meter bredt Minefelt, der strakte sig rundt om hele Lejren, og som bestod af et Utal af Miner indbyrdes forbundet med Sprængtraad, saaledes at en eventuel Flygtning ikke behøvede at berøre selve Minerne, men kun en af Traadene for at bringe en eller flere Miner til Eksplosion og saaledes sætte en Stopper for sit Flugtforsøg.

Tyskerne i Vagttaarnene var ikke sene til at bruge deres Maskingeværer paa nogen, som de mistænkte for Flugtforsøg.

Det var saaledes forbudt at komme Pigtraadsspærringen nærmere end 4 Meter, — overskred nogen denne Grænse, blev der øjeblikkelig fra nærmeste Vagttaarn uden Varsel affyret en Maskingeværssalve mod den formastelige.

Dagen før vor Ankomst til Lejren var en tyveaarig

ung Mand under sin Spadseretur i Lejren gaaet Pigtraadsspærringen for nær. Uden Varsel fra Taarnet blev han øjeblikkelig skudt ned af en Salve fra Maskingeværet og faldt død til Jorden gennemhullet af Projektiler.

Til Skræk og Advarsel fik vi forevist Stedet, hvor Jorden endnu var opløjet af Projektilerne.

Lejren stod under Kommando af SS og Gestapo og havde som Chef en højerestaaende SS Officer, og Bevogtningsmandskabet bestod af ca. 250 tyske Politisoldater og ca. 25 SS Officerer og Gestapomænd, deriblandt flere Danskere. Den daglige Ledelse af Lejrens indre Forhold var overladt de internerede selv. Der var valgt en dansk Lejrchef, der til sin Raadighed havde et Lejrraad og et Kontorpersonale, alle fra de interneredes egne Rækker, til Administration af Lejrens forskellige indre Anliggender. Der fandtes et Lejrpoliti og en Klageret til Opretholdelse af Orden og Disciplin og til Opklaring af Forbrydelser, og Retten havde dømmende Myndighed. Sager, der saaledes blev afgjort af den danske Ledelse, blandede Tyskerne sig ikke i, hvilket selvfølgelig var en Fordel for de internerede, idet en Masse Spørgsmaal paa denne Maade kunde afgøres efter dansk Sæd og Skik.

Dermed var dog ikke sagt, at Tyskerne ikke straffede, naar de selv fandt Grund til det. Havde en interneret efter Tyskernes Mening forset sig, straffedes han med ensom Arrest paa Vand og Brød i en bar Celle i et vist Antal Dage. I mildere Tilfælde dekreterede Tyskerne

Pakkespærring, Brevspærring og Besøgspærring, og jeg tror nok, at den sidste Straffeform følte værst af dem, det gik ud over, idet de derved blev afskaaret fra enhver Forbindelse med deres Paarørende.

De mandlige internerede i Lejren beskæftigedes til daglig med Jordarbejde, saasom Planering af Lejrens Terræn og det omliggende Terræn, Plantning af Ny-skov m. v., men Arbejdet var temmelig let, og mange betragtede det som en Adspredelse i den daglige Ensformighed. De internerede var delt i Arbejdshold, der arbejdede under Opsigt af tyske Politisoldater, og Arbejdstiden var fra otte Morgen til fem Eftermiddag, afbrudt af en Middagspause.

Der fandtes i Lejren et Lejrbibliotek med et pænt Udvalg af Bøger, som udlaantes til de internerede.

I Lejren fandtes en Hospitalsbarak og en stor Stab af dygtige Læger, alle internerede, som gjorde et mægtigt Arbejde for at holde Sundhedstilstanden i Lejren saa god som overhovedet muligt.

Naar man tager i Betragtning, at Lejren var et Fængsel, var Sundhedstilstanden god, og en af Grundene hertil maa ganske afgjort søges i den gode Kost, der blev serveret dér. Naar man saa ogsaa tog i Betragtning, at man var indespærret i en Koncentrationslejr, var man forbavset over den gode og rigelige Kost, der blev ydet. Naa, men det var jo ogsaa dansk Mad, tillavet af danske Kokke og serveret paa anstændig Maade. Kostforplejningen i Lejren blev nemlig passet af frivilligt dansk

Fængselspersonale. Man maa udtrykke sin Beundring for disse Kammerater, der frivilligt opholdt sig i Koncentrationslejr, og som gjorde alt, hvad der stod i deres Magt, for at Forplejningen kunde være saa god og sund som muligt.

Der spistes i to store Spisebarakker, der hver kunde rumme ca. 500 Mand ad Gangen, og i disse Spisebarakker var i Midten indrettet moderne Køkken.

Der blev spist paa Porcellæn, og der var Porcellænskopper at drikke af, og der var Kniv, Gaffel og Ske.

Maden var god, jævn borgerlig Kost og veltillavet.

Beboelsesbarakkerne var delt i Belægningsstuer, beregnet paa 8 og 16 Mand, og paa Stuerne var anbragt Etagesenge, Bord og Taburetter. Sengene var af Træ med Bundbrædder af Træ, og i hver Seng var en tynd Madras, i og for sig ikke noget komfortabelt Leje.

Da vi kom til Lejren, var dens Udstyr ikke komplet, idet Lejren i September 1944 kun havde været i Brug faa Maaneder, saaledes at der ikke var Senge nok til alle, og vi maatte ligge paa Gulvet paa Madrasser.

I den ene Ende af Barakkerne var der indrettet Vaskerum med Porcellænskummer med Brusehaner, medens der dog ikke fandtes nogen egentlig Badeanstalt i Lejren. Paa den modsatte Side af Vaskerummet laa Toiletrummet med W. C.'er og Pissoirer. Gennem Barakkerne gik en bred Gang, og Belægningsstuerne var anbragt paa begge Sider af denne Gang.

Om Morgenens Klokken seks blev Lejren vækket med

Sirenehyl, hvorefter der stilledes til Optælling foran Barakkerne, en Optælling, der foretoges af Tyskerne. Derefter gik vi holdvis til Morgenspisning, og Klokkeren otte lød Sirenen paany, og Arbejdsholdene stillede paa den store Plads foran Hovedtaarnet, og Arbejdet begyndte. Klokkeren tolv var der Middagspause, og Klokkeren fem sluttede Sirenen Arbejdsdagen, hvorefter vi holdvis spiste til Aften. Der var saa Fritid indtil Klokkeren otte, hvor vi kunde spadserere i Lejrgaden og paa en Sandbanke bag Barakkerne, der populært blev kaldet Langelinie. Klokkeren otte skulde alle være i Barakkerne, Klokkeren ni skulde alle være paa Stuerne, og Klokkeren ti blev Lyset slukket, efter at Tyskerne havde foretaget en Optælling og sikret sig, at ingen var forsvundet i Dagens Løb, hvorefter de laasede Dørene til Stuerne og Barakkerne udvendig fra. En af vore egne gik saa som Nattevagt paa Gangen, og i Nattens Løb var det saa hans Opgave at lukke dem ud, der trængte til det.

Man maa dog endelig ikke tro, at Opholdet i Lejren var nogen Idyl. Mange af de internerede havde før deres Anbringelse i Lejren været ude for svære Belastninger, og den psykiske Virkning af disse udeblev ikke. Bevidstheden om, at de var indespærret i en Koncentrationslejr, Pigtraaden, Minefelterne, Maskingeværerne, og frem for alt Uvisheden bidrog til at forstærke Følelsen af, at de var Fanger i en faktisk haabløs Situation.

Hertil kom de idelige Overførsler af internerede til Koncentrationslejre i Tyskland. Ingen vidste sig sikre

paa, hvornaar han eller hun skulde af Sted til en tysk Koncentrationslejr og derved anbringes i Forhold, som man kun alt for godt kendte fra de faa internerede, der efter Ophold i tyske Koncentrationslejre var ført tilbage til Frøslevlejren af en eller anden Grund.

Naar en skingrende Føjte om Natten eller ved fire—fem-Tiden om Morgenen skar gennem Barakkernes Stillehed, saa bredte Frygten sig til alle, og den efterfølgende Kommando: „Alle antreten!“ blev efterfulgt i stor Nervøsitet, og naar en tysk Befalingsmand derefter begyndte Navneopraab, stod alle med stive Ansigter og hver Nerve anspændt i angstfuld Venten paa, hvilke der denne Gang skulde af Sted.

Forbindelsen mellem de internerede og deres Paarørende var heller ikke særlig god, idet man kun maatte modtage og afsende et Brev hver sjette Uge og modtage en Tøjpakke hver sjette Uge.

Da vi kom til Lejren, var vi selvfølgelig ivrige efter saa hurtigt som muligt at faa sendt Besked til vore Hjem om, hvor vi befandt os, og der blev givet os Tilladelse til straks at skrive et Brev paa tyve Linier med seksten Stavelser i hver Linie. Det var jo godt nok, men Brevpapir og Konvolutter fandtes ikke, men vi havde den Glæde, at de „gamle“, saa snart de hørte, at vi maatte skrive, øjeblikkelig satte en Indsamling i Gang, saaledes at vi hver kunde faa et Stykke Papir og en Konvolut. Det var en Beroligelse for os at kunne meddele vore kære, at vi stadig var i Danmark, og det var rart for os, der jo var

kommet af Sted uden Bagage af nogen Art, kun som vi gik og stod, at faa Lejlighed til at bede om at faa Tøj og Toiletsager sendt.

I Løbet af de næste tre Dage begyndte vi saa smaat at falde til i Frøslevlejren. Der ankom endnu en Sending Politifolk, der under Aktionen var anholdt i Aarhus, og de blev ligesom de sidste Odenseanere ribbet for alle de Kendetegn, der karakteriserede dem som uniformerede.

Vi var endnu ikke sat til Arbejde, og en Forespørgsel til Tyskerne herom blev besvaret med, at der fra tysk Side endnu ikke var taget Bestemmelse om det danske Politis Arbejdspligt. Vi kunde saaledes faa Tid til at indrette os paa Belægningsstuerne og i det hele taget faa Tid til at vænne os til de nye Forhold. Vi havde saa smaat begyndt at forsone os med Tanken om en længere Indespærring her i Frøslev, og i vort Inderste var vi lettede over, at vi i det mindste havde faaet Lov til at blive i Danmark.

Vi haabede inderligt, at vi maatte faa Lov til at blive her; men efter kun tre Dages Forløb blev dette Haab grundigt gjort til Skamme.

★

Mandag den 25. September Klokken fire om Morgenen blev vi vækket af gennemtrængende Fløjtesignaler i Barakken. Der blev dundret paa Dørene til vore Be-

lægningsstuër, og Kommandoen: „Alle antreten!“ blev raabt i en saadan Tone, at den fik os alle ud paa Barakgangen i Løbet af Sekunder.

Vi tog Opstilling paa Gangen paa to Geledder som sædvanlig, og foran os stod tre—fire Tyskere med lange Navnelister.

Vore Navne blev derefter raabt op, et for et, og efterhaanden som en Mand blev raabt op, blev han gennet ned i den anden Ende af Barakgangen. Vi spekulerede alle paa, hvad dette mon skulde betyde, og var spændt paa, om alle vore Navne nu blev raabt op, idet det forekom os noget mærkeligt, at Tyskerne ikke nøjedes med vor Svar: „Her!“, men at vi efterhaanden blev pillet ud af Geleddet. Vi var noget nervøse, og Tanken om en Tysklandstur passerede nok vore Hjerner, men vi skubbede denne Tanke fra os som absurd.

Da Navneopraabet var sluttet, fik vi Ordre til at lægge vore Tæpper og Lagner sammen paa Madrassen, klæde os paa og omgaaende pakke vore Sager og stille op i Marchkolonne udenfor Barakken.

Vi spurgte, om vi maatte vaske os, men dette blev nægtet med Bemærkning om, at vi kun havde at sætte Fart paa og træde an udenfor Barakken i Løbet af Nul komma Nul.

Den danske Lejrchef var i Mellemtiden kommet til, og mange af os faldt straks over ham med Spørgsmaalet om, om han vidste, hvad der egentlig var paa Færde.

„Tror du, vi skal til Tyskland,“ spurgte vi ham, men

han rystede kun paa Hovedet, en lille, haabløs Hovedrysten, og svarede os, at han ikke vidste det.

Vi saa, at han havde en kort Samtale med en af Tyskerne og spurgte ham paany, om han havde faaet noget at vide, men han svarede, at Tyskerne kun havde givet ham den Oplysning, at vi skulde ud af Lejren, men han vilde da inderligt haabe, at vi skulde hjemsendes.

I Løbet af kort Tid var vi paaklædt og havde taget Opstilling udenfor Barakken i Marchkolonne. Mørket rugede endnu over Lejren, og en af de stærke Lyskastere blev pludselig sat paa os, og vi blev ført ud af Lejren og over i en Samlingssal for SS'er i en af de tyske Administrationsbarakker. Her blev vi visiteret og efterhaanden placeret rundt omkring i Salen. Tyskernes Tone overfor os var paafaldende høflig, og vi fik Lov til alle at sætte os ned. Vi kunde uhindret tale sammen, og vi blev efterhaanden enige om, at det nok var Meningen, at vi skulde sendes hjem. Tyskerne fortalte os ikke noget.

Nogle Skeptikere var der dog blandt os, der bestemt paastod, at vi selvfølgelig ikke skulde hjem, idet de gjorde os opmærksom paa den mandsstærke maskinpistolbevæbnede Vagt, der stod rundt om i Salen, og som saa vist ikke saa ud til at være sat der for at passe paa løsladte Fanger.

Efterhaanden var alle de Politifolk, der var arresteret den 19. September og anbragt i Lejren, kommet til Stede i Salen, omkring 300.

Ca. 10–12 syge Politifolk, der var indlagt i Hospitals-

barakken, var blevet kommanderet ud af deres Senge, og syge som de var var de blevet ført over til os andre. Det, at de syge blev taget ud af deres Senge, maatte pakke deres Tøj og med høj Feber for nogles Vedkommende træde an med os andre, tog Optimisterne som et godt Tegn paa, at vi skulde løslades.

Der gik nogle Timer, og vi sad egentlig og ventede paa, at vi skulde blive ført til Morgenspisning, men der skete ikke noget, og vi sad allesammen og længtes inderligt efter en Kop Kaffe til at skylle Munden med.

Vi lagde Mærke til nogen Uro nede ved Indgangen til Salen og hørte nogle nye Navne blive raabt op og saa, at det drejede sig om 11 Politimænd, der for sig selv havde siddet interneret i Lejren før den 19. September sigtet for illegal Virksomhed. De blev ligesom os ført ind i Salen medbringende deres Bagage, og de saa temmelig nervøse ud. Vi henvendte os til dem og spurgte, om de havde faaet Besked om, hvad der skulde foregaa, men det havde de ikke. De var blevet vækket paa samme Maade som os og havde blot faaet Besked paa omgaaende at pakke deres Sager, og de var saa blevet ført over til os andre.

En af dem sagde det ene Ord: „Tyskland“.

„Tror du virkelig, at de vil føre os til Tyskland?“ spurgte vi, og han svarede, at det var hans Overbevisning, for hele Arrangementet var typisk for en Tysklandstransport.

En SS Officer paabød Stilhed og spurgte derefter, om

der var nogen af os, der ikke var i Stand til at marchere 12 Kilometer. Var der nogen, saa skulde de træde frem, for saa vilde de blive transporteret pr. Auto.

12 Kilometer – 12 Kilometer – 12 Kilometer! gik det som en Løbeild gennem Rækkerne.

Naah, kun 12 Kilometer, ja, saa skulde vi bestemt til Søbysøgaard, mente Optimisterne.

„Næh,“ sagde Skeptikerne, „vi har hørt, at der ligger en tysk Interneringslejr i en Landbrugsskole ca. 12 Kilometer Syd for Grænsen, hvor den sidste Tysklandstransport med Politimænd opholder sig. Det er sikkert dér, vi skal hen.“

Ja, ja da, selvom Skeptikerne skulde faa Ret, saa var 12 Kilometer Syd for den danske Grænse jo ikke nogen afskrækkende Rejse, og mon en Internering i en Landbrugsskole kunde være saa slem, selvom det var paa den forkerte Side af Grænsen.

De syge meldte sig til Køreturen, og et Par enkelte ældre Politifolk med dem, men SS Officeren var skam flink: „Vi kan køre mange flere,“ sagde han, „bare kom frem.“

Da ikke nogen meldte sig, udpegede han nogle graa-haarede Politimænd, som efter hans Formening paa Grund af de graa Haar var for gamle til at gaa 12 Kilometer, og med Smil og indladende Haandbevægelser førte han dem udenfor, hvor de blev anbragt i den samme Politiudrykningsvogn, der havde ført os fra Odense til Lejren.

Optimisterne fik Vind i Sejlene, da de saa denne danske Politibil køre frem, og de sagde, at selvfølgelig skulde vi ikke til Tyskland. Tyskerne kunde da aldrig finde paa at føre de danske Politibiler til Tyskland.

Vi havde stadig intet faaet at spise, og Klokkeren nærmede sig ni, da vi fik Ordre til at træde an i Marchkolonne paa Vejen udenfor Barakken.

Vi blev forbavsede over at se den stærke Eskorte, der var opstillet paa begge Sider af Vejen. Maskinpistolbevæbnet Mandskab, geværbevæbnet Mandskab og Mandskab med Politihunde tog Plads langs vor Marchkolonne paa begge Sider, og her stod vi saa og ventede paa Marchordre.

Vi lagde Mærke til, at hele Lejren var som uddød.

Ikke et Menneske at se paa Lejrgaderne eller paa Pladsen, ikke et aabent Vindu, ikke en aaben Dør, fuldkomment øde og dødsstille. Men saa vi nærmere til, kunde vi bag Vinduerne se Ansigter, der stjal sig til at kigge ud paa os, men ingen vinkede, ingen gjorde Tegn, — de bare saa.

Maskingeværposterne i Taarnene stod skydeklar bag deres Maskingeværer, og det var tydeligt, at hele Lejren var spærret inde med Ordre til at holde sig fra Døre og Vinduer. — Ingen Sympatitilkendegivelser eller Hilsener skulde faa Lov til at følge os ud fra Frøslevlejren.

Marchordren lød, og i Militærtrit med Bevogtningsmandskabet og Hundene langs Gelederne satte vi os i March mod Padborg.

Paa Vejen mødte vi en hel Del Mennesker, Besøgende til Lejren. Mændene hilste os med blottede Hoveder, men Kvinderne stirrede ind i Rækkerne for at se, om nogen af deres Paarørende befandt sig i Gelederne i denne Transport, der maatte virke uhyggelig paa Tilskuerne.

Vi svingede gennem en lille Landsby før Padborg, og i Vejsvinget var opstillet Maskingeværposter, der holdt de tilstrømmende Landsbybeboere tilbage. Da vi nærmede os Padborg Station, var Pladsen foran denne afspærret med Maskingeværer, og da en Del Mennesker havde faaet Øje paa os og strømmede ud af Stationen og forsøgte at vinke til os, blev de haardhændet gennet ind i Stationsbygningen.

Det var tydeligt at se, at mange af Beboerne paa Marchruten var mere klar over Maalet for vor March, end vi var, og de stod alvorlige og stille og saa os marchere forbi.

I et Hus tæt ved Padborg, hvor Dannebrog vajede fra Flagstangen, stod en ældre Kvinde ved Husmuren. Hun løftede Armene til Vinken, men vendte sig brat om og lagde Panden mod Husmuren, medens hun græd, som skulde hendes Hjerter breste. — Hun vidste mere end vi.

I Begyndelsen havde vi under Marchen vekslet smaa Bemærkninger, men efterhaanden faldt Tavsheden over Gelederne, og da vi ved Padborg Station svingede til højre mod Grænsen, gik det op for os med frygtelig

Tydélighed, at vi nu stod i Begreb med som Fanger at skulle forlade vort Fædreland.

Under dyb Stilhed, kun afbrudt af Marchens Fodslag, et to, et to, nærmede vi os Grænseovergangen, og vort Bryst knugedes, medens vi gik de sidste Skridt paa Danmarks Jord mod tysk Fangenskab.

Da vi kom til Grænseovergangen, var det, ligesom om Marchtempoet blev sat ned, ligesom vi pludselig tøvede, inden vi tog de sidste afgørende Skridt.

Men saa klang Fodslaget paany med Styrke, og som paa Kommando blottede vi alle Hovedet, og med oprejst Pande, men med taareblændede Øjne sagde vi Farvel til Danmark.

★

Nu var vi altsaa i Tyskland. Det skal ikke være nogen Hemmelighed, at vort Humør var meget daarligt, og de første Par Kilometer marcherede vi ud ad Landevejen, uden at nogen sagde et Ord.

Det var, ligesom vi kunde mærke paa Tyskerne, at de nu var kommet til deres eget Land. Medens de før havde marcheret langs Geledderne lige saa tavse som vi, begyndte de nu at raabe Bemærkninger til hinanden, og nogle af Hundeførerne slap deres Hunde løs og morede sig med at lade dem fare frem og tilbage langs Geledderne under rasende Gøen.

Efterhaanden begyndte vi dog at tale sammen igen og selvfølgelig om, hvad Tyskerne mon havde tænkt sig

med os. Under Marchen stirrede vi fremefter og til Siderne i Haab om at faa Øje paa den Landbrugsskole, som havde været omtalt i Lejren, men vi kunde ikke se nogen. Fra Husene, der laa langs Vejen, dukkede en Gang imellem et Par Mennesker frem og stillede sig op og gloede udtryksløst paa os.

Nogle Kilometer syd for Grænsen svingede vi pludselig til venstre ad en ny Bivej, og efter nogle Minutters March befandt vi os paa Ladesporet ved den lille tyske Station Harritslev, hvor vi gjorde Holdt. Paa Ladesporet var oprangeret en hel Del tomme Kreaturvogne, og det første, vi lagde Mærke til, var, at de var forsynet med Pigtraad for Lufthullerne i Siderne. Vi tænkte dog ikke straks paa, at disse Kreaturvogne var beregnet for os.

Medens vi stod opmarcheret dér paa Ladesporet, fik vi det første Eksempel paa, at Tonen overfor os havde undergaaet en mærkbar Forandring. Den samme SS Officer, der havde været saa temmelig høflig i Frøsløvejren og med indladende Haandbevægelser havde draget Omsorg for de stakkels Mennesker, der ikke kunde gaa 12 Kilometer, var nu forvandlet. Vi havde været paa Tærne siden Klokken fire om Morgenen, havde intet faaet at spise eller drikke og havde marcheret 12 Kilometer med anspændte Nerver. Flere af os følte Trang til at bevæge sig lidt og anmodede nogle af de tyske SS'er om Tilladelse til at træde ud paa Naturens Vegne. Dette blev nægtet i temmelig skarp Form, men den tidligere saa venlige SS Officer hørte dette og gav sin Ven-

lighed Udtryk i følgende Raab: „Lasst doch die Tiere pinken!“

I denne korte Bemærkning saa vi vor Situation, som den nu virkelig var.

Vi blev saa inddelt i Hold paa 50 Mand, og efter at denne Inddeling var tilfendebragt, blev vi stuvet ind i Kreaturvognene, 50 Mand i hver Vogn, og blev saa klar over, at vi skulde paa en Fangetransport af den Art, som vi nok havde hørt Rygter om, men som vi ikke havde troet blev praktiseret.

Kreaturvognene var ganske nøgne. Der fandtes intet Halm paa Gulvet, der var ingen som helst Siddepladser, der var intet Lys og ingen Nødtørftsanordning.

Vognene var snavsede, og de stank af Klor, som endnu sad i hvide Klatter paa Gulv, Loft og Vægge.

Vi kravlede op i Vognene og blev hurtigt klar over, at Plads var der ikke meget af, og at det, at man stuede 50 Mennesker sammen i saadan en Kreaturvogn, sikkert skulde opfattes som en Hensynsfuldhed mod os fra tysk Side for at skærme os mod at falde omkuld under Kørselen.

To tyske Soldater kravlede ind i Vognen til os og tog selvfølgelig den bedste Plads ved Døren, hvad der vel egentlig ikke var noget at sige til, idet det formodentlig var deres Opgave at passe paa, at ingen af os forsøgte at springe af Toget. Vi gav os i Snak med disse to, der dog var temmelig korte for Hovedet, men vi fik dog ud af dem, at vore Kreaturvogne skulde indrangeres i et Gods-

tog, der skulde afgaa ved 1-Tiden, og paa Forespørgsel om, hvor vi skulde hen, svarede de bare: „Hamburg“. Vi forsøgte at faa nærmere at vide, hvor vi skulde hen, men vi blev afvist.

Til vor store Forbavselse gik Toget fra Stationen omtrent ved den Tid, vore Vogtere havde angivet, og vi rullede saa skumplende ned gennem Tyskland.

At rejse i Kreaturvogn kan absolut ikke betragtes som nogen behagelig Form for Rejse. Man skulde tro, at Vognen var forsynet med ottekantede Hjul og overhovedet ikke ejede Affjedring. Vognen skumplede og rystede hen ad Sporet, og Vognkassen svajede frem og tilbage paa Chassis'et, og det kneb for os at holde Balancen. Tæt er saadan en Vogn heller ikke, og det trak ind gennem Sprækker og Revner. Luften i Vognen var heller ikke god, og kun i den ene Side kunde der slaas en Klap ned til et Lufthul.

Naar dertil kommer, at vi var indrangeret i et Godstog, der holdt ved alle Stationer og Holdepladser, hvor vi ustandselig blev rangeret frem og tilbage under Skubben og Støden, kan man forstaa, at det ikke var nogen behagelig Form for Jernbanerejse.

Det kneb med at faa forrettet vor Nødtørft, idet Dørene ikke maatte lukkes op, og i Begyndelsen forrettede man sit Ærinde op ad Døren, indtil Tyskerne langt om længe gav Tilladelse til at aabne Døren faa Centimeter.

Der var ikke sørget for Mad til os, ejheller for Drikke, og vor Anmodning om at maatte faa Vand, naar vi

holdt paa de forskellige Stationer, blev afvist. Dette var ret ubehageligt, idet vi led stærkt af Tørst, hvilket dog ikke gjorde Indtryk paa Tyskerne.

Først langt ud paa Eftermiddagen naaede vi Flensborg, hvor vi rangerede rundt en rum Tid og blev skumpet godt rundt mellem hinanden, og adskillige af os havde faaet enkelte nederdrægtige Knubs.

I Rendsborg blev vi ogsaa rangeret rundt, men inden vi forlod Rendsborg, skete der det, at det tyske Bevogtningsmandskab forlod vor Vogn, hvorefter Vognen blev laaset udvendig fra. I Begyndelsen tænkte vi ikke nærmere over dette, men vi skulde snart faa Ubahaget at føle ved at opholde os i en Kreaturvogn, der var laaset udvendig fra.

Sent paa Aftenen naaede vi Neumünster og saa her for første Gang, at vi befandt os i et Land, der var i Krig, idet vi kunde se, hvorledes Bombardementer havde raseret Banegaardsterrænet og de omliggende Gader. Dette første Syn af en stærkt bomberamt By gjorde et dybt Indtryk paa os. — Vi foretog adskillige Rangereture paa Neumünster Banegaardsterræn, og jeg skal indrømme, at vi til sidst blev godt sure af denne Raslen rundt paa Rangerspor under idelige Skub og Stød. Pludselig holdt Rangeringen imidlertid op, og vi holdt bomstille, og saaledes blev vi holdende Time efter Time. Vi kiggede ud ad Lufthullet for at forsøge at orientere os og blive klar over, hvorfor vi ikke kørte videre, men vi kunde kun se, at de Kreaturvogne, vi var indladet i, tilsyneladende var

taget ud af Togstammen, og vi holdt paa et Spor for os selv uden Maskine. Der blev Luftalarm, og der fulgte nogle ubehagelige tre Kvarter, hvor vi ikke følte os godt tilpas ved at sidde indespærret i en laaset Kreaturvogn paa et Baneterræn, hvor vi hvert Øjeblik kunde risikere at blive bomberamt. Vi trak Vejret lettet, da Afbløsnin-gen kom.

Aftenen gik, og Natten kom. Vi var efterhaanden trætte og stive, sultne og tørstige, men der var tilsyne-ladende ikke nogen, der bekymrede sig om, hvorledes vi befandt os. Vi sendte faktisk en venlig Tanke til Frøslev-lejren, hvor vi nu kunne have ligget lunt paa vore Ma-drasser efter et godt Aftensmaaltid. Der begyndte ogsaa at blive koldt i Vognen, og vi forsøgte at gaa lidt rundt mellem hinanden, hvilket vi dog snart opgav. Vi forsøgte ogsaa at sidde ned og forsøgte at lave en Ordning, saa nogen af os kunde komme til at ligge ned, men ikke no-gen af Delene kunde rigtig praktiseres. Det var absolut ubehageligt at sidde dér i bulderravende Mørke, et Mørke, der kun blev brudt af Gløden fra vore Cigaretter, eller naar en eller anden strøg en Tændstik for at se, hvad Klokken var.

Klokken blev ti, elleve, tolv og et, og vi holdt der sta-dig. Endelig lidt før Klokken to gik der et Stød igennem Vognen, og kort efter var vi klar over, at vi paany blev indsat i en Togstamme, og Rejsen gik nu i stærk Fart videre til Hamburg. Hamburg naede vi temmelig hur-tigt, og vi samlede foran Lufthullet for om muligt at

faa et Glimt af den By, som vi havde hørt saa meget om under Krigen. Vi skulde faa mere end et Glimt.

Efter nogle Rangereture blev vi kørt ind paa Altona Banegaard, og her blev vi igen efterladt paa et Spor for os selv. Fra Lufthullet kunde vi se de smadrede Banegaardshaller. Det var blevet maanelyst, og vi kunde se ind i Byen, men det var et uhyggeligt Syn, for derfra, hvor vi holdt, kunde vi kun se Ruiner, Ruiner og atter Ruiner. Murrester, Skorstenspiber og Vindueshuller, der gloede paa os som døde Øjne, gjorde et uvirkeligt og trist Indtryk i Maaneskinnet, og saa var der saa stille. En Gang imellem lød en Lokomotivfløjte paa Jernbaneterrænet, og nogle Tog raslede forbi, men ellers var Stilheden det fremherskende. Vi blev snart ked af at kigge paa Ruinerne og søgte igen, saa vidt det var gørligt, at faa en nogenlunde magelig Plads enten staaende eller halvt siddende over hinanden, idet vi talte om, at det sikkert ikke vilde være rart at holde her under et Bombardement.

Tre lange Sirenetoner brød ind i Stilheden. Forvarsel! Der blev Liv paa Banegaarden, og vi mærkede et Stød i Toget, og vi kunde se, at vi blev kørt væk fra Perronen. Naah, sagde vi til os selv, de vil dog altsaa ikke have, at vi skal smadres. Vi kørte imidlertid ikke ret langt, før vi holdt stille igen, og nu kom Flyvervarslet. Det var anden Gang paa samme Nat, at vi sad i de lukkede Vogne under Flyvervarsel, og denne Gang paa et af de mest udsatte Steder i hele Verden. Vore Tanker var ikke

just behagelige, men der faldt heldigvis ikke nogen Bomber, og efter en Times Forløb blev Flyvervarslet blæst af, og Spændingen var overstaaet.

Ud paa Morgenstunden havde vi alle en Depressionsperiode, og der var nu gaaet et Døgn, siden vi havde forladt Frøslevlejren, uden at vi havde faaet hverken vaadt eller tørt. Vi haabede stadig, at der under en eller anden Form vilde blive sørget for Mad til os, men dette skete ikke. Ved 6-Tiden om Morgenen den 26. September forlod vi Hamburg og fortsatte Rejsen sydpaa, efter at Bevogtningsmandskabet paany var kommet ind i Vognene. Risikoen for Bombardement var formodentlig nu ikke længere saa stor. Vi standsede ved en By, Bergdorff, syd for Hamburg, og Bevogtningsmandskabet blev nu pludselig meddelsomt, idet de paa vor Forespørgsel fortalte, at vi skulde overføres til en Koncentrationslejr, Neuen-gamme, et Stykke sydvest for Bergdorff, og de fortalte os, at det var en temmelig skrap Koncentrationslejr.

Bevogtningsmandskabet var paafaldende ivrigt til at fortælle os, at alt vilde blive taget fra os ved vor Ankomst til Lejren, bl. a. al vor Tobak og alle vore Guld- og Sølvting. De forsøgte først at faa os til at give dem vore Cigaretter og vor Shagtobak, men vi blev enige om, at vi hellere vilde ryge os ihjel end at give vor Tobak fra os. De foreslog os ogsaa, at vi lige saa godt kunde sælge vore Ringe til dem, for de blev taget fra os alligevel, hvorimod vi fik eventuelle Pengebeløb tilbage. Og saa dette afslog vi selvfølgelig.

Vi holdt i mange Timer paa Bergdorf Station, og jeg tror aldrig nogensinde, at 50 Mennesker i saa faa Timer har røget, som vi røg. Cigaretter, Cerutter og Shagtobak forsvandt som Dug for Solen, og der var en Gavmildhed fra Mand til Mand uden Lige, for Tobakken skulde væk. Vi røg og vi røg og vi røg, og til sidst var der kun en eller to, der havde lidt Shagtobak tilbage. Vi skulde senere bittert komme til at fortryde vor Ødselhed og vor Tro paa Tyskerne.

Vi forlod Bergdorf, og ved Middagstid kørte Toget ind i et trist, fladt og fuldkommen øde Terræn. Vi kunde se langt til alle Sider gennem vort Lufthul og saa ud over et øde, marsklignende Landskab, gennemtrukket af smaa Vandløb paa Kryds og tværs. Vi syntes, at det var et af de mest triste Landskaber, vi længe havde set ud over, og vi sagde til hinanden, at det ikke var godt, saafremt Lejren laa saadan et Sted, hvor der saa ud til at være godt sumpet og usundt, men Lejren laa i dette Terræn.

Toget standsede pludselig, tilsyneladende midt ude paa Sporet, idet vi ikke gennem vort Lufthul kunde se nogen Station.

„Skulde det virkelig være her?“ sagde vi til hinanden. Det var dér.

Kommandoraabene gjaldede, Kreaturvognens ene Dør blev smækket op, Bevogtningsmandskabet sprang ud, og vi blev kommanderet ned paa Jorden og kunde nu tage det første Overblik over vort nye Opholdssted.

★

Det var ikke noget lysteligt Syn, der mødte os. Til alle Sider strakte sig det øde, sumpede, flade Land, og alene Synet af det virkede nedstemmende paa os. Foran os kunde vi se nogle smudsige Barakker omgivet af Pigtraadshegn og en stor Plads fyldt med alskens Skrammel, en Plads, der nærmest lignede en kæmpestor Losseplads.

En hel Del Mennesker gik omkring paa denne Plads og flyttede tilsyneladende rundt med Skramlet. Jeg siger Mennesker, men Magen til ynkværdige Skabninger havde vi aldrig set.

De var iført nogle fantastiske Laser og Pjalter, og paa Hovedet havde de alle en gammel laset Filthat, hvis Puld var formet op i en Spids, og hvis Skygge var smækket ned hele Vejen rundt. Deres Laser og deres Hatte var overmalede med store, gule Kryds, og paa venstre Side af Brystet og paa det ene Bukseben havde de et Nummer. Paa Fødderne havde mange af dem kun Klude bundet sammen med Sejlgarn.

De var magre og gustne og saa paa vort Tog med sløv Ligegyldighed.

De bevægede sig uhyre langsomt, saa langsomt, at det virkede som en Demonstration mod de uniformerede Vogtere, der gik rundt imellem dem og havde Opsyn med dem, og som engang imellem brølede Ordre ud til dem, hvilket dog ikke afficerede dem det mindste. De var tilsyneladende fuldkommen ligegyldige overfor, hvad

der skete rundt omkring dem, og de syntes at være Mennesker, der havde opgivet alt Haab i fuldkommen Sløvhed og Ligegyldighed.

En underlig, raadden Stank hang i Luften. Det var en mærkelig Stank, fuldkommen udefinérlig, en sødlig-raadden Stank, som paavirkede vore Næsebor paa en modbydelig Maade.

Der raadede en haabløs Tristhed over hele dette vort første Indtryk af Neuengamme-Lejren. Det øde, triste Landskab, de grimme Barakker, den modbydelige Stank og de ulykkelige, lasede Mennesker gjorde et dybt Indtryk paa os.

Vi blev stillet op i Marchkolonne og blev talt op af nogle nye Vogtere, der nu var kommet til, og efter faa Øjeblikkes Forløb blev vi sat i March mod Hovedindgangen til Lejren. Langs Vejen var der med Mellemlum opstillet Vagtposter, der i Stedet for Skilderhuse havde smaa Cementbunkers med Plads til to Mand og med Skydeskaar til alle Sider. De var bevæbnet med Karabiner, og det hele saa ret krigerisk ud.

Efter en kort March fremtonede selve Lejren, og vi svingede ind gennem Hovedindgangen ind paa en mægtig stor cementbelagt Plads, hvor vi tog Opstilling. Her fik vi imidlertid ikke Lov at staa ret længe, før vi blev ført hen til et stort Murstenshus, et af de faa, vi kunde se i Lejren. Da vi kom Huset nærmere, saa vi, at det ikke var færdigbygget, og til vor Forundring blev vi ført ned i Kælderen under dette halvfærdige Hus.

Kælderen var inddelt i Afdelinger ligesom store Celler. Der var meget mørkt dernede, idet der ikke var indlagt Lys, og Dagslyset og Luften havde kun Adgang til Cellerne to eller tre Steder gennem nogle Huller øverst oppe under Loftet.

Der var klamt og fugtigt, og nogle Steder stod Vandet os op til Anklerne. Vi blev stadig kommanderet til at gaa fremad og længere ind i Kælderen og stod til sidst presset sammen alle ca. 300 Mand i de Kælderafdelinger, der laa længst borte fra Nedgangen.

Her stod vi saa i Vand og Mørke og kunde knap nok skelne hinanden. Er der noget at sige til, at vi blev nervøse? Hvad var Meningen med at føre os ned i denne mørke og fugtige Kælder uder et halvfærdigt Hus.

En Stemme, der lød gennem Mørket: „Jeg tror, vi er paa'en!“ fik absolut Tilslutning.

Der gik et Par Timer, og vi blev mere og mere utilpas. Hvad havde vi mon i Vente?

Vi havde været i Sving nu i snart halvandet Døgn, paa en anstrengende Jernbanetur i Krcaturvogne uden Hvile, uden Søvn, uden Mad og Drikke, havde faaet et ret uhyggeligt Indtryk af Lejren og stod nu her indespærret i en mørk og fugtig Kælder i Vand til Anklerne. Der var vel nok ikke noget at sige til, at vi kom til den Slutning, at vi var paa'en.

Da Spændingen var paa sit højeste, kom der nogle uniformerede Vagter ned i Kælderen mellem os, delte os op i Hold og beordrede os op i Dagslyset igen.

Vi kiggede lidt paa hinanden, da vi atter var sluppet op af denne Kælder, men vi sagde ikke noget. Tavsheden mellem os var talende nok.

Vi syntes, at vort Ophold i denne Kælder havde været slemt nok, men det viste sig at være for intet at regne i Forhold til det, som Københavnerholdet, der var ankommet til Lejren nogle Dage før os, havde været ude for.

Disse ca. 1600 Mand var blevet ført til tysk Havn i en Lastdamper stuvet ned i Lasten under skalkede Luger, og de vilde have været fuldstændig prisgivet, saafremt Skibet var gaaet paa en Mine eller paa anden Maade var blevet udsat for Krigsbegivenheder. Efter denne enerverende Tur var de fra Lübeck under samme Forhold som os blevet kørt i Kreaturvogne til Neuenamme, paa en lige saa slem Jernbanerejse som den, vi havde været ude paa. Efter at have gennemgaaet dette, blev de paa samme Maade stuvet ned i denne modbydelige Kælder, og de maatte udholde Opholdet her i 18 Timer uden Mad og Drikke.

Efter hvad de fortalte os, havde dette Ophold i Kælderen ovenpaa den uhyre krævende Rejse været i høj Grad nerveanspændende, endda i en saadan Grad, at selv stærke Politinerver kom ud for en Belastning, som de kun med Vanskelighed kunde bære.

Naa, op af Kælderen slap vi da og var nu spændt paa, hvad der videre skulde ske med os, og vi forberedte os egentlig paa alt muligt.

I Hold paa ca. 100 blev vi ført hen til en lang, lav Bygning, og her blev vi overladt til en civilklædt Tysker, der bar et gult Armbind med Betegnelsen „Lagerälteste I“. Han fortalte os, at han selv var Fange i Koncentrationslejren, og at han havde været Fange der igennem elleve Aar.

Han fortalte os, at vi skulde iklædes Lejrens Tøj, men først skulde vi vaskes rene.

Vi havde haabet at faa noget Mad først, for nu var der gaaet halvandet Døgn uden Spise eller Drikke.

Man førte os ind i et Forrum til Baderummet, og der fik vi Ordre til at klæde os fuldstændig nøgne af. Vi fik udleveret hver en Papirspose, og vi fik Besked paa, at vi skulde aflevere alle vore Værdisager og vore eventuelle Penge, der skulde lægges i denne Papirspose. Alt af Værdi skulde afleveres, Ure, Slipsnaale, Fyldepenne, Manchetknapper og selv vore Vielsesringe forlangte man. Nogle af os forsøgte at undgaa Aflevering af Vielsesringen ved at vise, at Ringen ikke kunde komme ud over Knoen, men fik kun det Svar, at saafremt vi ikke selv fik Ringen af, saa vilde den blive klippet over, og med megen Spyttten og Vriden rundt fik vi saa alle vore Ringe af.

Vi fik udleveret et Blikskilt med et Nummer og fik Besked paa, at vi skulde bære dette Blikskilt om Halsen til Stadighed, og det maatte ikke forlade os.

Da vi stod der, nøgne, som vi var kommet til Verden, frataget alle vore Ejendele, med et Bliknummer om Hal-

sen og saa til sidst maatte aflevere vore Vielsesringe, da følte vi det, som om det sidste Baand mellem os og vore Kære var bristet.

Vi var nu Koncentrationslejr-fanger i egentlig Forstand, og fra at være danske Politifolk var vi reduceret til at være Numre blandt Titusinder andre.

Kun vore Sko fik vi Lov til at beholde, og saa fik vi Lov til at beholde een Ting til – vor Tobak. Da vi hørte, at man ikke vilde fratage os Tobakken, gik vore Tanker til vore flinke Bevogtere under Jernbaneturen, og jeg tror, at jeg vil undlade at beskrive disse Tanker nærmere og ogsaa undlade at referere de Udtryk, hvormed nogle af os gav vore Tanker Luft. Disse Udtryk findes bestemt ikke i nogen Bog om Takt og Tone.

Et varmt Brusebad er under normale Omstændigheder herligt, men mon nogen har nydt et Brusebad, som vi nød dette Bad i Neuengamme under de sørgeligst mulige Omstændigheder.

Stadig splitternegne blev vi ført ind til Iklædning, og her fik vi et nyt Chok.

Vi havde haabet, at vi havde faaet vort eget gode Tøj igen, men det blev der ikke noget af.

Det Tøj, man udleverede til os, var akkurat af samme Kaliber som de Laser, vi ved vor Ankomst havde set andre Fanger gaa rundt i.

I Stedet for vort eget gode Tøj maatte vi nu trække i nogle uhumske Klædningsstykker, der, til Trods for at det blev os fortalt, at de var vaskede, alligevel tyde-

ligt havde været ude for en saa haard Medfart, at ikke nok saa megen Vask kunde hjælpe dem.

Ikke nok med Laserne, men det var umuligt for os at faa noget, der passede os. Politiets Mænd hører jo ikke til de mindste, og Følgen var, at Ærmerne paa det, der skulde forestille Jakker, stumpede midt paa vor Underarm, og det, der kaldtes Benklæder, stumpede et godt Stykke oppe over Anklerne. Og hvad med Undertøj? Ja, nogle af os fik en skjortelignende Las stukket ud, og andre fik et Par mærkelige Genstande, der mest af alt lignede Mammelukker. De var lavet af samme Stof, som vi hjemme brugte til Kældergardiner, og naaede omtrent til Anklerne, og de var til at binde forneden med Sejl-garn. Et rigtig nysseligt Klædningsstykke. Strømper fik vi ikke.

Tørsten plagede os imidlertid, og vi spurgte et Par af de Russere, Fanger, der passede Badet, om der ikke var Mulighed for at faa lidt Vand. Vi fik imidlertid følgende Svar: „Keine Wasser, du kaput, du Krematorium.“ Vi kunde ikke rigtig blive klar over dette og troede, at Russerne maaske havde misforstaaet os, og spurgte paany i en passende Blanding af Gebærder, Fingersprog og Tysk, men fik stadig det samme Svar: „Keine Wasser, du kaput, du Krematorium.“ Vi blev saa klar over, at der maatte vel være noget galt med Vandet, men slog os til Taals med, at det ordnede sig nok.

Med et vist Ubehag havde vi saa iført os de udleverede Klædningsstykker, og med bare Ben i Støvlerne traskede

vi saa over til den Barak, der var udset til at være vort Opholdssted.

Jeg skal senere beskrive denne Barak nærmere. Hyggelig var den ikke, og en modbydelig Stank stod inde i den, den samme Stank, som hvilede over hele Lejren, men nu fortætte i den Grad, at man fik Opkastningsfønelmelser, naar man traadte ind i Barakken.

Nu skulde vi vel have noget Mad, tænkte vi, men først og fremmest vilde vi have noget at drikke, og det første, vi spurgte den tyske Barakformand om, var, hvor vi kunde faa noget Vand. Han forklarede os imidlertid, at vi ikke skulde drikke Vandet, idet Vandet var direkte livsfarligt at faa i Maven. Grunden hertil var, forklarede han, at Liggiften fra de mange Tusinde Lig, der laa under Hamburgs Ruiner, havde forgiftet Vandaarerne i en Omkreds af et Par Hundrede Kilometer og ogsaa disse, hvorfra Lejren fik sit Vand, og for at rense Vandet nogenlunde blev det underkastet en Klorbehandling, der gjorde det uegnet til Drikkevand. Lejren havde haft en enorm Mængde Dødsfald, fordi Fangerne trods alt drak Vand, blev forgiftede og døde.

Dette var altsaa Forklaringen paa Russernes: „Keine Wasser, du kaput, du Krematorium.“

Barakformanden tilraadete os at nøjes med at skylle Munden og kun i yderste Nødsfald drikke en ganske lille Slurk.

Vi gik til Vandhanerne og drak vistnok alle „en lille Slurk“, husk paa, vi havde ikke faaet noget at drikke

i snart to Døgn. Vandet smagte ikke godt, og man kunde tydeligt fornemme Lugten af Klor, naar man lukkede op for Vandet.

Inde i Barakkerne havde nogle Russere i Mellemtiden placeret tre ualmindelig smudsige Trækar omtrent paa Størrelse med vore Vaskekar paa Gulvet.

Disse Kar indeholdt en mærkelig, tyktflydende, gulhvid Substans, der udbredte en frygtelig Stank. Et dansk Svin vilde forfærdet have trukket sig tilbage, saafremt et af disse Trug var blevet stillet for Næsen af det.

Det var vor Middagsmad. Det første Maaltid i snart to Døgn, og hvilket Maaltid.

Vi var ca. 300 Mand i denne Barak, der skulde delikate os med dette stinkende Fluidum, og vi var sultne, rigtig gammelsultne, men alligevel veg vi tilbage for at gaa i Gang med dette.

Paa et Bord var der stillet et Antal Skaale, og i en af Skaalene laa nogle usandsynligt snavsede, rustne Skeer. Det viste sig, at der kun var Skaale til de ca. 80 Mand og kun Skeer til ca. 40 Mand. Vi maatte saa dele os i Hold, og de første fik deres Portion øst op. Det var frygteligt, fuldkommen uspiseligt.

Suppen viste sig at bestaa af Foderroer, snittet i lange Strimler, kogt i Vand tilsat Hvidløg. Synet og Stanken af denne Suppe var i den Grad modbydeligt, at ingen af os kunde faa noget ned. Dertil kom, at 300 Mand maatte spise paa Omgang af ganske faa Skaale og ganske faa rustne Skeer. Nogle forsøgte at drikke Suppen

og komme uden om Roestrimlerne, og de slap vistnok bedst fra det, medens andre, der forsøgte at spise med Ske, tykt sammen med tyndt, efter nogle Forsøg omgaaende maatte ud og ofre.

Den tyske Barakformand trøstede os imidlertid med, at Middagsmaden var ens hver Dag, og naar vi først blev rigtig sultne, skulde vi nok vænne os til det.

Den Middag blev hurtigt overstaaet.

En Times Tid efter Middagen fik hver Mand udleveret to tykke Rundtenommer Rugbrød, ca. 3 cm tykke og en lille Klat syntetisk Margarine, som jeg vil anslaa til højst at veje 15 gr. Dette var Brødrationen for et Døgn, og vi maatte saa selv om, hvorvidt vi vilde spise det hele om Aftenen eller gemme den ene Rundtenom til Morgenmaden næste Dag. Behøver jeg at sige, at vi den Aften spiste det hele.

Margarinen maatte vi tvære ud over Brødet med nogle Pinde, vi fandt i en Brændekasse i Barakken, for Knive og Gafler fandtes ikke. Der var nogle af os, der havde faaet smuglet vore Lommeknive ind i vort Fodtøj, men det var kun faa, og de forsløg selvfølgelig hverken helt eller halvt til 300 Mennesker.

Endelig Klokken ti kunde vi gaa til Køjs, og det var en Samling trætte og sultne Politimænd, der lagde sig til Rette paa Høvlspaaansækkene i Etagesengene.

Dagen var den 26. September 1944, Hans Majestæt Kongens Fødselsdag, og da vi alle havde lagt os, gik Politimesteren fra Odense ned mellem de mange, mange

Senge og i Mørket holdt han en gribende Tale for vor Konge og vort Land, og med vore Tanker samlede om Kongen og Fædrelandet, vore Hjem og vore Kære, lod vi endelig Søvnens Søn tage os.

★

Koncentrationslejren Neuengamme talte, da vi blev anbragt der, ca. 60.000 Fanger, hvoraf de ca. 14.000 befandt sig i selve Lejren, medens de øvrige var anbragt i Arbejdslejre beliggende i Omegnen.

I Lejren var samlet Fanger af alle mulige Nationer. Tyskere, Russere, Polakker, Jugoslaver, Franskmænd, Nordmænd, Danskere og endog Amerikanere, der var tilfangetaget i Frankrig under Razziaer. Særlig var der mange Russere og Franskmænd. Saaledes sad, officielt i Beskyttelsesarrest, alle Medlemmerne af en tidligere fransk Regering, hvilken fik vi ikke rigtig Rede paa. De boede i en Barak for sig selv, de arbejdede ikke, havde tilsyneladende bedre Boligvilkaar end de øvrige Fanger, og de var ikklædt deres private Tøj.

Som jeg allerede har omtalt, var Lejren anbragt i et sumpet, fladt Terræn, der var gennemskaaret paa Kryds og Tværs af Afvandingsgrøfter. Der var fugtigt, øde og trist og ganske afgjort usundt, og hele Lejren med Omgivelser gjorde et trøstesløst Indtryk.

Lejrens Barakker var opført af Træ og laa samlede omkring en mægtig, cementeret Plads. Barakkerne blev

benævnt „Blokke“ og var samlede to og to med en smal, cementlagt Gyde imellem, og hver to Barakker var afspærret med Pigtraad, saaledes at Fangerne i disse to Blokke følte sig som sat i Pigtraadsbur. Naar Fangerne opholdt sig i Blokkene, kunde de altsaa kun bevæge sig paa dette smalle Stykke Gyde mellem to Blokke, og deres Bevægelsesfrihed var paa den Maade stærkt indskrænket. Hele Lejrterrænet var omgivet af et meget svært Pigtraadshegn, der var ladet med Stærkstrøm, og Advarselsskilte forskellige Steder langs dette Pigtraadshegn viste endvidere, at et smalt Omraade indenfor Hegnet var belagt med Giftgas, saaledes at dette smalle Omraade var gennemtrukket med Traadnet, der ved Berøring fik Giftgassen til at strømme ud omkring dem, som vovede sig ind paa det smalle Omraade i Nærheden af Pigtraaden.

Rundt omkring Lejren var opbygget høje, murede Vagttaarne, stærkt bestykkede med Maskingeværer, og de lignede hele smaa Forter.

Til dette stærke Bevogtningssystem kom endvidere de Cementbunkers, der var anbragt paa Vejene rundt om Lejren med Plads til to Maskingeværskytter.

Lejren var saaledes stærkt befæstet og sikret mod Angreb baade indefra og udefra.

Bevogtningssmandskabet bestod af SS-Tropper, for hvilke Fangerne, ikke uden Grund, havde stor Respekt.

Barakkerne, hvor vi boede, kan kun betegnes som uhumske. I den ene Ende var der rejst Etagesenge i tre

Etager af Træ og med Træbunde, og i hver Seng var lagt en Sæk med Høvlspaaner og to Tæpper. Jeg vil antage, at der var Plads til ca. 200 Mand i disse Senge, af hvilken Grund vi blev tvunget til at ligge to Mand i een Seng for manges Vedkommende.

Midt i Barakken var paa en meget begrænset Plads stillet seks Borde og tolv Bænke Plus nogle faa Skabe til vore Effekter. Saa vidt jeg husker, var vi fire eller seks Mand om hvert Skab. Denne Plads var som sagt meget begrænset, og det var meget faa af os, der kunde komme til at sidde ned. Det skal her bemærkes, at det var forbudt at opholde sig paa Sengene fra man stod op til man gik i Seng.

Denne Afdeling skulde gøre det ud for Spiserum og Opholdsrum for ca. 300 Mand, saa man kan tænke sig til det Mylder og Skubben og Støden, der var her, naar alle disse Mennesker var samlet enten til Spisning eller før Sengetid, bunket sammen paa en Plads, hvor 100 Mand vilde have haft det største Besvær med at komme til Rette. Der var intet Skillerum mellem Sengestederne og Bordene, saaledes at Soverum og Opholdsrum gik ud i et. I Forlængelse af dette Rum laa Vaskerummet, adskilt med en tynd Trævæg fra det nævnte Rum, og i Vaskerummet fandtes der ca. 20 Vaskekummer, hvilket ikke kan siges at være for meget til Barakkens Belægning. Bag Vaskerummet laa Nødtørftsafdelingen, kun adskilt fra de øvrige Rum med en tynd Trævæg. Denne Afdeling bestod af en Række Lokummer, ca. 20, bygget over

en Grube nede i Jorden, og endvidere en Pissoirrende langs med Barakkens Ydervæg.

Det vil med andre Ord sige, at Soverum, Spiserum, Vaskerum og Latrin var anbragt under eet i Barakkerne, kun med ialt to tynde utætte Træskillerum. Hertil kom, at hver Barak bestod af to Sæt Rum som de ovenfor beskrevne, saaledes at der modsat Latrinen i vor Barakende laa en ny Latrin, derefter Vaskerum, Spiserum og Soverum. Vi beboede den ene Ende af en saadan Barak, og ca. 300 Franskmænd og Russere den modatte Ende.

Stanken i Barakken var ubeskrivelig. For det første stank de to Nødtørftsanstalter saa grufuldt, at vi tit fik ondt, og dertil kom Stanken fra Maden, en Stank, der, hvor mærkeligt det end lyder, gennemsyrede hele Barakken og holdt sig svævende i Luften hele Døgnet rundt, saaledes at vi tit ikke kunde blive enige om, om det var Maden eller Lokummerne, der stank mest.

I vor Barakgyde var Lejrens transportable Galge opstillet, et hyggeligt Syn at have for Øje Dagen igennem. Den bestod af en Trækasse, hvorover selve Galgen rejste sig, og i Trækassen var indbygget en Faldlem, der kunde bringes til Udløsning ved et Tryk paa en Pedalarm over Kassen. Vi fik Besked paa, at vi muligvis vilde komme til at overvære nogle Henrettelser, idet Henrettelser i Lejren var ganske almindelige, og de foregik i Overværelse af alle Lejrens Fanger paa den store Plads i Lejrens Midte ved Morgenappellen.

Alle Fangerne blev stillet op paa Pladsen omkring

Galgen, de dødsdømte blev derefter en for en ført op paa Galgens Trækasse, fik Løkken lagt om Halsen, hvorefter Faldlemmen faldt, og der var en Fange mindre i Lejren. Heldigvis blev vi forskaanet for at overvære nogen Henrettelse.

Fangerne i Lejren arbejdede paa forskellig Maade for Tyskerne. Foruden de tidligere nævnte Arbejdslejre blev der inden for Lejren arbejdet med forskellige Oprydningsarbejder paa den tidligere nævnte store Losseplads, og endvidere arbejdedes der paa Maskinværksteder, Ammunitionsfabrik, Teglværk, Grusgrav og forskelligt Vej-arbejde.

Af Lejrens Fanger havde Tyskerne organiseret en Slags Hjælpekorps til at lede det daglige Arbejde i Lejren. Nogle af de ældste Tyskere var en Slags Overformænd og bar et gult Armbind med Betegnelsen „Kapo“, og andre var almindelige Arbejdsformænd og gik med sorte Armbind med Inskriptionen „Vorarbeiter“ og andre igen var udtaget til Barakformænd.

Disse Mænd befandt sig faktisk paa udsatte Poster, idet det i første Række var dem, der heftede for Uordner i Lejren og under Arbejdet. Gik alt ikke som efter en Snor, blev disse Fanger, eller Formænd, afstraffet med Stokkeprygl, idet de maatte stille i SS-Hovedvagten for at blive pryglet der.

Ved Hjælp af et saadant System var Syndebukkene altid parat, og Systemet virkede ogsaa derigennem, at Fangerne var under Opsyn af deres egne, der gennem

Frygten for deres egen Sikkerhed var tvunget til at agere haardere Opsynsmænd, end deres naturlige Indstilling paabød dem, ligesom de øvrige Fanger betænkte sig to Gange, inden de lavede Numre, i Bevidstheden om, at det var deres egne Kammerater, det gik ud over i første Omgang.

Gidselsystemet kan praktiseres paa mange Maader.

Selvfølgelig var det kun i de daglige Smaaforsyndelser, at disse Syndebukke maatte staa for Skud, saasom ved daarlig eller for langsom Opstilling af en Blok til den daglige Optælling, naar Fangerne ikke stod helt stille under Optælling, naar de ikke bevægede sig hurtigt nok paa Arbejdspladsen, eller de marcherede skødesløst til og fra denne o. s. v., o. s. v.

Vor egen Barakformand maatte to Gange stille til Stokkeprygl, os uafvidende, den ene Gang fordi vi var gaaet for langsomt i Beskyttelsesrum under en Luftalarm, og den anden Gang fordi vi ikke hurtigt nok havde stillet op til Optælling. I det første Tilfælde fortalte han, at han havde faaet ti Stokkeslag over Ryggen, og i det sidste Tilfælde fem, og det var somme Tider helt ynkeligt at høre ham jage paa os, naar vi skulde ud eller ind i Barakken, af Frygt for at blive trakteret med Prygl, fordi han ikke kunde holde Disciplin.

De grovere Forseelser maatte hver Fange selvfølgelig selv bøde for, dels gennem Indespærring og dels gennem andre Straffemetoder og i visse Tilfælde endog med Livet.

Arbejdet i Lejren begyndte Klokken seks og sluttede Klokken atten om Hverdagen og Klokken tretten om Søndagen. Alle Fangerne stillede paa den store Plads om Morgenen og blev, efter at de var inddelt i Arbejdshold, afleveret til en af de saakaldte „Vorarbeidere“.

Lejren havde et stort Hornorkester bestaaende udelukkende af Fanger, og dette Orkester stillede om Morgenen paa Appelpladsen sammen med Fangerne. Præcis Klokken seks intonerede Orkesteret „Alte Kammeraten“, og til Tonerne af denne March marcherede Fangerne til Arbejde ud gennem Hovedvagten, idet de i stram Parademarch maatte aflægge Hønnør for de dér posterede SS'er. En parodisk Forestilling.

Formentlig gik Marchen til Tvangsarbejdet efter Tyskernes Mening lettere til Tonerne af „Alte Kammeraten“.

Den samme Forestilling gentog sig efter Arbejdstidens Ophør, hvor Fangerne marcherede ind i Lejren i Parademarch efter den samme Melodi.

Kosten i Lejren var elendig. Om Morgenen blev der i de samme uhumske Trækar serveret en mærkelig tynd Suppe, der smagte lige saa modbydeligt som Middagsmaden, og som lugtede næsten lige saa slemt. Hvad den var lavet af, er ikke let at sige. Middagsmaden bestod hver Dag af den allerede omtalte Roesuppe, og til Aften fik vi udleveret to Humpler Rugbrød, der udgjorde Brødrationen for 24 Timer, ca. 15 g Margarine og nogle enkelte Gange et mikroskopisk Stykke Blodpølse, som iøv-

rigt var lige saa uspiseligt som den øvrige Mad. En af de Aftener, vi var der, strammede man sig op, og vi fik serveret nogle henkogte Muslinger, som dog var halvt fordærvede, men som vi alligevel spiste, endda med Fingrene. Dette var jo ikke Kost for danske Maver og Munde, og hertil kom, at man ikke kunde drikke Vandet, saa man kan regne ud, at det ikke var ret meget Næring, vi fik i os.

De øvrige Fanger havde det ikke bedre end vi med Hensyn til Maden, men de havde tydeligvis forlængst naaet det Sultestadium, som vor tyske Barakformand havde udmalet for os.

Fangerne i den anden Ende af den Barak, hvor vi boede, stillede sig hver Dag vagtsomt op udenfor vor Dør, for, saa snart Trækarrene blev stillet ud til Aflevering efter Spisningen, da at falde over disse og fortære vore Levninger til sidste Roestump.

Hvorledes de kunde have alt dette Roemad i deres Maver, var os en Gaade.

Paa en særlig Maade var der sørget for de af Lejrens Fanger, der havde været indespærret i længere Tid, idet Lejren havde sit eget Bordel. Saa vidt vi kunde forstaa, var der dog kun Adgang til dette for tyske Fanger, og Besøget var vist ikke særlig stort.

Det var altsaa disse Omgivelser, hvori vi danske nu skulde se at finde os til Rette.

★

Andendagen efter vor Ankomst til Neuengamme-Lejren fik vi paasyet vore Fangenumre paa Tøjet, et Nummer paa Brystet og et paa Benklæderne, og samtidig fik saa hver af os udleveret en Filtbør, og minsandten om der ikke ogsaa blev udleveret noget, der blev kaldt for Strømper.

Det var nu nogle mærkelige Strømper. Jeg tror, at kun en Snes Mand fik udleveret rigtige Strømper, de øvrige kun Lapper, der var syet sammen i strømpelig-nende Façon, og nogle fik endda udleveret Damesilkestrømper, hvor det øverste af Skaftet var klippet af.

Nu var vi altsaa fuldt ikklædt som „Koncentrationärs“, og vi var en køn Samling at se paa.

De store gule Kryds, der var malet over Klunset, skinnede langt væk, og Filtbørene, ogsaa malet med gule Kryds, red oppe paa det øverste af Hovedet paa nogle og faldt ned om Ørene paa andre. Knapper var der ikke mange af i disse Luksusklædninger, og de flestes Benklæder og Jakker kunde ikke naa rundt om Livet paa dem, og det var nødvendigt at holde sammen paa Stumperne med Sejlgarnsender, Staaltraadsstumper og hvad man ellers kunde være saa heldig at forskaffe sig hos sine Medfanger.

Vi skulede lidt til hinanden, men det skal dog siges, at hvor sørgeligt det Hele end var, saa kunde det sørgelige dog ikke helt faa Bugt med det berømte danske Humør, og vi blev i hvert Tilfælde enige om, at den kendte Storm Petersen-Vagabond, De ved ham med Hængelaa-

sen i Jakkelasen, Krogen i Benklæderne og Haaret strittende ud gennem Pulden i Filthatten, var en velklædt Gentleman ved Siden af os, som vi nu tog os ud.

I samme Barakgyde som vi var i den overforliggende Barak installeret ca. 150 Mand fra Kystpolitiet, der var ankommet til Lejren direkte fra København nogle Dage før os, og vi fik den første Morgen et Glimt af vore ca. 1600 Københavner-Kolleger ved Morgenappellen. Det var midlertid ikke muligt at komme i Forbindelse med dem. Dels boede de for sig selv i en anden afspærret Barakgyde, og dels var Disciplinen under Appellen saa skrap, at man daarligt turde dreje Hovedet for at se, hvilke Bekendte der eventuelt befandt sig iblandt dem.

Vi kom ikke paa Arbejde den første Dag, men fik en Dags Pusterum, idet vi dog fik at vide, at vi skulde begynde at arbejde den paafølgende Dag.

Allerede nu stiftede vi imidlertid Bekendtskab med to ubehagelige Ting i Lejren. For det første Appellerne, hvor alle Lejrens Fanger blev talt op, og for det andet Luftalarmerne.

Appellerne var meget ubehagelige og begyndte Klokken 18,30, og de kunde vare baade tre og fire Timer.

I disse Timer stod alle Lejrens Fanger opmarcheret paa Række og Geled, dels paa Appelpladsen og dels i Barakgyderne, uanset Vejr og Vind, og de maatte blive staaende uden at røre sig af Pletten, indtil SS'erne, der foretog Optællingen af Fangerne, havde faaet Regnska-

bet til at stemme. Stemte det ikke, blev alle kommanderet til Storappel paa den store Appelplads, og disse store Appeller kunde saa i Fortsættelse af den første Appel vare til baade Klokken 23 og 24 og blev ikke afsluttede, før Fejlen i Optællingen var fundet.

I Reglen var det SS'erne, der ikke kunde tælle til 14.000, sjældnere skyldtes det en Fange, der havde faaet Udlængsel.

Luftalarmerne var hyppige i Lejren, idet vi jo ikke laa ret langt fra Hamburg. Disse Luftalarmer satte hele Lejren i Panik. Naar Sirenerne lød, blev alt Lys, selv de bittesmaa Mørkelægningspærer i Barakkerne, slukket, og i ravnsort Mørke skulde alle Lejrens 14.000 Mand i Løbet af 7 Minutter være i Beskyttelsesrum.

Beskyttelsesrummene var beliggende i Kældrene under et meget stort Murstenshus i den ene Ende af Lejren, hvortil der kun var Nedgang 3 maaske 4 Steder. Kældrene var inddelt i Rum, og der var saa lavt til Loftet dernede, at man kun behøvede at hæve sin Arm ganske lidt over Hovedet, saa kunde man naa Loftet. Der var ikke Tilførsler af frisk Luft til disse Kældre, og Nedgangene blev lukket med Jerndøre, naar alle var nede.

Fangerne nærede en panisk Rædsel for at komme ned i disse Kældre. Naar Luftalarmen lød, strømmede de godt nok ud af Barakkerne henimod Kældrene, men de var næsten ikke til at drive derned.

Som tidligere nævnt havde en Del tyske Fanger som Formænd Ansvaret for, at alt gik efter en Snor, ogsaa

dette krævende Foretagende, men det var ligegodt en Opgave, der oversteg deres Kræfter, hvorfor de fik Hjælp af SS'erne.

Naar alle disse mange Tusind Mennesker i en mægtig Hob strømmede mod Beskyttelsesrummene under Raaben og Skrigen fra de tyske Formænd, og naar det efter SS'ernes Mening gik for langsomt, saa tog de pludselig fat og fik sat Liv i Menneskemassen med en Art Flodhestepiske.

Den anden Dag, vi var i Lejren, oplevede vi for første Gang en Luftalarm under disse Omstændigheder.

Umiddelbart efter Klokkeren 22 lød Sirenerne. Mørkelægningspærerne i Barakken gik ud, og den tyske Barakformand raabte, at alle skulde komme ud af Barakken i en Fart. — Alle vi 300 Mand tumlede hovedkuls ud af vore treetages Senge i et Virvar i Hovedet paa hinanden ned i de ganske smalle Gange mellem Etagesengene, og i Huj og Hast fik vi Fodtøj paa og masede os hen mod Barakkens eneste Dør, hvorigennem kun een Mand ad Gangen kunde passere. Da vi var kommet ud i Barakgyden, tog vi den lidt mere med Ro, idet vil vilde forsøge saa vidt muligt at holde os samlede. Den tyske Barakformand satte os i Løb ud paa den store Plads, og i Løbet af Sekunder var vi derude. Her stødte vi sammen med de mange Tusind andre Fanger, der vældede mod Beskyttelsesrummene, men vi fik os maset frem, saaledes at vi nogenlunde samlede kunde drive med Strømmen.

De tyske Formænd raabte og skreg i Mørket, og Men-

neskemassen masede sig fremad, men pludselig opstod der en frygtelig Skubben og Støden samtidig med brø-
lende Ordre og Lyden af Piskeslag, der susede gennem
Luften.

Menneskehoben blev helt vild. Vi blev maset fremad
af dem bagved med en saadan Kraft, at vi alle var i Fare
for at blive trampet ned, idet det næsten ikke var muligt
at komme fremad for dem, der var foran.

Det hele var i Mørket et Inferno af Raaben og Skri-
gen, Trampen og Masen, Suset af de store Piske i Luften,
Smeldet, naar de ramte, og Smertensraabene fra dem,
der blev ramt.

En af os raabte, at vi Danske skulde tage hinanden
under Armen, dels for ikke at blive trampet ned, og dels
for at holde lidt igen paa Trykket bagfra, saa vi kunde
faa Luft. Det skulde vi imidlertid ikke have gjort, for
det blev optaget som et Forsøg paa Mytteri, og nu susede
Piskene ned over Rygstykkerne paa os, der var kommet
indenfor deres Rækkevidde.

Et mægtigt Piskeslag over Nakke og Ryg sendte mig
hostende i Knæ, og havde vi ikke haft Hold i hinandens
Arme, var jeg blevet trampet ned.

Piskeslagene susede ned over os, og nu maatte
alle Hensyn vige for at slippe for disse Slag, og vi
masede os fremad af alle vore Kræfter, brugende baade
Arme og Ben, indtil vi endelig naaede Nedgangen til
Kældrene.

Her var der ligeledes en veritabel Kamp for at trænge

os frem, men endelig naaede vi ned i Kældrene og blev placeret i de forskellige Rum.

Vi blev stuvet sammen i Kælderrummene og stod saa tæt, at vi ikke kunde røre en Haand. I Løbet af faa Øjeblikke var vi saa varme, at Sveden piblede ned ad vore Ansigter, men det var umuligt at komme til at tørre den af.

Stanken, der udgik fra alle disse mange Mennesker, der levede af Roer og Hvidløg, var ubeskrivelig, og Luf-ten var saa tyk, at det var svært at aande.

Efter en Times Forløb blev der heldigvis blæst af, og vi begav os tilbage til vor Barak, hvor vi begyndte at gaa til Køjs igen.

Det blev der imidlertid ikke noget af lige straks, idet vor tyske Barakformand kommanderede os til at træde an i Barakgyden. Han var stærkt ophidset og „helt ude af Jaketten“, som vi siger paa Dansk, og han begyndte med rivende Tungefærdighed en Brandtale til os, som vi imidlertid ikke forstod et Kuk af paa Grund af hans op-hidsede Tilstand. Vi fik ham ned paa Jorden og fik ham til at tale fornuftigere, og vi fik saa ud af det, at vi var kommet alt for langsomt i Kælderen, og vi havde taget hinanden under Armen, og nu vilde han blive straffet med Pisk, hvad han i Parentes bemærket ogsaa blev Dagen efter.

Han oplyste os om, at han for vor egen Skyld vilde raade os til i Fremtiden at bevæge os noget hurtigere. Piskene havde vi jo nu stiftet Bekendtskab med, men det

var ikke det værste, sagde han. Saafremt det ikke gik hurtigt nok fremad, og saafremt Piskene ikke hjalp, saa vilde de Tusinder af Mennesker blive beskudt med Maskingeværer fra Taarnvagterne, og han fortalte os, at en Uge før vor Ankomst til Lejren var dette netop sket, og mange Fanger var dræbt eller saaret. De syv Minutter skulde overholdes, enten ved Hjælp af den ene eller den anden Metode.

Efter denne opmuntrende Tale gik vi til Ro, men havde kun ligget i vore Senge et Par Timer, da Sirenerne paany lød. Op igen og i full speed ud paa Pladsen, hvor hele det dystre Sceneri paany udspillede. Vi slap imidlertid betydelig heldigere i Kælderens denne Gang, idet det lykkedes os at komme i Spidsen for Menneskestrømmen. Afbløsningen kom en halv Time efter, og vi kunde gaa til Ro efter disse Oplevelser.

Den næste Dag var det imidlertid galt igen, idet vi efter Barakformandens Mening paany havde bevæget os for langsomt, og han sagde, at for sin egen Skyld vilde han i Fremtiden være nødsaget til at tage skrappe Forholdsregler. Oppe paa Taget af Barakken sad en lille grøn Lampe, og han forklarede os, at naar han tændte den, saa vilde Barakken blive belagt med Maskingeværild fra Taarnene, og det skulde nok sætte Fart i os. Vi tog nu ikke denne Trusel alvorligt, for det var tydeligt, at vor stakkels Barakformand var fuldkommen psykisk ødelagt af Opholdet i Koncentrationslejren gennem flere

Aar, og det var kun Angsten for Prygl og hans ødelagte Nerver, der dikterede ham denne Udtalelse.

Heldigvis blev der ikke Lejlighed til at faa konstateret, om det virkelig havde været Barakformandens Mening i givet Tilfælde at lade Maskingeværerne spille over Barakken, men den lille Lampe sad godt nok paa Taget af Barakken, og den fungerede ogsaa som Mytterisignal til Vagttaarnene, hvis den blev tændt, saa man kunde jo aldrig vide.

De to sidste Nætter, der var Alarm i Lejren, den ene Nat hele tre Gange, blev Politiet dog ikke jaget i Kældrene, men blev ført samlet over i det halvfærdige Hus, vi havde stiftet Bekendtskab med den første Dag, og dér fik vi Lov til at blive staaende i Stueetagen, hvorfra vi kunde se Bombardementet af Hamburg. Det var et baade imponerende og grufuldt Syn.

★

Arbejdet i Lejren var ikke behageligt for os. Vi stillede om Morgenen paa Appelpladsen og blev inddelt i Arbejdshold sammen med de øvrige. Barakformanden var stærkt nervøs de første to Gange, vi stillede paa Appelpladsen, for det var ikke alle, der straks var klar over, at der skulde være dødsstille i Geledderne, naar man var traadt an. Ingen maatte snakke, dreje Hovederne eller paa anden Maade bevæge sig, man havde bare at staa ret og se lige ud.

Saa lød „Alte Kammeraten“, og Marchen ud af Lejren begyndte. Nogle af Vorarbejderne stod langs Marchruten umiddelbart før Hovedvagten, og de rettede paa Retningen i Geledderne, sørgede for, at Hovederne var hævet i Vejret, Armene stift strakt ned langs Laarene og Fingrene stive langs med Buksesømmen, saaledes at hele Koret, naar det naaede Hovedvagten, kunde passere SS'erne i Honnørmarch som en Samling stive Marionetdukker.

Det var absolut ikke behageligt at skulle marchere paa den Maade, og det følte som en Ydmygelse at skulle aflægge Honnør i strammeste Parademarch for vore Vogtere.

Der var adskillige, der forsøgte at slappe lidt af paa Holdningen under Følelsen af den Ydmygelse, men de blev omgaaende belært om, at noget saadant ikke vilde blive taalt. Vogterne ved Hovedvagten var bevæbnet med nogle lange, tynde Stokke, og opdagede de en slap Holdning, nogle krumme Arme eller Fingre, saa svirpede Stokken øjeblikkelig henover den Legemsdel, der ikke var tilstrækkelig stiv og udrettet.

En Dag maa jeg selv have været særlig sur paa denne March, for i Trods slappede jeg af paa Stramheden. Jeg gik sidst i Geledet, og Lønnen for min Trods udeblev heller ikke. Et usædvanlig voldsomt Spark fra en sømbeslaaet Støvle ramte mig paa et meget ømt Sted, og da jeg snublende væltede fremover, og en af Kammeraterne vilde hjælpe mig op, fik han omgaaende Besked paa, at

„det Svin skulde rette sig op og gaa selv“. Sparket havde været saa kraftigt, at jeg fik en ubehagelig Blødning, og endnu — 6 Maaneder efter — mindede et stort Mærke og en generende Ømhed mig om Parademarchen i Neuengamme.

Det Arbejdshold, jeg blev sat i Arbejde paa, skulde arbejde paa den store Losseplads, der viste sig at være en Slags Opmagasineringsplads for alt muligt. Der fandtes saaledes her et helt Lager af gammelt Jern lige fra Dampkedler og ødelagte Dampmaskiner til rusten Pigtraad. Hvorfra alt dette gamle Jern stammede, aner jeg ikke, og det interesserede mig for saa vidt heller ikke, men det var et beskidt Stykke Arbejde at gaa og rode i det. Alt det gamle Jern skulde skilles ad, sorteres og lægges i Magasiner, og jeg husker, at et af vore Job bestod i at sortere og stable nogle enormt lange Radiatorrør med knivskarpe Lameller, et Arbejde, der gav godt med Rif-ter og Huller i Hænderne.

Mange Politimænd arbejdede paa denne Plads, mens andre arbejdede med at læsse Grus paa Tipvogne og køre disse ned til Elben og læsse dem af dér, mens atter andre arbejdede som almindelige Jord- og Betonarbejdere ved forskellige store Udgravningsarbejder rundt om Lejren.

Det meste af det, Fangerne arbejdede med, var endda meget tunge Ting, og der fandtes end ikke de simpleste Hjælpemidler til Flytning af tunge Maskindele med vi-

dere, og man var tvunget til at bruge Næverne og ikke andet.

Der fandtes en Masse invaliderede Fanger, eenhaandede, eenarmede, eenøjede og eenfodede, og de var alle kommet til Skade under deres Arbejde i Lejren.

En af de tyske Arbejdsformænd, for Resten en flink Fyr, var meget omhyggelig med at advare os om, at vi endelig maatte passe paa ikke at komme til Skade, for Lejrens Læger kendte kun eet Lægemedel mod Læsion af Haand, Fod, Arm eller Ben, nemlig Amputation.

Arbejdet var altsaa ubehageligt nok, og det udartede sig somme Tider til det rene Slavearbejde. Det var et grimt Syn at se en Flok udsultede Fanger ase og mase med at faa flyttet en stor Dampkedel over Pladsen med de bare Næver, medens Skældsord, Næveslag og Spark regnede ned over dem.

Det er begrænset, hvad Mennesker kan yde af Arbejdskraft, naar de kun faar Roesuppe og nogle Hump-ler Rugbrød om Dagen, og der var ikke noget at sige til, at Tempoet var langsomt, og at der slappedes af, naar det overhovedet var muligt.

SS'erne havde Overopsynet med Arbejdet, og de fleste af dem drev en formelig Snigjagt paa Fangerne for at komme bag paa dem og overraske dem paa et Tidspunkt, hvor de tillod sig at slappe lidt af.

Kom saadan en SS'er bag paa een eller flere Fanger, der ikke var i saadan et Sving, som af ham blev anset for det rette Arbejdstempo, saa vankede der enten af

Pisken, af en Stok eller hvad der tilfældigvis var for Haanden, eller Synderen blev slaæet i Jorden med et Par solide Næveslag.

Jeg saa flere saadanne Episoder, og der var særlig een SS Mand, der var meget slem. Han blev kaldt „Der lange Teufel“, og ham havde alle en vis Skræk for. Han var en usædvanlig høj, meget kraftig Mand, og han lod aldrig nogen Lejlighed gaa fra sig til at komme over Fangerne og hamre løs paa dem.

En Dag saa jeg ham saaledes komme bag paa en ældre Fange, der havde sat sig til Hvile paa en Brændebunke i den Tro, at der var Fred og ingen Fare. „Der lange Teufel“ havde en Stok i Haanden, og med den slog han Manden en tre–fire Gange, ikke paa Kroppen, men tværs over Ansigtet, saa Blodet flød. Næste Gang, jeg saa ham i Aktion, slog han en ung Franskmand, en ren Dreng, i Jorden med et velrettet Næveslag paa Munden, og kort efter sparkede han paa en absolut sadistisk Maade en Mand over begge Skinnebenene med sine store Støvler.

Et af de uhyggeligste Optrin, jeg saa, og mange med mig, var hans Mishandling af en ung Mand en Dag efter Frokostpausen. Under Arbejdet havde vi en kvart Times Hvil Klokken ni, hvor vi spiste en Humpel Rugbrød, og hvor vi kunde tage os en Smøg, hvis vi da havde nogen. Den unge Mand havde i denne Pause staaet lige bag det Sted, hvor vort Arbejdshold arbejdede, og han havde herfra faaet Kig paa en af „Skønhederne“ i Lejrens Bor-

del, der betegnende nok laa lige op til Lossepladsen. Hun hang ud af Vinduet og raabte et eller andet til Fyren, der svarede hende, men det hele varede kun faa Sekunder. „Der lange Teufel“ havde imidlertid observeret denne tôte à tôte og slog øjeblikkelig ned. Han var kommet luskende bag en Brædestabel, og i fuldt Firspring fo'r han ind paa Fangen, der imidlertid blev klar over Faren og forsøgte at slippe fri for den ved at stikke i Rend. Han naaede ikke ret langt ned ad Pladsen, før han blev grebet i Nakken og rystet ligesom en Rotte. „Teufelen“ greb en Lægtestump, som han fandt paa Jorden, og gav Ordre til, at Manden skulde bøje sig ned, hvad han godt nok gjorde for i næste Sekund at springe i Vejret med et Brøl af Smerte, da Lægtestumpen ramte ham med en mægtig Kraft tværs over Lænderne. Endnu en Gang fik han Ordren „beugt“, som han ogsaa efterkom, og endnu et kraftigt Slag blev rammet paa hans Ryg, denne Gang paa Sædepartiet. Tredie Gang nægtede han at bukke sig med det Resultat, at Slagene regnede ned over ham. SS'eren var fuldkommen vild, og ustandselig lod han Lægtestumpen suse ned over det stakkels Menneske, der hylende af Smerte forsøgte at værge for sig. Blodet drev ham ned ad Ansigtet og ud af Næse og Mund, mens Slagene ustandselig regnede ned over ham, og pludselig faldt han om som et Dyr, der er slaet for Panden, og blev liggende helt stille.

Han fik et Par ekstra Slag, medens han laa paa Jorden, og saa først mente hans Plageaand, at han havde

faaet nok. Han smed Lægtestumpen, og efter at have puffet til Manden med sit ene Ben gik han sin Vej uden at bekymre sig om Ofret. Han blev liggende paa Stedet et Øjeblik, inden et Par Kammerater tog Mod til sig og bar ham bort.

Det var en ubehagelig Fornemmelse at maatte staa stille uden at kunne foretage sig noget og se paa en saa oprørende Behandling af et Menneske uden at kunne løfte en Haand for at komme ham til Hjælp.

Den tyske Arbejdsformand for vort Arbejdshold var Flensborger og talte glimrende Dansk, og det var en mærkelig Fornemmelse at høre ham tiltale os paa Dansk og fortælle, at han var fra Flensborg, da vi blev afleveret til ham.

Han var, som jeg tidligere havde sagt, en usædvanlig flink Fyr, der ikke paa nogen Maade jagede med os, tværtimod. Han lod os arbejde temmelig frit, men han havde som alle de andre Fanger en sand Rædsel for „der lange Teufel“ og indpodede ogsaa os en Del af denne Skræk.

Under Arbejdet var vi stadig opmærksomme paa, om „Teufelen“ var i Farvandet, og den første, der observerede ham, raabte „Jensen“, det aftalte Faresignal, hvorefter vi alle slæbte og asede som smaa Heste for, saa snart „Jensen“ var borte, da at slappe lidt af paa Tempoet igen.

„Jensen“ havde været vort Faresignal lige fra Frøslevlejren og blev bibeholdt som Faresignal under hele Tysk-

landsturen, og det er ikke saa faa Gange, at Raabet paa „Jensen“ har faaet sat Gang i Slæberne og faaet Pibe og Tobak til at forsvinde som Dug for Solen.

Flensborgeren fortalte os sin egen Lidelseshistorie, og der var saa at sige ikke den Koncentrationslejr i Tyskland, som han ikke kendte. Han var Socialdemokrat, og paa Grund af nogle Meningsudvekslinger med et Par anderledestænkende var han i 1934 blevet arresteret sammen med sin Hustru. Hun var senere blevet sat paa fri Fod igen, medens han efter at have været anbragt i forskellige Fængsler blev overført til en Koncentrationslejr i Nordtyskland, og herfra blev han saa ført fra Koncentrationslejr til Koncentrationslejr for til sidst at ende i Neuengamme som Vorarbeiter. Han havde været i Neuengamme i fire Aar, og han paastod, at Lejren i 1944 var et Paradis mod, hvad den var, da han kom dertil. Da var det almindeligt, at SS'erne skød Fangerne ned, naar de havde noget at udsætte paa dem, og der skulde ikke meget til, før en Kugle satte en Stopper for en Fanges videre Trivsel i Neuengamme. Han overværede selv de Optrin, som jeg har beskrevet foran, men han sagde, at det var Bagateller mod, hvad man tidligere var Vidne til i Lejren.

Iøvrigt havde Flensborgeren bevaret sit Humør og sit Helbred nogenlunde trods ti Aars Ophold i tyske Koncentrationslejre.

Under vort Arbejde havde vi Lejlighed til at komme i Forbindelse med de andre Fanger paa Arbejdsplad-

serne, men det var ikke let at komme dem ind paa Livet, idet de ikke var meget meddelsomme. Jeg tror nok, at Grunden til deres Tilbageholdenhed maa søges i deres Frygt for Stikkere, og endnu saa vi jo sunde og velnærede nok ud til at virke mistænkelige i Forhold til den Magerhed og Udsultethed, der omgav os.

En af de første Dage paa Lossepladsen saa jeg en Flok frygteligt lasede Russere, der i Seletøj var spændt for en stor Arbejdsvogn, læsset med Sten. Blandt disse „Trækdyr“ blev jeg opmærksom paa en ganske ung Mand, der ikke lignede de andre, og som stod saa mærkeligt for sig selv, naar Trækket holdt stille for at puste. Jeg troede, han var Dansker, og gjorde mig et Ærinde paa Toilettet, saa jeg kunde passere lige forbi ham. „Dansker?“ spurgte jeg i Forbifarten. „Don't understand,“ svarede han, og paa Accenten kunde jeg høre, at han var Amerikaner, og løb Risikoen og gav mig i Snak med ham.

Han var meget ulykkelig og fik Taarer i Øjnene, da jeg tiltalte ham i hans eget Sprog, og i Begyndelsen havde han svært ved at tale. Vi vekslede et Par Bemærkninger, blandt andet om hans Hænder, der var fulde af Saar, da „Jensen“ imidlertid nærmede sig, saaledes at jeg maatte forsvinde, men senere kom jeg dog i Forbindelse med ham igen.

Det viste sig, at der laa en Tragedie til Grund for hans Anbringelse i Koncentrationslejren. Han var Søn af en berømt amerikansk Kirurg S. og selv medicinsk Studerende, og sammen med sin Far og Mor var han rejst

til Frankrig, hvor hans Far skulde virke paa forskellige franske Hospitaler i Paris, og hvor han selv skulde studere videre. Efter at Tyskerne havde indtaget Paris, holdt de store Razziaer paa Hoteller og Kontorer og lignende Steder, og under en saadan Razzia blev han selv og hans Far og Mor arresteret.

Deres amerikanske Pas og deres Papirer var i den skønneste Orden, men alligevel blev de ført til det tyske Politihovedkvarter, hvor de alle blev sigtet for at være Agenter for „Secret Service“. De protesterede paa alle mulige Maader mod denne Sigtelse og mod deres Arrestation, men intet hjalp. De blev ført til Tyskland, og her blev han og Faderen sat i Koncentrationslejren i Neuengamme. Moderen blev skilt fra dem, og de fik kun at vide, at hun var indsat i en tysk Koncentrationslejr for Kvinder, men de fik ikke at vide, hvor hun var anbragt, og det havde været umuligt for dem siden at faa Lov til at komme i Forbindelse med hende, og de anede ikke, hvordan hun havde det. Far og Søn boede ikke i samme Barak og kunde derfor kun komme i Forbindelse med hinanden paa Arbejdspladserne og kun, naar SS'erne ikke saa dem.

Denne Mand var ulykkelig som kun faa, jeg har truffet, i sin Følelse af at være fuldkommen uretfærdigt og umenneskeligt behandlet, og dog var hans Skæbne kun en af de mange Tusind Tragedier indenfor Lejrens Pigtraad.

Der blev skiftet om paa Arbejdsholdene af og til, saa-

ledes at de, der havde Arbejde paa Lossepladsen, blev sat til at trille Tipvogne eller blev sat paa Gravearbejde og omvendt.

Arbejdsdagen var lang, og fra Klokken seks til Klokken sytten var elleve lange Timer. Der var ganske vist et Kvarters Pause Klokken ni, og Klokken tretten blev Middagsmaden bragt ud til de Arbejdshold, der var længst fra Lejren, medens de, der var nærmere, gik ind i Lejren og spiste, og der var en Time til at fortære Roerne i.

Maden blev paa Arbejdspladsen serveret paa en endnu mere svinsk Maade end i Barakkerne. Skeer fandtes ikke derude, og kun enkelte rustne og hullede Blikkar, hvoraf nogle var saa hullede, at Suppen flød ud, og dem maatte vi alle spise af paa Omgang. Allerede paa tredie Dag havde vi faaet det „sultne Hul“ i Maven, og hvor nødvendig man end vilde, var der ikke andet at gøre end at søbe noget af Roesuppen i sig, hvor skidt man end befandt sig bagefter.

I to Dage var det Øsregnvéjr, og det var meget ubehageligt at komme hjem i Lejren og staa til Appel i de sjaskvaade Laser, for derefter saa vidt muligt at tørre dem paa Kroppen i Sengen om Natten.

Selveste SS Chefen, Herr Himmler, bærede Lejren med sin Nærværelse, medens vi var der, men det var nu ikke for at se, om Fangerne blev ordentlig behandlet, idet hans Inspektion, saa vidt vi kunde konstatere, ikke strakte sig længere end til SS'ernes Kasernebygninger.

Vi befandt os rigtig skidt i Neuengamme-Lejren i disse uhumske og usunde Omgivelser, hvor Brutaliteten herskede og Døden lurede.

Lejrens Krematorium arbejdede for Højtryk Døgnet rundt, og Dag og Nat lyste meterhøje Flammer fra dets to Skorstene. Der var et nyt Krematorium under Opførelse, idet det oprindelige var for lille, og Ligene hobe sig op.

Døden arbejdede hurtigere end Ilden.

★

En Dag kort efter vor Ankomst til Lejren var vore 1600 Københavnerkolleger, undtagen de ca. 150 Mand, der boede i samme Barakgyde som os, ført bort fra Lejren.

Den tyske Barakformand fortalte, at de var overført til en anden Koncentrationslejr i Tyskland, hvor vidste han ikke, men han gættede paa, at de var ført til „Hoffnungsthal“ ved Magdeburg. Det var hans Formening, sagde han, at det danske Politi skulde føres til bedre Forhold, og han havde hørt noget om, at ogsaa vi skulde af Sted. Han udmalede Lejren ved Hoffnungsthal som et rent Eldorado i Forhold til Neuengamme. Der var murede Huse at bo i, store, lyse Sovesale, smukke Spisestuer og Opholdsrum med Radio. Der var Kantiner, hvor vi kunde købe alt, hvad Hjertet begærede, og Fangerne gik

rundt i deres civile Tøj, da der ikke var Arbejdspligt i Lejren, idet denne kun var beregnet for højerestaaende Personer og intellektuelle.

Paa en Maade var det jo glædelige Nyheder, men en SS'er tog dog Glæden væk ved paa Forespørgsel at fortælle, at vi slet ikke skulde bort fra Neuengamme som de andre.

Efter en Uges Forløb blev vort civile Tøj og vore Værdisager en Dag uden videre afleveret i Barakken til os, og det blev sagt, at vi vist nok skulde føres til en anden Lejr aldeles omgaaende.

Laserne blev smidt, og vi var i vort eget Tøj i Løbet af faa Minutter. Ganske vist saa vi jo lidt krøllede ud, men det var der ikke nogen, der tænkte paa.

„Klar til Afrejse næste Morgen Klokken fem!“ lød Ordren. „Hvorhen?“ spurgte vi, men det var der ingen, der vidste. I Løbet af Aftenen kom der saa Meddelelse om, at der ikke blev noget af Afrejsen, og saa hang man med Hovedet igen. Op næste Morgen Klokken fem og ud paa Arbejde i civilt Tøj og Uniform.

Det var et mærkeligt Syn at se danske Polituniformer paa Appelpladsen den Morgen, og det vakte en ikke ringe Opsigt, da de granvoksne Politimænd i deres endnu pæne Uniformer marcherede ind paa Pladsen. Hovederne var hævede og Fodslaget taktfast, nu var det igen dansk Politi, der kom, og ikke en Flok lasede Vagabonder.

I to Dage arbejdedes der saa i Uniform og civilt Tøj,

en Nedværdigelse for den danske Politiform, og i disse to Dage forlød det snart, at Afrejsen skulde ske i Løbet af faa Timer, snart at Afrejsen var udsat endnu nogle Dage, og snart at den slet ikke blev til noget. Snart skulde vi til en Paradislejr og snart til en Helvedeslejr, det var ikke til at blive klog paa.

Endelig fortalte den tyske Barakformand, at Afrejsen til den nye Lejr skulde finde Sted den følgende Dag Klokken syv om Morgenen, men han tilføjede med Taarer i Øjnene, at han var ked af det for vor Skyld, for han havde lige hørt, at vi skulde til en meget værre Lejr end Neuengamme, men noget sikkert vidste han ikke.

Imidlertid vilde han sørge for, at vor sidste Aften i Neuengamme blev saa god som muligt, og han havde af Lejrkommandanten faaet Tilladelse til, at Lejrens Strygeorkester maatte spille for os i Barakken om Aftenen efter Appellen. Ganske vist var han noget oprevet selv, idet han havde været Medhjælper ved en Storhenrettelse i Løbet af Eftermiddagen. 31 Russere, der havde planlagt en storstilet Flugt fra Lejren, var blevet hængt, og han havde sammen med fire andre Barakformænd været Profos, saa lidt Musik var vist ikke af Vejen.

Til vor Overraskelse var det et virkelig første Klasses Fangeorkester, der spillede for os den Aften. Dirigenten var Tjekker og en førsteklases Violinist, og Medlemmerne var alle dygtige Musikere, hvortil kom en fransk Sanger af internationalt Format.

Dirigenten indledede Koncerten med at bede om

Overbærenhed, idet Musikken maaske ikke vilde lyde saa godt, da hans Koncertmester var blevet hængt et Par Timer forinden sammen med de 31 Russere. Derefter slog han an til en fejende March, og Programmet blev gennemført til Punkt og Prikke, og den franske Sanger sluttede Koncerten med en Sang, som hed „Koncentrationärs“, i hvilken Sang en af Lejrens Fanger havde tolket sine Følelser, og hvis Ord i al deres Enkelhed rummede alt, hvad der kunde siges om en Koncentrationslejr.

Og her er denne Sang, som den blev sunget hin Aften i Neuengamme.

Dicht bei Hamburg liegt ein Lager
hinter Stacheldracht verbannt
zehnmahl tausend junge Männer
Koncentrationäre sie genannt.

Früh am Morgen geht's zur Arbeit
ob nach Klinker ob nach Elb',
Schlamm, Morast und Drech und Kohldampf
doch das Bild bleibt Tag für Tag dasselb.

Harte Probe hat uns geschmiedet,
höher Wille ist erwacht,
denn die Jahre, die verflossen,
haben hart und eisern uns gemacht.

Unser Banner ist der Spaten,
„Teure Heimat“, Feldgeschrei,
keine Träne, stets den Kopf hoch
Koncentrationär, auch du wirst frei.

Hört ich nicht den Ruf der Heimat,
beim Appel die Nahmen schreiben,
leuchtend kommt dann eure Freiheit,
Mütter, eure Söhne kehren heim.

Til Gengæld sang vi Danske saa „Der er et yndigt Land“, og derefter gik alle Mand til Køjs, men der ventede os endnu en Oplevelse.

Da alle laa i Køjerne, og Lyset var slukket, viste det sig, at Kapelmesteren var blevet tilbage, og der var endvidere kommet en Cellist, og disse to vilde nu spille lidt Skumringsmusik for os. De spillede først et Par Numre ganske dæmpet, og derefter kom Aftenens største Oplevelse, idet Cellisten viste sig at være Virtuos, og i Mørket spillede han de smukkeste Cellosoloer, jeg nogensinde har hørt, med en Tone saa smuk og klangfuld, at det var betagende at høre. Han spillede blandt andet „Svanen“ af Saint-Saëns skønt og melodisk, og det var mærkeligt at ligge der i Mørket i disse snavsede Omgivelser og lytte til disse vidunderlige Cellotoner. At denne Koncentrationslejr fange var Cellovirtuos af stort Format, var hævet over enhver Tvivl, men hvem han var, kunde vi ikke faa at vide.

Der var dødsstille i Barakken, da han sluttede, og den tjekkiske Kapelmester satte Punktum for dette sjældne Intermezzo med at spille den tjekkiske Nationalsang, hvorefter han med graadkvalt Stemme ønskede „Alle dänische Kammeräten Gute Nacht und alles gutes im neuen Lager“.

Næste Morgerf fik alle 450 Mand udleveret Brødration, ca. $\frac{1}{4}$ Rugbrød, det var Rejseration, blev der sagt, traadte an i Marchkolonne og blev ført til Toget, idet vi dog fik Følgeskab af 31 civile Danskere, der ligesom os havde været interneret i Lejren, og nu sammen med os skulde overføres til den nye Lejr.

Toget bestod af en Række Kreaturvogne, nøgne og bare og om muligt endnu mere snavsede end de, vi var ankommet i, og uden Nødtørftsanordning.

Inkladningen gik hurtigt, 50 Mand i hver Kreaturvogn plus to bevæbnede Vogtere, men denne Gang var Pladsen endnu mere indsnævret, idet der i hver Vogn var anbragt 4 store Trækasser, mærket med røde Kors. Det var Pakker, som vi skulde have med til den nye Lejr, men hvad der var i dem, vidste vi ikke paa det Tidspunkt. Det blev saa ordnet saadan, at de store Trækasser blev stillet midt i Vognen, og 25 Mand tog Plads i hver sin Ende af Vognen paa en meget begrænset Plads.

Inden Afrejsen meddelte Transportføreren, at han havde bragt i Erfaring, at der var nedsat en Kommission, der skulde undersøge det danske Politis Forhold, og denne Kommission vilde i Løbet af kort Tid komme

til den nye Lejr, saa vort Ophold der blev sikkert ikke af længere Varighed.

Den var der dog ikke mange, der troede paa.

Det var ikke med Sorg i Sind, vi Klokken fem om Eftermiddagen forlod Neuengamme, idet vi tænkte, at man ikke kunde føre os til værre Forhold end dem, vi kom fra, og det var faktisk med en Følelse af Lettelse, at vi kastede et sidste Blik paa de høje Flammer fra Krematoriets to Skorstene.

★

Saa var vi atter paa Fangetransport, og hvilken Transport. Havde det været slemt fra Frøslev til Hamburg, saa var dette dog tifold værre. 25 Mand stuvet sammen i hver sin Ende af en Kreaturvogn, saa tæt at man havde Besvær med at røre sig, idet de store nævnte Kasser optog en uforholdsmæssig stor Del af Vognen. Skumpende, stødende, svajende og rangerende raslede vi saa ned gennem Tyskland. Den første Nat faldt paa, og en lille osende Petroleumslampe blev tændt af Vagtposterne og hængt op i Loftet. Iskoldt var der i Vognen, Trækken susede ind gennem Revnerne i Vognkassen og i Gulvet, vi var jo nu henne i Oktober Maaned, og alle var vi kun iført Sommertøj og Sommerundertøj, og kun meget faa af os civile havde Hat og Overfrakke paa, og de uniformerede ingen Kapper. Det var ikke muligt at finde Hvile nogen Steder, det var ikke muligt at lægge sig paa

Gulvet, og kun ganske faa af os kunde skiftevis sidde ned, og vi stod der Natten igennem og hang op ad Vognvæggen og hinanden. Den første Nat var der saaledes ikke Tale om Hvile af nogen Art og heller ikke den paafølgende Dag. Dagen sneglede sig af Sted, og som Tiden gik, blev vi mere og mere trætte. Vi skar et Par Hump-ler Brød af ved Hjælp af Lommeknive, og Vagtposterne udleverede os en Papæske, hvori der var en Klat Mar-garine til hver og en Stump Pølse, og dette gjorde det ud for baade Morgenmad, Middagsmad og Aftensmad. Vand kunde vi ikke faa, og vi led stærkt af Tørst.

Det var ogsaa galt med Nødtørften, idet der som sagt ikke var Nødtørftsanordning i Vognene. Vi ladede vort Vand op ad Døren indvendig i Vognen, og Afløbet sør-gede Revnen mellem Dør og Gulv for. Værre var det med de større Fornødenheder, og til dette Brug havde Vagtposterne faaet fat i en lille Marmeladespand, som det under Udfoldelse af en Del Akrobatik lykkedes et Par Stykker at benytte. Ikke til lige stort Held for alle og absolut ikke til Forbedring af Luften i Vognen.

Aftenen gik, og Andennatten faldt paa, og Kulden, Trætheden og Tørsten gjorde sig gældende i stedse højere Grad, og stadig raslede vi rundt paa det tyske Jernbanenet uden at ane noget om, hvor Rejsen gik hen, udover at vi stadig gled sydpaa.

Den tredie Dag gik, og vi passerede Ruinerne i Halle og Magdeburg og Tredienatten paa denne ubehagelige Jernbanerejse tog sin Begyndelse.

Vi var nu aldeles udasede og forsøgte at finde Hvile paa alle mulige og umulige Maader. Vi hængte paa hinanden, vi forsøgte at sætte os paa Gulvet ovenpaa hinanden, vi forsøgte at ligge ovenpaa hinanden, men intet hjalp, og det var umuligt at finde Hvile under disse infame Forhold.

Denne tredie Nat syntes aldrig at ville faa Ende, og den tærede stærkt paa vort Humør og vore Kræfter. De sidste Humpler Rugbrød var fortæret, vi var sultne, men især var Tørsten slem, og vi frøs stærkt.

Der var kun en lille Smule Olie tilbage i Lampen, og den hang under Loftet, svingende frem og tilbage efter Vognens Svajen og Rysten og kastede et svagt, uvirkeligt Skær ud over 50 dødtrætte Mandfolk, der i alle mulige groteske Stillinger søgte at faa en Smule Hvile.

I Løbet af Aftenen havde en af vore Vogtere fortalt os, at vi skulde til en Lejr et Stykke uden for Weimar, Buchenwald, og efter tre Nætter og to en halv Dags Ophold i Kreaturvognene saa raadede der kun eet Ønske, at denne Rejse, under Forhold, som man knapt byder Dyr, snart maatte faa Ende.

Endelig ved Femtiden om Morgen, efter 62 Timers Rejse, rangerede vi rundt paa Weimars Banegaardster-ræn, hvor Kreaturvognene blev koblet fra, og Kørselen til Lejren begyndte.

Turen gik langsomt op ad Bakke, og gennem Lufthul-lerne i Kreaturvognen kunde vi se, at vi kørte gennem smukke Skove og gennem et Landskab, der saa betyde-

lig mere tiltalende ud end Neuengammes øde, sumpede Marsker.

Toget standsede, og stive og ømme i Kroppen, snavsede, rødøjede og graa i Ansigterne stavrede vi ned paa Jorden, da Kommandoen lød til at forlade Vognene.

Vi saa os forbavsede omkring, for til alle Sider var vi omgivet af Ruiner, Ruiner og atter Ruiner, og det saa ud, som om en hel Provinsby var blevet bombet sønder og sammen. Røgsværtede Murrester af noget, der saa ud til engang at have været en stor Fabrik, Skorstenspiber, der ragede op af kæmpestore Dynger af Murbrokker, Dynger af forvredne Metalrester og forkullet Træ, alt gav Udseende af, at der her havde fundet et Bombardement Sted af uhyre Virkning. Dette kunde da ikke være Buchenwaldlejren? Vi turde ikke spørge.

Imidlertid blev den sædvanlige Marchkolonne formeret, og vi blev sat i March gennem Ruinerne ud paa en bred, asfalteret Vej, og da vi havde marcheret et Stykke, saa vi i et Vejsving en lang, lav, graa Bygning med et stort Vagttaarn midt paa. Der kom altsaa først Lejren.

Vi marcherede ind gennem en Portaabning i Taarnet, og det første, vore Øjne fangede, var en Indskrift over denne Port, der med store, hvide Bogstaver forkyndte for dem, der marcherede gennem denne Port: „Recht oder Unrecht, mein Vaterland“. Denne Indskrift forkyndte altsaa saa meget som, at man her som Velkomst blev gjort bekendt med, at enten man blev inde-

spærret i denne Lejr retfærdigt eller uretfærdigt, saa tjente Indespærringen „das grosse Vaterland“.

Havde der over Porten staaet: „Her lades alt Haab ude,“ havde denne Sentens passet bedre og havde paa en mere rammende Maade karakteriseret Buchenwaldlejren.

I Porten stod den sædvanlige SS Vagt, der med overlegne Miner talte os med deres Stokke, efterhaanden som vi passerede dem, paa samme Maade, som man tæller Faar.

Da vi var kommet igennem Porten, fik vi straks Øje paa de første Barakker i denne berygtede Lejr, hvor vi skulde komme til at tilbringe nogle Maaneder af Vinteren under umenneskelige Forhold, som ingen af os nogensinde vil kunne glemme, og hvor saa mange prægtige danske Politimænd maatte dø under nedværdigende Forhold.

Det blev straks bemærket, at Lejren saa betydelig større ud end Neuengamme, og vi kunde se, at der baade var Barakker, der var murede, og Træbarakker, og vi haabede inderligt, at vi maatte komme til at bo i nogle ordentlige Barakker, nu hvor Vinteren stundede til.

Vi marcherede over den sædvanlige store Appelplads, som jeg vil regne med var lige saa stor som Kongens Nytorv, og vi blev stillet op foran en meget stor treetages Bygning, i hvilken vi i Hold blev ført ind. Der var Badeanstalt i Stueetagen, og her blev vi holdvis klædt af til Skindet, idet vi kun maatte beholde vort Fodtøj. Alle

Værdisager, ogsaa vore Vielsesringe, blev paany frataget os, og snart stod vi under de varme Bruser.

Vi kunde nok trænge til et Bad, trætte og møgbeskidte som vi jo var, og man maa lade Lejren, at Vandet var hedt, saa hedt at det daarligt var til at staa under, og i Løbet af kort Tid var vi røde som kogte Krebs og ordentlig gennemvarmede. Havde vi vidst, hvilken Behandling vi skulde igennem bagefter, er det ikke sikkert, vi havde været saa glade for dette ovenud hede Bad.

Haandklæder fandtes ikke, og vaade og ophedede, som vi var, blev vi lige fra Badet ført ud paa en isnende kold Trappegang i den store Bygning, hvor Trækken susede igennem, og hvor vi stod paa det bare Stengulv, splitternøgne. En af Lejrens Fanger havde her taget Opstilling med en Spand og en Kalkkost, og en for en passerede alle vi 450 Mand denne Spand. Med den samme Kalkkost blev alle behaarede Steder paa vor Krop smurt ind med en ildelugtende Vædske, der sved og brændte Huden som bare Pokker. Det var den saakaldte Aflusning. Et Par af os gjorde Vrøvl over denne Behandling, men vi fik at vide, at vi skulde være glade til, at der ikke blev taget haardere fat paa os. Det almindelige var, at enhver Fange efter dette første Bad blev barberet over hele Kroppen, hvorefter han blev maskinklippet over hele Hovedet, men der var givet Ordre til, at det danske Politi ikke skulde behandles paa denne Maade.

At sige, at vi frøs, er et mildt Udtryk, vi rystede som smaa Hunde af Kulde, og ikke nok med dette, men da

Indsmøringen var forbi, maatte vi stadig splitternøgne løbe op paa anden Sal i Bygningen, hvor hver Mand fik udleveret en tynd Skjorte, og derfra i bar Skjorte ned til første Sal, hvor vi igen maatte staa paa den iskolde Trappegang for at opgive vore Generalia og faa udleveret et nyt Blikskilt med vort nye Fangenummer.

Saa kom den værste Tur, idet vi nemlig skulde helt ned i Kælderen, hvor vi igen maatte staa i Kø, og hvor vi fik udleveret et Par gamle Bukser og en gammel Jakke overmalet med røde Kryds og et Stykke tyndt Stof, der var syet i Form som en Skraahue.

Et godt Helbred skulde der til for at kunne tage denne Tur splitternøgen paa iskolde Trappegange gennem flere Timer i Oktober Maaned, efter at vi først var blevet gennemhedede af det varme Bad, og der er ingen Tvivl om, at de Lungesygdomme og Forkølelsesygdomme m. v., der senere tog fat paa os, fik sin første Begyndelse paa de iskolde Trappegange i Administrationsbygningen.

Klunset, vi fik udleveret, var ikke meget bevendt og havde, efter hvad vi senere fik at vide, oprindelig tilhørt Jøder, der var døde i Lejren. Efter Iklædningen var vi altsaa iført et Par gamle Bukser, en gammel Jakke og en Skjortelas, og med bare Ben i Støvlerne sjokkede vi saa skælvende af Kulde ned gennem Lejren.

Det var en lang Spadsretur, og det forekom os, at Barakkerne blev mere og mere usle, efterhaanden som vi kom frem. Vi svingede igennem en Pigtraadsspærring og henad en hullet, snavset Vej, indtil vi endelig stod foran

en lang, lav, staldlignende Bygning. Det var vor Barak, og her blev vi ført ind. Der blev serveret noget varm Suppe for os, Gulerodssuppe, som virkelig var spiselig, men lad mig straks tilføje, at det var baade første og sidste Gang, vi fik denne Gulerodssuppe, og maaske var det kun, fordi vi var saa sultne, at vi var lige ved at finde den velsmagende.

Da vi havde spist denne Suppe, kunde vi endelig lægge os til Hvile paa de Træhylder, der udgjorde vore Sovepladser, efter 75 slemme Timer uden Hvile eller Søvn.

★

Paa en Bjergknold midt i en stor Bøgeskov laa Buckenwaldlejren, og enkelte Steder paa Lejrens Terræn var der en storslaaet Udsigt over det neden for liggende Landskab, en Udsigt, der imidlertid kun fik Indespærringen til at virke saa meget haardere. Stedet var, blev det os fortalt, et tidligere meget besøgt Udflugtssted, og her havde Goethe skrevet sin „Faust“ under et stort Bøgetræ, der havde staaet midt i Lejren, men som var brændt under det Bombardement, vi havde set Virkningerne af ved vor Ankomst. Den smukke Natur skæmmedes kun af Skampletten „Buchenwald“, der med sine usle Barakker med deres Indhold af fortvivlede Fanger, med sine sølede Veje og sine beskidte Forhold var anlagt paa Nordfaldet af Bjergknolden. Man kunde lige saa godt

have lagt denne Lejr paa Sydfaldet, men saa var den kommet til at ligge godt og lunt, og det var jo ikke Meningen, for som den laa her, laa den som den skulde, udsat for Nordenvindens isnende Pust med Regnskyl og Snestorme.

Lejrens Indretning var den sædvanlige, et kraftigt Pigtraadshegn ladet med Stærkstrøm, de store Vagttaarne med Maskingeværskytterne, en kæmpestor Appelplads, en Masse smudsige Barakker med sølede, hullede Veje ind imellem og med Masser af lasede og forhutlede Fanger.

Ved vor Ankomst talte Lejren 87.000 Fanger, og heraf befandt de ca. 32.000 sig konstant i Lejren, medens de øvrige skiftedes til at tage ud paa Tvangsarbejde i Tvangsarbejdslejre i Terrænet udenom Hovedlejren.

Lejren var delt i to Afdelinger, adskilt med svært Pigtraadshegn. Man kunde kun færdes i den Afdeling, hvori man var indespærret, og endda kun i Dele af den, idet disse to Halvdele igen var inddelt i pigtraadsspærrede Afsnit, hvor hvert Afsnit var et Aflukke for sig og bevogtedes af en deltil udtaget Fange, en saakaldt „Torhüter“, der skulde forhindre alt Samkvem mellem de forskellige Afdelinger.

I et af disse Afsnit var vore 1600 Kolleger fra København indespærret i tre staldlignende Bygninger. De var altsaa ført fra Neuengamme og her til Buchenwald, og nu var alt det Politi, 2149 Mand, der var arresteret i Danmark den 19. September 1944, samlet i een Koncen-

trationslejr i Tyskland. Det første, vi lagde Mærke til hos vore Kolleger fra København, var, at de var klædt i et Par sribede Bukser og en sribet Jakke af ganske tyndt Stof, og de frøs gudsjammerligt, for nedenunder havde de kun en tynd Skjorte, som de ogsaa havde faaet udleveret, og bare Ben i Støvlerne. Deres Paaklædning var faktisk ikke for andet at regne end et Sæt Pyjamas, og mange af dem var allerede syge.

Det Afsnit, vi blev indespærret i, bestod af tre lange, lave Barakker, tidligere Militærhestestalde, og i en af disse Stalde blev alle vi 450 Mand stuvet ind.

Disse Stalde, eller Barakker skal man jo kalde dem, var noget af det usleste, man kan tænke sig, og var ikke forsynet med Døre eller Vinduer. Kun helt oppe under Taget fandtes to Rækker smaa Ruder, der imidlertid var malet med blaa Farve, saaledes at der altid raadede en dyster Belysning i Barakken. Begge Ender af Barakken var til at aabne som store Ladeporte, og kun naar disse Ladeporte var aabne, kom der nogenlunde Lys og Luft i Barakken, men saa var det til Gengæld umuligt at opholde sig i den for Træk og Kulde. Der fandtes i denne store Barak kun to smaa Ovne, og det Brændsel, der blev udleveret til dem, var minimalt.

Senge fandtes ikke, men derimod nogle store Trækasser, der blev kaldt Bokse, og disse Trækasser var hver forsynet med 6 Træhylder, og det var vore Sovepladser.

Paa hver af disse Træhylder skulde 6 Mand ligge, saaledes at der i hver Boks laa 36 Mand fordelt med 6 Mand

paa hver Hylde. Der var intet at ligge paa uden det bare Træ, og man fik kun udleveret eet elendig, tyndt Tæppe til at lægge over sig. Der var intet til at lægge under Hovedet, og vilde man ikke undvære sin Jakke, saa maatte man hvile Hovedet paa det haarde Træunderlag.

Der var meget lidt Plads paa disse Sovehylder, hvor 6 Mand laa stuvet sammen, og saa varede det endda ikke mange Dage, før vi fik Tilvækst af nogle af vore Københavnerkolleger, der maatte rømme deres Barak, saaledes at der nu blev presset 700 Mand sammen paa en Plads, der i Forvejen var alt for lille til bare de 300. Hvad dette vil sige for Sovepladsernes Vedkommende, kan enhver tænke sig til. Slemmt var det, da vi laa 36 Mand pakket sammen, nu laa vi 60, og vi laa saa tæt, at der kun var ca. 28 cm at ligge paa for hver Mand. Der var ikke Tale om at kunne ligge paa Ryggen, og naar man gik til Ro, maatte man lægge sig som Sardiner i en Æske, og det var umuligt at røre sig, med mindre vi alle vendte paa samme Tid.

Paa de underste Hylder kunde Dagslyset overhovedet ikke trænge ind, og Mellemmrummene mellem Hylderne var saa lave, at man ikke kunde sidde oprejst. Vi var usandsynligt stuvet sammen, og ikke nok med at vi skulde opholde os paa disse modbydelige Hylder om Natten, men naar vi var i Barakken, var vi nødt til at tage Tilflugt til Hylderne, idet der ganske simpelt ikke var Plads til os paa Gulvet. I hele Barakken fandtes der til 700

Mand kun tre Borde og højst 10 Bænke, saa de allerfleste af os var ogsaa tvunget til at spise oppe paa disse Hylder, sammenpressede saa man daarlig nok kunde røre sig.

Det kunde maaske have gaaet, hvis man kunde have nøjedes med at ligge paa disse Træhylder en Nat eller to, men det, at vi laa paa dem Nat efter Nat, bevirkede, at vi følte os fuldstændig radbrækkede, og Søvn og Hvilen blev der ikke ret meget af. Efterhaanden som vi tabte vort gode Huld, fik vi store hudløse Pletter paa Hofterne af at ligge paa disse haarde Hylder.

Hertil kom en anden Ubehagelighed, nemlig at man var tvunget til at sove med alt Tøjet paa, for det første, og det var det afgørende, var det for koldt, og for det andet var der ganske simpelt ingen Steder at opbevare det Tøj, man eventuelt vilde have taget af.

Det var fortvivlende Forhold at være indespærret under, og disse Barakker med deres Sammenstuvning af Mennesker var selvfølgelig førsteklasses Udklækningsanstalter for alle mulige epidemiske Sygdomme.

Denne Sammenstuvning gik ogsaa ud over Nerverne, for det var ikke let for 700 Mand at komme om ved hinanden i den forholdsvis smalle Gang, der var mellem Sovehylderne.

I de øvrige Barakker i vor Afdeling boede der Russere, Polakker og Franskmænd, men var vi pakkede under, hvad vi syntes, fortvivlende Forhold, saa var det intet imod, hvad disse stakkels Mennesker maatte døje,

idet de var indespærret op til 1200 Mand i hver Barak. Hvordan disse Mennesker overhovedet kunde udholde Livet under de Forhold, var uforstaaeligt.

En af Barakkerne var belagt med Sindssyge, og disse Mennesker levede under de mest umenneskelige Forhold. De havde deres Baraknummer malet paa Ryggen, saa man altid kunde kende dem, men de var for Størstedelens Vedkommende indespærret Dag og Nat, men en Del af dem mødte vi af og til i Lejrgaden, og det var sørgeligt at se.

Jøderne i Lejren var indespærret i en Afdeling, adskilt fra os med et Pigtraadshegn, og de blev behandlet værre end Dyr. Som jeg har forklaret, var Lejren anbragt paa Nordskraaningen af Bjergknolden, og nederst paa denne Skraaning var der rejst et Par store Telte, som vi bruger dem paa Dyrskuepladserne herhjemme. I disse Telte var pakket i tusindvis af Jøder, og de maatte ligge paa den bare Jord uden noget som helst over sig. Der var aldrig tørt i disse Telte, idet Vandet efter Regnskyllene blev staaende, saaledes at Jøderne samme Tider maatte ligge i 2—3 Tommer Vand og Mudder. Føj hertil Kulden og Sulten, og ingen vil undre sig over, at de døde som Fluer.

Da vi kom til Lejren, talte vi op til 50 Døde om Dagen fra disse Telte. De Døde blev lagt paa Jorden uden for Teltene, naar Kammeraterne mente, at det var forbi, men flere Gange har vi set, at de ikke var helt døde, naar de blev smidt udenfor, men at de drog deres sidste Suk

i Regnen og Pløret uden for Teltene. Ligene blev liggende, til Ligbærerne afhentede dem og stablede dem op i et Rum ved Siden af Lejrens Vaskerum, og herfra blev de saa efterhaanden kørt til Krematoriet og brændt.

Jøderne blev i stor Udstrækning brugt til Tvangsarbejde udenfor Lejren, og det var et sørgeligt Syn at se dem komme tilbage fra saadan en Arbejdstransport, udhungrede og udmattede, kun klædt i et Par tynde Benklæder og en tynd, sribet Jakke, nærmest en Pyjamas, og overhovedet ikke andet. I denne tynde Paaklædning blev de transporteret paa aabne Jernbanevogne i Vinterkulden ofte i flere Døgn. Naar saadan en Transport kom tilbage til Lejren og stod opstillet for at faa udliveret deres halve Liter Suppe, saa var det nødvendigt at slaa løs paa disse Stakler for at forhindre dem i alle paa een Gang at fare over Madspandene, og det var ikke noget Særsyn at se nogle af dem falde døde om, inden de naaede frem til Suppen. Ingen hjalp disse ulykkelige, ingen hverken kunde eller turde.

De sanitære Forhold i Lejren var uhyre primitive. Udenfor vor Barak var der i fri Luft lavet en Grube i Jorden med en Træstang henover og en Cementkant langs Randen, og man sad paa Cementkanten, hvilende mod Træstangen, med Ryggen op imod hinanden, Rusere, Polakker, Franskmænd, Danskere, Nordmænd, Grækere, Jugoslaver, alle mellem hinanden. Naar man tager i Betragtning, at Dysenteri og Tyfus rasede i Lejren, var

det ingenlunde behagelige Forhold, og der var et syndigt Griseri paa Kanten af disse Latriner, og man kunde risikere at blive godt overgriset af Manden, der sad bag een. Over denne Latringrube var der rejst et Halvtag med tynde Bræddevægge paa de tre Sider, medens der var aabent paa den fjerde Side, og de nødtvungne Ophold her i Regn og Snestorm og særlig i Nattekulden var noget af en Prøvelse.

I vor Barak fandtes der een – siger og skriver een – Vaskekumme, en stor Cementkumme med en Springvandsbruse midt i, og en 6–8 Mand ad Gangen kunde vaske sig ved denne Kumme. Vi var 700 Mand om denne ene Kumme, saa man kan tænke sig til Resten. Ganske vist var der en Vaskebarak med et Antal af de samme Kummer, men den var kun aaben fra Klokken syv til ni, og da Arbejdet i Lejren begyndte Klokken seks og sluttede Klokken seksten en halv, saa var det kun de syge og Invaliderne, der ikke arbejdede, som fik Gavn af den. I Begyndelsen af vort Ophold i Lejren, inden vi kom i Arbejde, blev vi ført samlet til Vask, men da vi begyndte at arbejde, ophørte dette af sig selv, og 700 Mand var saa henvist til den ene Vaskekumme i Barakken, og det blev da saa som saa med Renligheden.

Kosten i Lejren var selvfølgelig ikke god for danske Maver. Om Morgenens fik vi Kartoffelsuppe, det vil sige det Vand, hvori Kartofflerne den foregaaende Dag var kogt, blev jævnet med et eller andet til en tynd Vælling, der lugtede ilde og smagte værre. Middagsmaden bestod

af en halv Liter Suppe kogt paa Roer, men gjort afvekslende en Gang imellem ved Tilsætning af Gryn. Til Middagen fik hver Mand hver anden Dag en 4—5 Kartoffler, daarlige Kartoffler, det vi herhjemme kalder for Foderkartofler. Hver Mand fik endvidere pr. Dag udleveret en Ration Brød, hvoraf der med lidt Held kunde blive 6 Skiver, men saa var de tynde, ca. 15 g syntetisk Margarine og en lille Stump Pølse. Een Gang om Ugen fik man en lille Klat Marmelade, og inden vi fik vore Levnedsmiddelpakker hjemme fra, var Marmeladedagen en stor Dag.

Lejren havde et enormt Køkken, fuldt moderne udstyret, og det var det eneste Sted i Lejren, hvor der var rent.

Hver Barak hentede sin Mad i Køkkenet, der laa ca. 1 km fra Barakken, og vi skulde op Klokken tre om Morgenen, idet Morgenmaden skulde hentes Klokken 3,15. Maden blev transporteret dels i Trætønder og dels i Metaltønder, men de var temmelig rene, og der blev fra Køkkenchefens Side gjort et stort Arbejde for, at alt vedrørende Maden kunde være saa hygiejnisk som muligt. Han var selv Fange i Lejren og havde været i Konzentrationslejr i 9 Aar og vidste vel, hvad det betød, at de hygiejniske Forhold vedrørende Madlavningen var saa gode som muligt. Der blev en Gang imellem serveret Erstatningskaffe eller -the, og dette var vi vilde efter, idet Vandet her i Buchenwald var sundhedsfarligt at drikke.

Ligesom i Neuengamme blev det fra den første Dag indskærpet os, at Vandet var sundhedsfarligt, og at vi saa vidt muligt ikke maatte drikke Vandet, men kun børste Tænder og skylle Munden. Grunden til, at Vandet var sundhedsfarligt, fik vi aldrig at vide, kun blev der sagt, at de mange Dysenteri- og Tyfustilfælde — hele Epidemier — stammede fra Vandet.

Jeg vil ikke undlade at fortælle lidt om Søndagsspisingen, for den var noget for sig selv. Morgenmaden hentede vi en kvart over tre som sædvanlig, og Klokkeren seks drak vi den, Klokkeren ni en halv hentede vi Middagsmaden og spiste den, og Klokkeren halv elleve fik vi Aften-the, og saa var Spisingen for Søndagen overstaet.

Den Mad, vi fik, kunde selvfølgelig ikke dække vort Behov, og i Begyndelsen led vi konstant af Sult. Det gjorde Lejrens Fanger iøvrigt ogsaa, og de saa stærkt ud-hungrede ud. Vi havde Lejlighed til at se dem de Gange, vi vaskede os sammen med dem i det store Vaskerum, og de var kun rene Skeletter. Da vi senere fik Levnedsmiddelpakker fra Danmark og som Følge deraf enkelte Dage levnede lidt af den tyske Mad, naar den var særlig slem, rygtedes det hurtigt, at Danskerne levnede noget af deres Mad, og hver Dag stod der sort af Fanger udenfor vor Barak, som i vildt Slagsmaal kastede sig over vore Madtønder og bogstavelig talt slikkede dem rene.

Kartoflerne, vi fik, var ikke skrællet, saa vi maatte selv pille Skrællen af dem, og disse Kartoffelskræller blev samlet i en stor Tønde, og selv disse Kartoffelskræller blev

fortæret Rub og Stub af de stakkels Mennesker, der stod udenfor og ventede paa vore Madtønder, naar disse skulde bringes tilbage til Køkkenet.

Udenfor vor Barak var der opstillet en stor Trætønde, som blev brugt som Affaldstønde, hvor fordærvede Madrester blev smidt i, og Sulten hos disse stakkels Mennesker var somme Tider saa stærk, at de gennemrodede denne uhumske Affaldstønde og graadigt fortærede, hvad de fandt i den af spiseligt.

Der fandtes flere Tusind Invalider i Lejren, invaliderede paa alle mulige Maader, og det var næsten noget af det sørgeligste at se disse Invalider, udhungrede, i Lasser og Pjalter, frysende humpe rundt paa den sølede Barakgade.

Den bomberamte By, vi havde set ved vor Ankomst, viste sig at være Buchenwaldlejrens Arbejdsplads, og her laa en af Tysklands største Vaabenfabrikker og Automobilfabrikker. Den havde bestaaet af store Fabriksbygninger, mægtige Komplekser, som vi senere fik Lejlighed til at betragte nærmere, altsaa det der var tilbage. Vi kunde se, at det havde været kolossale Fabriksanlæg, men de var 14 Dage før vor Ankomst blevet fuldkommen ødelagt af et amerikansk Bombardement. Ca. 300 Fanger var blevet dræbt ved den Lejlighed, og en Masse af SS Bevogtningsmandskabet var ligeledes blevet dræbt. I disse Fabrikker havde Lejrens mange Tusind Fanger arbejdet med Vaabenfremstilling, herunder V 1 Bomber for Tyskerne, men nu bestod Fangernes Arbejde væsentligst i

at rydde op og gøre Orden i disse kolossale Ruinhobe. Arbejddagen begyndte Klokkeren seks og sluttede Klokkeren seksten en halv, og der arbejdedes i dette Tidsrum uden Pause af nogen Art.

Da vi blev sat i Arbejde i Lejren, kom vort Arbejde ogsaa til at bestaa i Oprydningsarbejde i disse mægtige Ruindynger, og endvidere blev vi sat til at adskille flere Tusind Motorcyklelig, der var brændt op under Bombardementet, og hvoraf Motorerne skulde bruges. Vi skulde skille dem fra Chassiset, men der var ikke stort andet Værktøj end Hamre, saa jeg tror ikke, at Tyskerne har faaet meget Gavn af de Motordele, vi skaffede dem fra disse Motorcyklelig. Alle Skruer og Møtrikker skulde saa vidt muligt samles til senere Brug, men det var forbavsende at se den Evne, Møtrikkerne havde til at rulle ned imellem Ruindyngerne for ikke mere at vise sig. Iøvrigt lossede vi Jernbanevogne for Barakdele, der kom fra nedlagte Koncentrationslejre ved Østfronten, og disse Barakdele slæbte vi rundt med i Lejren fra det ene Sted til det andet, idet de dels blev baaret i Desinfektionsrum og dels stablet op forskellige Steder paa Lejrterrænet. Der var en Del Byggearbejder i Gang i Lejren, idet bl. a. Kommandantens Bolig var blevet smadret under Bombardementet, og alle Politifolk, der var Murere af Profession, blev udtaget til at genopbygge denne fornemme Residens. Flere Hundrede Mand gik og bar Mursten til disse forskellige Genopbygningsarbejder, og det var i og for sig et ret ubehageligt Job, idet Murstenene skulde

bæres ca. 3 km, og hver Mand skulde bære 6 Mursten ad Gangen. Prøv engang at tage 3 Mursten under hver Arm, og De vil snart mærke, at det er nogle besynderlige Fyre at holde Styr paa, naar man skal gaa ret langt med dem. For at komme lettere om ved det lavede man sig Bærestropper af Wirestumper og Tovstumper, som fandtes blandt Ruinerne. Man lavede to Løkker og hængte Aagene med Stenene om Halsen, og saa gik det helt godt.

I Lejren fandtes en Straffearbejdsplads, et Stenbrud, hvor Fangerne under umenneskeligt haarde Vilkaar maatte hugge Sten, og Arbejde i dette Stenbrud blev kun paalagt Fanger som Straf. Jeg har selv – dog ikke som Straf, men tilfældigt – været med til at hente Stenblokke i dette Stenbrud og saa, hvad det vil sige som Straffefange at arbejde under de haardest tænkelige Betingelser.

Naar vi var i Arbejde, blev vi kaldt op Klokken fire, og Morgenmaden, der som sagt var hentet Klokken tre, blev sat til Livs, hvorpaa hver Mand stak et Par Humples Rugbrød i Lommen, og saa var man klar til Dagens Arbejde.

Vi stillede paa den store Appelplads i sort Mørke Klokken fem en halv om Morgenen og blev her i Skæret fra Hovedvagttaarnets skarpe Projektører inddelt i Arbejdshold og afleveret til en Vorarbejder, idet Lejren her havde samme System som Neuengamme med Hensyn til Lagerälteste, Kapoer og Vorarbejdere fra Fangernes egne Rækker.

Selvfølgelig var der ogsaa her et Fangeorkester, der

stillede sammen med Fangerne, og Klokken seks satte Orkesteret i med en March og Arbejdsholdene marcherede ud gennem Porten til Dagens Arbejde.

Ogsaa her skulde Marchen forbi SS Vagterne foregaa i en Slags Parademarch, men her kunde man nøjes med ærbødigt at blotte Hovedet for Vagterne i Porten og saa iøvrigt holde Trit og Retning.

Udenfor Pigtraaden laa foruden de store Arbejdspladser et kæmpemæssigt Komplex af SS Kaserne, hvor der foregik Uddannelse af SS Tropper til deres specielle Opgaver. Disse SS Tropper boede i flotte Barakker med store, lyse Stuer, imponerende Hospitalsbygninger og en stor, flot Spisesal, alt i grel Modsætning til de usleste Forhold, som vi var indespærret under.

Klokken seksten en halv sluttede Arbejdet, og der marcheredes tilbage til Lejren til Musikkorpsets Toner, og Klokken sytten stillede vi op til den daglige Optælling, de frygtede Appeller.

★

Appellerne i Buchenwald vil ingen, der har oplevet dem, nogensinde glemme. Klokken sytten blev der raabt ud til Appel, og uanset Vejr og Vind, i Storm, i Øsregn, i Snestorm eller Kulde stod alle Lejrens 32.000 Mand stillet op til Optælling.

Lad os pille en tilfældig Appel ud af de mange. Regnen øser ned, det er hundekoldt, og hele Lejren er eet

Søle og Ælte, saa man bogstavelig talt vader i Pløre. Klokken er sytten, og vi er traadt an i Lejrgaden, hvor vi skuttende os af Kulde og Væde forsøger at komme til Rette i Pladderet under Skæret af stærkt Projektørlys. Vore danske Tillidsmænd sørger for, at der er Retning i Geledderne, og at hver Mand staar bag sin Formand i Rækker paa 10. Tiden gaar. Regnen siler ned. Vi hundefryser. Klokken bliver atten, den bliver atten en halv, den bliver nitten, og stadig staar vi der, vaade og forkomne, og bander over den Skæbne, der har ført os hertil. Vi maa ikke forlade Rækkerne, og Opstillingen maa ikke forrykkes. Nogle enkelte sniger sig ud af Geledderne i Ly af de bageste Rækker for at forrette deres Nødtørft. Klokken bliver nitten en halv, og endelig – efter to en halv Times Forløb – viser den SS Mand sig, der skal tælle os op. Vor tyske Barakformand træder frem foran Rækkerne og kommanderer med typisk tysk Kommandostemme: „Das ganze stand!“ og vi staar stille i Retstilling, indtil Kommandoen: „Mütze ab!“ lyder. Dette med „Mütze ab“ var en hel Forestilling. Paa Ordet „Mütze“ skulde hver Mand saa hurtigt som muligt lægge sin Haand op paa sin Skraahue og paa „ab“ flaa den af Hovedet, saa den med et kraftigt Smeld ramte Laaret, for derefter at staa stiv som en Pind. SS'eren glor et Øjeblik paa Paraden, hvorefter han langsomt skrider Fronten af, medens vi barhovede, rystende af Kulde og med Regnen silende ned ad Nakken, indvendig rasende staar og venter paa, at han skal blive færdig.

Endelig forsvinder han, Kommandoen: „Mütze auf, rührt euch!“ lyder, og endelig Klokkeren nitten tre kvart kan vi gaa ind i Barakken.

Ved Appellerne traadte vi i vor Afdeling an for os selv, og vi maatte gaa ind i Barakken, naar Opællingen var Slut, medens Lejrens øvrige Tusinder af Fanger stod opstillet paa den store Appelplads og ikke maatte forlade denne eller Rækkerne, før hele Lejren var talt op. Ofte varede dette baade en og to Timer, efter at vi var kommet i Barakken, og det var frygteligt for de stakkels Mennesker i deres usle Pjalter at maatte staa til Appel paa samme Sted i baade fire og fem Timer. Vi havde i hvert Tilfælde nok for vort Vedkommende af de to eller to en halv Time, vore Appeller sædvanligvis varede.

Jeg har oplevet en Appel i Snestorm i Buchenwald, der varede til Klokkeren toogtyve en halv; og hvor Fangerne altsaa stod paa den store Appelplads i fem en halv Time i Kulde og Snestorm. Vi syntes, det var en frygtelig Appel, men vor tyske Barakformand, der havde været 10 Aar i Koncentrationslejren, fortalte os, at Appellerne nu ikke var for noget at regne mod dem, der blev holdt i Vinteren 1943-44, hvor man Dag ud og Dag ind lod Fangerne staa Time efter Time paa Appelpladsen, og hvor mange faldt døde om af Kulde, Sult og Udmattelse. Juleaften 1943 blev Lejren stillet til Appel Klokkeren sytten i 21 Graders Kulde, og først Klokkeren to en halv om Natten begyndte SS'erne Optællingen, fordi de skulde være færdige med deres Juleaften først. 180 Fanger faldt

døde om paa Appelpladsen den Julenat. Den værste Appel, fortalte han, var blevet afholdt i Januar 1944 i 20 Graders Kulde. To Russere var flygtet under Arbejdet, og Appellen varede fra Klokken sytten til næste Morgen Klokken seks, da Russerne var fanget igen. I disse 13 Timer stod Fangerne paa den store Appelplads i 20 Graders Kulde uden at maatte røre sig af Pletten. 335 Fanger døde denne Nat paa Appelpladsen i Buchenwald.

Læge- og Hospitalstjenesten i Lejren var under al Kritik. Der var ikke af Tyskerne stillet Læger til Raadighed for Lejren, og Lægetilsynet i det daglige blev passet af Fanger, der havde opgivet, at de var Læger før deres Indsættelse i Koncentrationslejren, uden iøvrigt at have bevist dette. Der fandtes blandt disse Læger afgjort dygtige og absolut kvalificerede Folk, men det er udenfor al Tvivl, at der var mange Charlataner imellem. Hospitalsforholdene i Lejren var primitive og var opdelt i et saakaldt „Kleinrevier“, lille Hospital, og „Grossrevier“, store Hospital. Begge disse Hospitalsafdelinger installeret under særdeles primitive Forhold i Træbaraker. Paa „Kleinrevier“ skulde fortrinsvis indlægges Fanger med smitsomme Sygdomme, paa „Grossrevier“ alvorligere Tilfælde og Tilfælde, der fordrede kirurgiske Indgreb. Forholdene var som sagt primitive og Pladsen saa begrænset, at kun en uhyre ringe Del af de Fanger, der trængte til Hospitalsophold, kunde blive indlagt, og Masser af Fanger døde under de usleste Forhold i deres Ba-

rakker uden Pasning og Pleje og uden Medicin. Fordelingen mellem Hospitalsafdelingerne var umulig at overholde paa Grund af voldsom Overbelægning, og det hele var faktisk blandet mellem hinanden.

Lægetjenesten paa „Grossrevier“ varetoges af en stor Lægestab, udelukkende Fanger, hvoriblandt fandtes flere fremragende Specialister fra Belgien, Frankrig, Polen og Rusland, og som gjorde et stort Arbejde for at redde, hvad der reddes kunde under disse fortvivlende Forhold.

Paa „Kleinrevier“ var der nok Læger, men af en meget ringe Kvalitet, og Overlægen var notorisk en Svindler.

Operationerne paa „Kleinrevier“ blev foretaget af en Fange, der ikke havde nogen som helst Lægeuddannelse, men som var Brolægger af Profession.

For almindelige Mennesker lyder dette fantastisk, men det er virkelig rigtigt, og flere danske Politimænd er blevet opereret af ham, bl. a. for en ondartet Ernærings sygdom, der viste sig ved store Vævbetændelser. Disse Kammerater slap mærkeligt nok levende fra det, saa Brolægeren maa jo have haft et vist Haandelag. — Den saakaldte Overlæge ved „Kleinrevier“ var som sagt Svindler, og det var vist saa som saa med hans Uddannelse. I hvert Tilfælde var han en Overgang tilsynsførende Læge ved vor Barak, men han havde tydeligvis ikke Anelse om, hvad han beskæftigede sig med. Hans Undersøgelser var saa mærkelig overfladiske og ligegyldige, og der er ingen Tvivl om, at denne Overfladiskhed og Ligegyldighed dækkede over manglende Kundskaber. En Dag blev han

pludselig arresteret og sat paa Tvangsarbejde i Stenbrudet. Det havde vist sig, at han havde tilbageholdt den Medicin, der var sendt danske Politifolk fra Danmark, og solgt den til andre af Lejrens Fanger for Cigaretter og Brød. Han overlevede Arbejdet i Stenbrudet og blev Skriver paa „Grossrevier“, men faa Dage før vi rejste fra Lejren, blev han paany arresteret og efter sikkert Forlydende hængt.

Der fandtes ikke Medicin i Lejren, og i Begyndelsen kunde der ikke skaffes selv de simpleste Lægemedler, f. Eks. Aspirin, til os. Da vi fik sendt Røde Kors-Pakkerne hjemme fra med Mad og Cigaretter, saa var det muligt for os at fremskaffe et ringe Antal Aspirintabletter og lidt Hostesaft, og det foregik paa den Maade, at vi samlede en Del Cigaretter sammen til en af Lægerne, der ad forskellige underjordiske Gange lod dem havne hos Lejrens tyske Apoteker, der modtog dem som Bestikkelse for en lille Smule Medicinalvarer. Smertestillende Midler fandtes ikke og ejheller Bedøvelsesmidler.

Vi blev alle vaccineret mod Dysenteri, Tyfus og Skarlagensfeber, men hvor meget denne Vaccination var værd, skal jeg lade være usagt. Vaccinationen blev foretaget ved Injektion, men der var til Raadighed kun to Sprøjter og ingen desinficerende Vædske.

Vi blev stillet op alle 700 Mand i fri Luft med blottet Overkrop, og Injektionen blev foretaget af to Fanger, om de var Læger, ved jeg ikke. Der var stillet et Bord

op, hvorpaa Vaccinen stod, og her havde en Assistent Plads, og det var hans Opgave at holde de to Sprøjter fyldt. Vi passerede enkeltvis forbi de to Fanger, og med de samme to Sprøjter fik alle 700 Mand deres Injektion, uden at Sprøjtespidserne blev fornyet eller rensset. Naar en Sprøjte var tom, blev den rakt til Bordet og blev fyldt igen, og Injektionen fortsattes, uden at man, saa vidt jeg kunde se, tog det saa nøje med, hvor megen Vaccine hver enkelt fik fyldt i sig.

Denne Vaccination, der bestod af ialt 9 Injektioner pr. Mand, blev foretaget i Oktober Maaned 1944, og jeg saa, at det var tysk Vaccine, der var stillet til Disposition, men paa Æskerne stod Paaskriften „For Virkningen garanteres kun indtil 1. Januar 1943“, saa det skulde nok fedt hjælpe.

I Udkanten af Lejren laa en meget stor treetages Bygning, der var særligt adskilt fra den øvrige Lejr med svært Pigtraad, og rundt omkring den var opstillet Advarselsskilte med Paaskriften „Lebensgefahr“.

Vi troede først, det var et Sygehus af særlig Art, for vi kunde se, at der færdedes en hel Del fine Mennesker i hvide Kitler paa de lange Gange, og vi kunde ogsaa se, at Huset var indrettet som en Art Hospital med lange Gange og mange Stuer.

Det var imidlertid ikke et Hospital, men et Virusinstitut, og det frygtelige var, at der paa dette Virusinstitut blev gjort Forsøg med levende Mennesker, Fanger fra Lejren, der her blev paaført alle mulige uhyggelige Sygdomme i Studieøjemed.

Det var en uhyggelig Anstalt, og jeg stiftede i Lejren Bekendtskab med en Bakteriolog, Dr. O., der havde været ansat indenfor dette Torturkammers Mure.

Dr. O. var polsk Jøde og i sit Hjemland og i Tyskland en kendt Bakteriolog. Han var oprindelig sat i Koncentrationslejr i Nordtyskland og havde her gennemgaaet nogle frygtelige Maaneder. Han fortalte mig om, hvorledes SS'erne i denne Lejr sendte Jøderne i Bad ved deres Ankomst til Lejren, men naar de var samlet i Baderummet, blev Dørene laaset og i Stedet for Vand hvislede Giftgassen udover de ulykkelige, der led en kvalfuld Død. Gulvet i Baderummet var til at skyde til Side, saaledes at alle Ligene faldt ned i Kælderen, hvorfra de om Natten blev ført bort og lagt i Kalkgruber i en nærliggende Skov. Mange, mange Tusind Jøder var paa denne Maade sendt i Døden.

Da Dr. O. havde været nogen Tid i denne Lejr, blev han kaldt op i Hovedvagten og spurgt, om han var villig til at paatage sig en Stilling som Bakteriolog ved Virusinstituttet i Buchenwald, og han sagde intetanende ja hertil. Han blev saa sendt til Buchenwald, nu ikke mere som Fange, men som Videnskabsmand, og han begyndte sit Arbejde i Virusinstituttet i en speciel Afdeling med Forsøgsdyr. Herfra blev han efter nogen Tids Forløb flyttet til en anden Afdeling, og han blev ogsaa her sat til at foretage Forsøg, nu blot ikke paa Dyr, men paa levende Mennesker, som blev hentet ude fra Lejren.

Han nægtede straks at begynde dette frygtelige Ar-

bejde, hvorefter han omgaaende blev arresteret, barberet, klippet skaldet og sat paa Tvangsarbejde i 6 Maaneder i Stenbrudet. Han overlevede dette og var derefter en Tid paa Tvangsarbejde i forskellige Lejre og endte saa igen i Buchenwald, hvor han fik Lov til at gøre en Læges Gerning med stadig Udsigt til Virusinstituttet hver Dag. Dr. O. fortalte, at Tusinder af Fanger var døde i Aarenes Løb efter de Forsøg, der blev foretaget paa dem.

Respekt for Menneskeliv og menneskelige Følelser fandtes ikke i Buchenwald.

Rien n'est sacré pour un sapeur.

★

Den kolossale Sammenstuvning, den daarlige Paa-klædning, den elendige Kost, de primitive sanitære Forhold og de primitive Hospitalsforhold i Lejren gjorde altsammen sit til, at Sundhedstilstanden i Lejren var forfærdende.

Dysenteri, Tyfus og Skarlagensfeber rasede sammen med frygtelige Ernærings sygdomme, og Dødsfaldene var legio.

Dagen igennem kørte Ligkærerne deres Ture gennem Lejren, og der var ingen Respekt for Døden her, dertil var den for dagligdags.

Ligene blev klædt nøgne af og nødtørftigt dækket med et Tæppe, læsset paa et Staaltraadsnet, der var spændt

over to Hjul, og kørt til et Rum i den ene Ende af Vaskerbarakken, hvor de blev stablet op, nøgne som de var, for derfra ved Lejlighed at blive kørt til Krematoriet, der arbejdede Døgnet rundt, og blive brændt uden Cereemonier af nogen Art.

Jeg har nogle Gange haft Lejlighed til at se ind paa disse opstablede Lig, der laa der nøgne og sorteblaa, uhyggelige at se paa, et Syn, jeg aldrig glemmer.

Fanger, der døde i Hospitalsbarakkerne, blev ogsaa klædt nøgne af og lagt udenfor Barakken dækket af et Tæppe, og vi har mange Gange set Lig ligge her en hel Dag i fri Luft, nogle Dage i øsende Regnvejr med blaasorte Arme og Ben stikkende udenfor Tæppet, uden at de blev afhentet.

Det var frygteligt for os danske, der har en medfødt Ærbødighed for Døden, at se den hensynsløse og lige-gyldige Maade, de døde blev behandlet paa, og endnu frygteligere blev det, da det efterhaanden blev vore egne Kammerater, der blev behandlet paa denne oprørende Maade.

Dysenteri, Tyfus, Ansigtsrosen, Ernærings sygdomme, Difteritis og Angina slog os ned og kostede mange danske Politifolk Livet.

En almindelig Angina, som hjemme maaske vilde have kostet os et Par Dages Sengeleje, var nu dødsens farlig, og en almindelig Forkølelse slog sig øjeblikkelig paa Lungerne paa Grund af vor ringe Modstandskraft, og mange døde af Lungebetændelse.

Det var saa at sige umuligt at blive indlagt paa Hospitalet, og Indlæggelser fandt i hvert Tilfælde slet ikke Sted, før Patienten var saa godt som døende.

De syge havde kun Hylderne at ligge paa, og her maatte de saa ligge bunket sammen med de raske ofte med 40 Graders Feber, svedende og lidende, spredende Smitte til alle Sider.

Paa et givet Tidspunkt havde vi i vor Barak 220 syge i Barakken og 65 paa Sygeafdelingen af 700 Mand, og en Overgang var vi alle mere eller mindre syge.

De syge, der maatte ligge i Barakken, var i Begyndelsen uden rigtig Pleje, og det blev til sidst nødvendigt at samle de alvorligst syge i en Sygeboks for sig selv for at skaffe dem nogen Lindring og for at formindske Smittefaren og udnævne et Par Kammerater til Sygepassere.

Tænk dem selv med voldsom Diarhoe en kold Vinternat i Snestorm løbende ud 8–10 Gange paa den aabne Latrin i fri Luft, eller tænk Dem selv med 40 Graders Feber med alt Tøjet paa liggende paa en Træhyld, svedende og elendig med dundrende Hovedsmerter uden at kunne faa en Drik Vand eller et Hovedpinepulver, og De kan saa blot ved at tænke Dem selv i en af disse to Situationer faa en lille Forestiling om, hvad det vil sige at være lettere syg i Buchenwald.

Nogle af SS'erne regnede ikke 40 Graders Feber for Sygdom, og det skete flere Gange, at de ved Appellerne hensynsløst kommanderede de syge ud, hvor de saa

maatte staa til Appel i flere Timer sammen med os andre.

I to af vore værste Sygdomsperioder havde vi Russere som Baraklæger. Der var heldigvis iblandt os en russiskfødt Politimand, der kunde optræde som Tolk, for ellers ved jeg ikke, hvad vi skulde have gjort. De to Russere var hjælpomme nok, men de forstod jo kun Russisk, og selv ved Hjælp af Tolk kunde det somme Tider være svært at forklare dem, hvor man havde ondt, og hvad man fejlede.

Efter dem havde vi en tysk Læge, en gammel Mand, der havde været 10 Aar i Koncentrationslejr, en flink og elskværdig Fyr, men fuldstændig ude af Stand til at stille en Diagnose.

Paa Grund af vore mange syge og døde blev der foretaget et grundigt Lægeeftersyn en Dag af os alle, og det blev foretaget af virkelig kvalificerede Kræfter. Dette Eftersyn bragte det overraskende Resultat, at en Masse af de syge, der laa i Barakken som almindelige Forkølelssyge, havde en ondartet Skarlagensfeber og flere af dem Lungebetændelse. Det var der ingen, der hidtil havde opdaget, og der blev saa saa vidt gørligt foretaget en Udrensning i Barakken, saaledes at man i hvert Tilfælde fik flyttet Skarlagensfeberpatienterne, 110 Mand, til en særlig Barak, hvor de blev holdt afsondret. Det var ved denne Lejlighed, at man konstaterede Skarlagensfeberepidemien blandt os, en Epidemi, der skulde koste flere af vore bedste Kammerater Livet.

Døden slog haardt ned iblandt os, og det gjorde et frygteligt Indtryk paa os, naar en af vore Kammerater forlod os for stedse.

Der gik ikke en Dag, uden at vor danske Tillidsmand før Appellen med lav Røst kommanderede: „Alle ret, Huen af!“, og saa vidste vi, hvad der kom. Navnene paa de af vore Kammerater, der var døde den Dag, blev raabt op.

De mange, mange Dødsfald blandt os havde en frygtelig psykisk Virkning paa os, idet de bevirkede, at vi bl. a. gik i en konstant Angst for at blive blot den mindste Smule syge, vi vidste jo, at Mulighederne for Helbredelse og ordentlig Behandling var saa ringe.

Vore døde Kammerater blev behandlet som Lejrens øvrige Fanger, kørt til Ligrummet og derfra til Krematoriet, hvor de blev brændt. Det var os ikke tilladt at overvære Ligbrændingen, og vore Kammerater maatte begive sig paa den sidste Rejse uden de Æresbevisninger, som vi herhjemme viser de døde.

Naar Dødsfaldene ved Appellen var blevet bekendtgjort, samledes vi om Aftenen i Barakken og holdt en kort Mindegudstjeneste over vore døde Kammerater. Vi sang en Salme, en af os holdt en kort Mindetale, og Andagten sluttede med Salmen: „Altid frejdig, naar du gaar“, en Salme, der forøvrigt fulgte os under hele vor Tysklandsrejse, og som sammen med vore Fædrelands-sange er blevet sunget utallige Gange.

Livet i Lejren gik sin daglige Gang i Smuds og Kulde, i Sorg og Elendighed. Den menneskelige Tilpasnings-evne er stor, men dette var dog lige ved at overstige vore Kræfter.

Vor Barak var fyldt med Utøj, der kravlede rundt paa os og bed og stak os, saa mange var meget slemt tilredt og kradsede sig og fik Betændelser i Saarene. Fnatten begyndte at brede sig, og trods en kæmpemæssig Klorafvaskning af hele Barakken, hjalp det os ikke af med Ulemperne. Mange af os fortrak fra Hylterne og foretrak at ligge paa Gulvet, idet vi ikke kunde udholde Sammenstuvningen og de utøjsbefængte Hylter.

De første Dage var Vejret nogenlunde, men saa satte Regnperioden ind, og Lejren var snart et Hav af Vand og Pladder. Vandet kunde ikke synke i Barakgaderne, og vi vadede konstant rundt i 2–3 Tommer Pløre. Vi havde jo stadig vort eget Fodtøj paa, men i Løbet af en Uge var der saa at sige ikke en Mand, der havde helt Fodtøj. Fodtøjet var ganske simpelt opløst af Væde og Mudder.

Maden var elendig og utilstrækkelig, og der var saa at sige ikke Næring i den halve Liter Suppe, de Humpler Rugbrød og den Smule syntetisk Margarine, vi fik. Vandet kunde vi ikke drikke, og Tobak havde vi ikke.

Saa kom det som et Budskab fra Himlen, at der var ankommet danske Røde Kors-Biler med Levnedsmiddelpakker til os, og jeg kunde godt have undt de Mænd og Kvinder, der havde sørget for denne første Forsen-

delse, at se vore Ansigter, da vi pakkede de første Pakker op. De vilde da gennem den Taknemlighed, der lyste ud af vore Ansigter, og af Taarerne, der traadte os i Øjnene af Glæde, have faaet Løn for deres Arbejde.

De første Røde Kors-Pakkers Indhold blev fortæret med en Graadighed, som jeg aldrig før har set Danske udvise. Store Skiver Smør blev slugt, tykke Skiver Pølse lagt paa Brødet over et tykt Lag Smør, og Daaseflasket med Fedtet og Sardinerne i Olie blev fortæret paa en Maade, der tydeligt viste, i hvilken Grad vi havde savnet Mad. Der blev stegt Flæsk paa Kakkellovnene, som osede i Barakken, og der blev kogt Havregrød, ikke altid med lige stort Held. Flasket havde en vis Tilbøjelighed til enten slet ikke at ville stege eller ogsaa til at blive helt sort, og Havregrøden var somme Tider saa tyk, at man kunde ride paa den, eller ogsaa havde den en Bismag, der absolut mindede om brændt Træ; men hvor var det dejligt, hvor smagte det godt, og hvor hjalp det paa vor Kondition. Vi var ogsaa lykkelige for de Spisebestik, vi fik, idet vi hidtil havde været henvist til at bruge Træpinde og Træskeer, som vi selv snittede. Tobaksvarerne i Pakken gjorde deres store Gerning særlig for vore Nerver.

Sidenhen kom disse Røde Kors-Pakker med bestemte Mellemlum under hele vort Ophold i Tyskland, og i denne modbydelige Tilværelse blev Røde Kors-Pakkerne det, der holdt Liv i os. Gennem dem forekom det os, at vi havde Forbindelse med vort Land og vore Kære, og

de viste os, at man ikke hjemme i Danmark havde glemt os. Ankomsten af Røde Kors-Bilerne var det Lyspunkt, vi saa frem til under vort Ophold i Tyskland.

Naar det rygtedes, at Røde Kors-Bilerne var kørt gennem Porten, gjorde man alle mulige og umulige Forsøg paa at komme op i Nærheden af dem for blot at faa Lov til at se det danske Flag og maaske komme til at raabe til de danske Chauffører: „Hils hjemme i Danmark!“

Vi havde yderligere den store Oplevelse og Glæde fra vor afholdte Kronprinsesse at modtage smukke Gavepakker, der blev hilst med Jubel og Taknemlighed.

Paa et Tidspunkt, hvor Vejret var særlig haardt, hvor vi i mange Uger havde lidt frygteligt af Kulde, hvor Sygdommene huserede og Døden svang sin Le over vore Rækker, kom der fra den danske Stat en mægtig Beklædningspakke, der blev modtaget med Begejstring. I denne Pakke var der Benklæder, Stortrøjer, Undertøj, Skjorter, Strømper, Halstørklæder, og frem for alt svært Fodtøj, og vi var nu de bedst klædte Fanger i Lejren.

Det var paa høje Tid, vi fik dette Tøj, og det er hævet over enhver Tvivl, at disse storslaeede Gaver fra vort Land, saavel Levnedsmiddelpakkerne som Tøjpakkerne har frelst mange af os fra Døden og fra at bukke under for de frygtelige Sygdomme, der rasede i Lejren.

★

Dagene gik, og vi syntes, at det hele blev mere og mere fortvivlende.

Der forefaldt flere Episoder af Mishandling af danske Politimænd, og jeg var selv impliceret i en af disse Episoder.

En Dag gik vi og slæbte Barakdele, og efter at vi havde læsset af, stod vi i en stor Klynge samlet paa en ganske smal Vej og ventede paa næste Læs, da der imod os kom en Snes SS'er med Blodhunde anført af en Befalingsmand. Da de nærmede sig os, gav SS'erne pludselig Hundene lang Line, saaledes at de gøende og snappende sprang ind imellem os og bed flere af os. Befalingsmanden, der førte denne Trop, blev helt vild. Han var bevæbnet med en lang Pisk, og med denne fo'r han ind imellem os, og lod Pisken suse ned over os. Flere af os fik drøje Slag, en ældre Overbetjent et Par uhyggelige Slag tværs over Ansigtet, ligesom han blev bidt af en af Hundene. Vi sprang til alle Sider for at undgaa Hundene og Pisken, og nogle af os kunde ikke tilbageholde vore Følelser, men skældte ud over denne Behandling. En af os lod sig forlede til at raabe: „Idiot!“ til Føreren, hvorefter denne fo'r ind paa ham og snertede ham med Pisken flere Gange over Ansigtet og gav ham til Slut et Slag over Øret, der rev Øret fra Kinden.

Flere af Medlemmerne af de forskellige Arbejdshold var udsat for Stokkeslag og Ørefigner uden dog at lide særlig Overlast.

En Dag, da et af Murstensholdene kom gaaende med

Mursten i Aag over Skuldrene, blev de angrebet af to SS'er, der fo'r ind paa dem, rev Aagene af deres Skuldre og begyndte at slaa løs med dem.

I flere Tilfælde saa vi, hvordan andre Fanger fik Klø af SS'erne, men udover de her nævnte Episoder led vi ikke Overlast.

Et Optrin, som jeg ikke vil undlade at nævne, havde et komisk Skær. En Dag sad vi oppe i Ruinerne og huggede Generatorbrænde til SS'erne. Det var hundekoldt, og vi sad inde bag nogle Mure og havde faaet stablet et Fyr paa Benene ved Hjælp af en Blikspand og noget Træ. Vi tog den ærlig talt med Ro, og vi havde faaet Gang i Piberne og Cigaretterne, da pludselig en af os raabte: „Jensen!“ men det var for sent, for „Jensen“ var allerede saa tæt inde paa Livet af os, at han baade havde set, at vi drev den af og røg, og han havde ogsaa hørt Advarselssignalet. Han stod lidt og kiggede paa os, og saa sagde han: „„Jensen“, das bin ich,“ hvorefter han gik hen og sparkede vort kære Fyr omkuld, stak „Vorarbejderen“ en ordentlig Øretæve og gik sin Vej. Vi var efter denne Dag klar over, at SS'erne kendte Fidusen med „Jensen“, men vi brugte den stadig.

Vi syntes, vor Tilværelse blev mere og mere elendig, og det kneb ofte med at bevare Humøret.

Tvangsarbejde slap vi heller ikke for, idet pludselig 500 Mand af Københavnerkollegerne blev sendt paa Tvangsarbejde i Nærheden af Leipzig. Vi var meget ilde berørt over dette og gik hver Dag i Spænding og ven-

tede paa, hvornaar vi selv skulde ryge ud paa saadan en Tvangsarbejdskommando, de Kommandoer, der var saa ilde berygtede. Heldigvis blev vi forskaanet for yderligere Tvangsarbejde, idet Tyskerne nøjedes med disse 500 Mand, der kom tilbage efter ca. 14 Dages Forløb. De fortalte, at det havde været en haard Tur, idet de var blevet sat til at bygge en Jernbanedæmning, der skulde være færdig i Løbet af 10 Dage. Det havde været usædvanlig haardt Arbejde i meget daarligt Vejr, og de havde arbejdet Dag og Nat paa Skift. De havde lidt stærkt af Sult og Kulde og havde en Gang været udsat for Flyverbombardement, som de dog slap heldigt fra.

Lejren blev mere og mere overbefolket, idet der stadig ankom i Tusindvis af Fanger fra de nedlagte Koncentrationslejre øst paa, der blev rømmet, efterhaanden som Russerne rykkede frem paa Østfronten.

Disse Fanger, der ankom til Lejren øst fra, var stærkt udsultede og i en elendig Forfatning, ødelagte paa Legeme og Sjæl. En Dag ankom der til vor Forfærdelse en Transport paa 150 smaa Børn, hvoraf den yngste var 1 Aar og den ældste 10 Aar. Det var Jødebørn, og ogsaa disse smaa Børn blev behandlet som almindelige Koncentrationslejr-fanger og havde været udsat for en umenneskelig Behandling. Det var rædselsfuldt at se disse udhungrede og forkomne Smaabørn, og det er et Syn, aldrig nogen af os vil glemme. Et Par af dem havde deres Fædre med, men det var kun ganske enkelte, og Børnene var fuldstændig overladt til sig selv og til andre Fangers Forgødtbefindende.

Det blev sagt os, at Børnene var ved at dø af Sult, og at de ikke kunde taale den Mad, der blev givet dem. Vi satte en Indsamling i Gang af vore egne Røde Kors-Levnedsmidler og fik samlet en Masse sammen til dem, og jeg tror ikke, at nogen Mød nogensinde er blevet givet væk med større Glæde, og jeg tror heller ikke, at nogen Mad nogensinde er blevet modtaget med større Glæde. Det var et gribende Syn at se disse smaa Puslinger i deres Laser og Pjalter graadigt fortære det, vi gav dem. Heldigvis havde vi faaet Tørmælk hjemmefra, saa det var muligt at give i hvert Tilfælde nogle af de mindste Børn noget Mælk.

Det var ikke til at fatte, at nogen Mennesker kunde faa sig selv til at behandle Børn saadan, og efter at vi Danske kom fra Lejren, er der ingen Tvivl om, at alle disse Børn er døde.

Sygdommene rasede stadig iblandt os, og hver Dag døde Kammerater rundt omkring os. Alt gik os paa Nerverne. Al den Elendighed og de usle Forhold, vi levede under, gjorde næsten Tilværelsen uudholdelig. Mindeandagterne over vore døde Kammerater, den eneste Ære, vi fik Lov at vise dem, blev sværere og sværere at overvære, og vi syntes, det blev sværere og sværere at synge Salmen „Altid frejdig, naar du gaar“. Vi holdt nogle Gudstjenester foruden disse Mindeandagter, men somme Tider følte vi det, som om selv Gud havde forladt os.

Af tyske Aviser, som vi fik ind i Lejren, saa vi for første Gang paa Tryk, at vi var spærret inde i en tysk Kon-

centrationslejr under Betegnelsen „Mordere og farlige Forbrydere“, og dette gjorde selvfølgelig ikke vort Humør bedre.

Vi havde den Glæde med visse Mellemlum at modtage danske Aviser, og det var en vidunderlig Følelse at kunne følge lidt med i, hvad der foregik i vore hjemlige Byer.

Vi forsøgte paa forskellig Maade at holde Humøret oppe, bl. a. blev der arrangeret smaa „Aftenunderholdninger“, hvor forskellige af vore Kammerater viste deres Talenter, og vi sang Fællessange, sang alle vore smukke, danske Fædrelandssange og sluttede altid med „Kongernes Konge“ og „Der er et yndigt Land“, et Land, som vi syntes laa saa uendelig langt borte.

Pludselig en Dag fik vi at vide, at den lovede Kommission var ankommet til Lejren, den var ogsaa nede at se paa vore Barakforhold, og den viste sig at bestaa af to tyske Gestapomænd og en Dansker som Tolk. Under Inspektionen af Barakken kunde man se paa Tyskerne, at de selv blev slaaet af de elendige Forhold, vi boede under, og den ene af Tyskerne sagde, at det kunde ikke blive ved med at gaa.

Han holdt en Tale til os, og til vor store Overraskelse fortalte han os, at han var kommet her til Buchenwald med den Opgave at sende det danske Politi hjem. Han tog dog noget af Duften af denne Oplysning ved samtidig at sige, at det var jo ikke os alle, der kunde komme hjem, idet man selvfølgelig var nødt til at beholde nogle.

Nogle af vore Kammerater fungerede som Tillidsmænd for os, og gennem dem blev vi forespurgt, om vi, hvis vi blev hjemsendt, var villige til at gaa i Arbejde igen. Vi spurgte, hvad Betingelserne var, for at vi kunde komme i Arbejde, og der blev svaret os, at Betingelserne var, at Tyskerne fik Kontrol over vort Politi. Gennem vore Tillidsmænd affattede vi et Svar til denne Kommission, og dette Svar gik ud paa, at vi selvfølgelig gerne vilde hjem, og vi var ogsaa villige til at gaa i Arbejde igen, men kun paa den Betingelse, at det blev under en Ledelse, der var dansk Politi værdig, og som havde den danske Befolknings fulde Tillid. Hvis man ikke kunde garantere os dette, ønskede vi ikke at komme hjem og gaa i Arbejde.

Efter at dette Svar var meddelt Kommissionen, kom den ene af Tyskerne ned i Barakken og meddelte, at han havde modtaget Svaret og videresendt det til Gestapochefen i København, og han havde derefter faaet Ordre til at udtage et vist Antal af os til Hjemsendelse, hvor mange sagde han ikke noget om. Han paabegyndte derefter Afhøringer af en Del af os, og han udtalte, at han regnede med, at han kunde sende en 5—600 Mand hjem i første Afdeling, Resten vilde derefter blive sendt hjem i en eller to andre Afdelinger, og han meddelte samtidig, at Tyskerne var gaaet ind paa vort Krav om, at vi kun vilde arbejde under en Ledelse, der havde den danske Befolknings fulde Tillid.

Der blev selvfølgelig Glæde iblandt os, da vi hørte

dette, og det var spændende at se, hvem der nu blev udtaget til at komme hjem med første Transport. Tyskeren havde bl. a. sagt, at Juristerne vilde komme med første Transport tilligemed de syge og de gamle, samt saa mange, som kunde være i Transporten, om hvem Tyskerne intet ufordelagtigt vidste.

Der gik nogle Dage, og der kom stadig ikke Besked om denne Transport, og en skønne Dag meddelte Tyskeren, at han havde faaet Besked fra Gestapo i København, at det kun var meget faa, der kom hjem med første Transport, og han mente, at Tallet nu kun blev et Par Hundrede. Han meddelte samtidig, at Gestapo i København ikke mere var saa velvilligt indstillet overfor os, som da de havde sendt ham afsted, men han fortalte os, at han vilde gøre alt, hvad han kunde, for at saa mange som muligt af os kunde komme hjem med første Transport, og Resten lovede han at forsøge paa at faa anbragt i en Krigsfangelejr under bedre Forhold, indtil de skulde hjem.

Den ene Dag gik i Spænding efter den anden, og endelig den 1. December ved Aftenappellen blev Navnene paa dem, der skulde hjem med første Transport, raabt op. Det var en meget stor Skuffelse for os, at det kun blev et meget ringe Antal, der blev udtaget til at komme hjem med denne Transport, til Trods for, at vi selvfølgelig var lykkelige paa de Kammeraters Vegne, der kunde naa at slippe ud af denne Lejr.

En hel Uge gik, og der skete intet. Til sidst var vi lige

ved at opgive Haabet om, at denne Transport vilde komme af Sted.

Blandt dem, der var udtaget til at skulle hjem med den første Transport, var vor Politimester og vor Politikommissær fra Odense, og de var lykkelige over forhaabentlig snart at skulle gense Danmark; men saadan skulde det ikke gaa. En Aften blev Politikommissæren meget syg, fik stærke Kulderystninger og høj Feber. Vi gjorde alt, hvad vi kunde, for ham. Vi pakkede ham ind med, hvad vi kunde skrabe sammen, for at faa disse Kulderystninger til at høre op, men da intet andet hjalp, maatte vi til sidst to Mand tage vort Tøj af og varme ham imellem vore Kroppe. Det hjalp noget paa Kuldegysningerne, men næste Morgen var han stadig meget syg, og vi tilkaldte Lægen. Denne saa paa ham, men mente ikke, han fejlede noget særligt, og han var efter Lægens Mening ikke syg nok til at blive indlagt paa Hospitalet. Han blev daarligere og daarligere, og endelig blev han indlagt, men desværre var det for sent, idet han døde straks efter. Et Par Dage før hans Død blev vor Politimester syg under samme Omstændigheder og blev ogsaa indlagt paa Hospitalet, hvor han døde faa Dage efter Politikommissæren.

Det var to Dødsfald, der virkede paa os paa en Maade, som næsten ikke er til at beskrive. Her havde disse to Mennesker faaet Besked om, at de skulde hjem til Danmark, var glade og lykkelige, og pludselig slog Døden

dem ned, og de opnaaede ikke at se deres Kære og deres Land mere.

Disse to Dødsfald, der fandt Sted, lige inden Transporten skulde afgaa, tog selvfølgelig noget af Glæden hos dem, der skulde afsted, da de endelig den 8. December blev ført ud af Lejren for at blive sendt hjem.

Det var sagt os, at Hjemrejsen skulde foregaa under bedre Forhold end Nedrejsen, saaledes vilde der komme Halm og Siddepladser, Lys og Varme i Kreaturvognene. Det skulde imidlertid gaa endnu bedre, idet det viste sig, at den danske Stat havde sendt store danske Rutebiler til Tyskland og danske Ambulancer til de syge med Røde Kors-Læger og Sygeplejersker, og det vakte selvfølgelig vild Jubel, da dette rygtedes, og vi var stolte over, at vort lille Land endnu i Krigens femte Aar var i Stand til at arrangere en saa storslaet Rejse.

Vi, der ikke skulde med, havde Aftenen i Forvejen taget Afsked med vore Kammerater, og nu stod vi paa Arbejdspladserne og saa dem tage Plads i de store danske Rutebiler. Selvfølgelig var vi glade paa deres Vegne, men jeg vil ikke nægte, at vi ogsaa var beklemte om Hjertet, og det var med Taarer i Øjnene, at vi saa Kortégen rulle bort mod Danmark. „Hils Danmark, hils derhjemme!“ raabte vi, og vi vinkede til dem, saa længe vi kunde se dem.

Saa genoptog vi Arbejdet, men vore Tanker fulgte Bilerne paa deres Vej hjemad.

Der var stadigvæk ikke kommet nogen Besked om, at

der skulde flere af os hjem, og som Dagene gik, opgav vi næsten Haabet om, at der skulde komme flere ud fra dette Helvede.

En Dag rygtedes det imidlertid, at der skulde afgaa en ny Transport, og det blev fortalt os gennem den danske Røde Kors Tillidsmand i Lejren, forøvrigt en dansk Fange, at vi skulde hjem alle paa een Gang. Der blev selvfølgelig vild Jubel, da dette blev meddelt, og vi vidste ikke, hvilket Ben vi skulde staa paa af bare Glæde. Det blev endvidere fortalt os, at der var Forhandlinger i Gang mellem Tyskerne og Danmark om paa hvilken Maade, vi skulde transporteres hjem, og endelig kom der Besked om, at vi skulde hjemsendes i store Rutebiler under Ledelse af dansk Røde Kors. Den Glæde, denne Meddelelse vakte, var ubeskrivelig. Endelig var det Slut med vort Ophold i denne Pesthule, endelig var det Slut med vore Lidelser og vore Savn.

Efter at vi havde faaet denne Meddelelse, kom der en Sending Røde Kors-Pakker til Lejren, og vi talte med de danske Chauffører, der imidlertid ikke vidste noget om, at vi skulde hjemsendes. Dette forekom os underligt, og vi var lige ved at blive Pessimister, men fra tysk Side blev det stadig fastholdt, at vi skulde hjem.

Vi fik vore Levnedsmiddelpakker udleveret og var lykkelige som sædvanlig. Der var imidlertid nogle Dage i Forvejen ankommet ca. 400 Nordmænd, hovedsagelig Læger og Studenter, til Buchenwald fra Tvangsarbejde helt ude ved Vestfronten. De fortalte, at de var blevet

tvunget til at grave Skyttegrave, idet man trods deres Protester havde iklædt dem tyske SS Uniformer og ført dem helt ud til Frontlinien, hvor de havde maattet arbejde som gale. Deres Protester var dog til sidst blevet taget til Følge, SS Uniformerne var blevet taget fra dem, og de var blevet iklædt et Sæt af de tidligere omtalte Pyjamas, men uden Undertøj. I denne tynde Paaklædning var de nu her i December Maaned i flere Graders Kulde sendt ud paa en Jernbanerejse i aabne Jernbanevogne, en Rejse, der trodser enhver Beskrivelse, og de var frygteligt udsultede og stærkt forkomne, da de ankom til Lejren.

Vi vidste jo nu med Sikkerhed, at vi skulde hjem, saa vi delte vore Røde Kors-Pakker ud til dem og gav dem vort Undertøj og vore Sweaters, vore Spisebestik og i det hele taget alt, hvad vi kunde undvære. Nu skulde vi jo hjem, medens Nordmændene skulde blive i Lejren, og vi gav af et godt Hjerte alt, hvad vi kunde undvære. Nordmændene var lykkelige, og deres Tillidsmand, en norsk Læge, sagde, at den danske Hjælp kom paa et belejligt Tidspunkt, idet Nordmændene efter hans Formening ikke kunde have holdt til mere, hvis vi ikke var traadt til.

Endelig kom den Dag, hvor vi skulde hjemsendes. Humøret var højt, og vi pakkede under Jubel vore Stumper sammen paa alle mulige og umulige Maader. Vi fik vort eget Tøj udleveret igen, men ikke vore Værdisager. Vi var saa lykkelige, at det ikke kan beskrives. Vi var nu

naaet til den 17. December, og vi gik og talte om, hvor vidunderligt det var, at vi nu skulde hjem, og at vi lige kunde naa at komme hjem til Jul. Vi gik og udmaalede os, hvordan det vilde være at komme hjem til Danmark, hvordan det vilde være igen at se vore Kære, og hvordan det vilde være igen at gaa ud paa Gaden frit og uhindret og købe Julegaver. Det er ikke muligt tilfulde at beskrive den Stemning, der raadede iblandt os. Det var en Julestemning med Følelser af en saadan Art, at man maa have oplevet dem selv for at kunne forstaa det. Om Aftenen den 17. December blev vi ført ud af vore Baraker, og vi blev sammenstuvet i een Barak den sidste Nat, vi skulde være i Lejren, og vi var saa sammenpakkede, som vi aldrig havde været før. Det var umuligt for alle at komme til at ligge ned eller sidde, men hvad gjorde det, det var jo vor sidste Nat i tysk Koncentrationslejr, og Stemningen var saa høj, at der ikke blev Tale om Søvn. Vi sang, og vi var glade, og Tiden kunde ikke gaa hurtigt nok.

Om Morgenen den 18. December Klokken seks blev vi samlet ført op paa Lejrens store Appelplads og stillet op i Marchkolonne med samt vore Pakkenelliker. Det frøs stærkt den Dag, og en isnende Vind susede hen over den store Appelplads og gennemisnede os helt til Marven, men vi tog det med højt Humør og kiggede længselsfuldt ud gennem Lejrens Pigtraad for at faa det første Glimt af de Røde Kors Biler, der skulde hente os. Saa at sige alle vore syge var udskrevet fra Hospitalet,

og de stod her sammen med os andre i længselsfuld Venten.

Timerne gik. Klokken blev otte, ni, ti, elleve, og stadig stod vi der. Vore syge begyndte at falde om, men der var ikke Tale om, at de maatte bæres ind nogen Steder, de blev kun lagt paa Jorden ved Siden af Hovedindgangen til Lejren. Vi kunde ikke forstaa, hvor Røde Kors-Bilerne blev af, og spurgte gentagne Gange den danske Tillidsmand for Røde Kors, hvorlænge det skulde vare, men han sagde stadig til os, at Bilerne skulde nok komme. Vi frøs mere og mere, og vi fik ingen Mad. Flere af vore syge kunde ikke udholde Opholdet paa den iskolde Jord og blev endelig ført tilbage til Hospitalet. Vi havde jo givet vore Røde Kors-Pakker bort til Nordmændene, saaledes at vi ikke havde noget Mad, og Klokken blev tolv, den blev et, den blev to og tre, og stadig stod vi der paa Pladsen, medens den isnende Vind stadig blæste hen over os, og vort Humør dalede mere og mere. Der var noget galt et eller andet Sted, og til sidst blev vi bange for, at vi slet ikke kom afsted den Dag. Nogle af Fangerne, der havde set os staa der i alle de mange Timer, havde samlet noget Brød sammen til os, og et Par Fanger kom og gav os det. Det var tørre Brødkorper, og der var kun en lille Skorpe pr. Mand, men vi spiste den med god Appetit. Vi fik paany fat i Tillidsmanden, og han forsikrede os stadig om, at Bilerne var paa Vej. Han fortalte, at han havde været oppe hos Kommandanten, og denne havde sagt, at Bilerne var kørt fra Weimar. Klokken

blev fire, den blev fem, den blev seks, og der skete stadig ikke noget. Vi stod paa Pladsen der, efterhaanden godt sure, for enhver ved jo, hvor svært det er at vente, naar man venter paa noget godt, og særlig, naar man som os nu havde staaet i tolv Timer paa Appelpladsen i isnende Kulde og Blæst, saa at vi efterhaanden var blevet saa forkomne, at vi daarligt kunde røre os. Nogle af os var begyndt at gaa frem og tilbage paa et ganske lille kort Stykke, det blev forbudt af SS'erne, men Forbudet blev trodset, idet det var komplet umuligt at staa helt stille i den forbistrede Kulde, og efterhaanden sagde SS'erne ikke noget til, at vi gik et Par Skridt frem og tilbage. Nu var det efterhaanden helt mørkt, og det blev os mere og mere ufatteligt, hvorfor vi skulde blive staaende her paa Pladsen. Skulde vi ikke afsted den Dag, kunde man da have sendt os tilbage til Barakkerne.

Endelig Klokken syv om Aftenen var det Slut med Ventetiden. Vi blev kommanderet i Marchkolonne og sat i March ud af Lejren, ud gennem den store Indgangs-port, og Stemningen var høj igen. Nu var vi endelig paa Vej hjemad, og vi kastede et sidste Blik paa denne forhadte Lejr, hvor vi havde lidt saa umenneskeligt, og vi sendte en sidste Tanke til de Kammerater, som var døde der, og som ikke naaede at komme med os hjem. Desværre maatte vi efterlade en Del af vore Syge, idet nogle af dem ikke kunde taale Rejsen hjem paa nuværende Tidspunkt, og vi havde saa inderlig ondt af disse stak-

kels Kammerater, for hvem Ventetiden inden Hjemreisen skulde blive stærkt forlænget.

Glade og frejdige marcherede vi for sidste Gang igennem den store Port og ud paa den brede, asfalterede Vej. Vi var lige ved at raabe Hurra, og vi var lige ved at synge, saadan pressede Følelserne sig paa, og vi sagde Farvel til Lejren med ubeskrivelig Glæde. Forude laa Danmark og vore Hjem, bagude laa Lidelserne.

Til vor store Forbavselse var der opmarcheret en meget stærkt bevæbnet Eskorte langs med vor Marchrute, og det var helt uhyggeligt i Mørket at skimte disse Skikkelser og disse blinkende Bajonetter, der stod opstillet med faa Skridts Mellemrum langs med Vejen. Man skulde tro, at Tyskerne havde tænkt sig, at vi i sidste Øjeblik vilde rende tilbage til Lejren eller angribe den, idet vi ikke kunde se nogen Grund til denne stærkt væbnede Vagt.

Vi marcherede ud ad den brede, asfalterede Vej, og vi kiggede længselsfuldt efter de Røde Kors-Biler, men vi kunde ikke se nogen. Det var som sagt meget mørkt, men vi haabede, at de var kørt op paa en stor Parkeringsplads henne ved SS Kaserne, og at det var derhen, vor March førte os. Imidlertid svingede vi ned til Ladesporet, og her fik vi saa det første Chok.

Der var slet ingen Røde Kors-Biler, men til Gengæld var der Kreaturvogne beregnet til Fangetransport, af nøjagtig samme Kaliber som dem, vi var kørt herved i. Det var vel nok en Skuffelse, en Skuffelse, der var lige

ved at tage Pippet fra os. Vi blev stuvet sammen i Jernbanevognene, 50 Mand i hver Vogn som sædvanlig, men da vi var kommet til Rette i Vognene, steg vort Humør igen. Blæse være med, om vi paany skulde rasle op igen- nem Tyskland i beskidte Kreaturvogne og under de modbydeligste Forhold, for nu gik det den rigtige Vej, nu gik det hjemad, og vi skulde nok klare den Tur.

Toget satte sig i Bevægelse, og vi kørte ned til Weimar, hvor vi holdt et Stykke Tid, og vi fik bevæbnede Vagtposter i Vognene, to Mand i hver Vogn, og saa begyndte Turen nordpaa. Det var en af de sædvanlige uhyggelige Kreaturtransporter, men denne Gang tog vi den som sagt med højt Humør de første Par Timer. Vi gav os i Snak med Vagtposterne, og til vor store Forfærdelse sagde en af dem, at han ikke kendte noget til, at vi skulde til Danmark, for saa vidt han vidste, skulde vi føres til en anden Lejr. Den første Forfærdelse afløstes imidlertid af Optimisme, idet der jo ikke kunde være Tvivl om, at denne tyske Vagtpost var en dum Fyr, der ikke anede noget som helst om, hvad det hele drejede sig om, og som efter sædvanligt tysk Mønster ikke fik noget at vide, men kun fik Lov at gætte.

Toget kørte med usædvanlig stærk Fart, og vi holdt kun ganske enkelte Steder og blev ikke rangeret. Hvis det blev ved med den Fart, kunde vi være ved Grænsen den 19. regnede vi ud, og vi kunde saa med Lethed naa at være helt hjemme til den 23., og det skulde vel nok blive dejligt at komme hjem til Juleaften. Natten gik, og tidligt

om Morgenen den 19. standsede Toget ved en lille Holdeplads. Dørene blev smækket op, og Vagtposten sagde, at nu skulde vi sikkert ud, men den fik han nu ikke os til at tro paa, for der var et Stykke Vej til Grænsen endnu. Et Par Tyskere kom ind i Vognen og udleverede til hver af os en Brødration, en Smule Margarine og lidt Pølse, og denne Mad blev fortæret med Graadighed efter 24 Timers Faste.

Pludselig lød der Kommandoraab udenfor Vognene, og vi stivnede, da vi hørte Raabet: „Alle aussteigen!“ Det kunde da ikke være rigtigt, hvad skulde vi ud her for, men vi trøstede os med, at det muligt var for et nødvendigt Ophold.

Det var det imidlertid ikke, vi blev stillet op i Marchkolonne, og saa gik det med Fortvivlelsens Tydelighed op for os, at det var en grusom Løgn, vi havde faaet stukket ud. Vi skulde ikke hjem. Vagtposten havde haft Ret, vi skulde kun føres til en anden Lejr.

Al vor Glæde forsvandt, alt vort Haab forsvandt, og vi saa græmmede paa hinanden. Hvad var Meningen? Marchen begyndte og gik ud ad en Landevej imellem smaa Bønderhuse, og da vi havde gaaet nogle Minutter, fik vi Øje paa en stor Lejr, der laa et Stykke borte. Det var altsaa vort nye Opholdssted! Hvad ventede os dér?

*

Vi gik helt uden om Lejren og blev ført ind i en lille Skov, hvor vi blev stillet op mellem Træerne, og Vagtposterne fortalte os, at vi skulde i Krigsfangelejr.

En tysk Major fra Værnemagten kom til Stede, og han holdt en Tale til os paa en pæn og kultiveret Maade. Han meddelte os, at Lejren, hvor vi skulde anbringes, var en Krigsfangelejr, Stammlager 4 B, Mühlberg. Han meddelte os ligeledes, at det var en OVERRASKELSE for Lejrens Kommandant at faa os tildelt. Lejren stod under Kommando af den tyske Værnemagt, men hvorfor vi var kommet der, hvor længe vi skulde være der, og hvad Meningen i det hele taget var med, at vi var indsat i denne Lejr, var der ingen indenfor Lejrledelsen, der vidste. Tyskland gik nu i sjette Krigsvinter, sagde han, og det var selvfølgelig ikke ideelle Forhold, Lejren kunde byde os, men han lovede, at han skulde gøre alt for, at vi kunde komme til at befinde os saa godt som muligt. Han oplyste imidlertid i samme Aandedrag, at det var meget lidt, der kunde gøres for os, idet han lige ud sagde, at Tyskland var i Nød, der herskede Mangel paa alting ogsaa indenfor Lejren, og vi maatte som Mænd være med til at dele Tysklands Mangler og tage, hvad der blev budt os, med godt Humør.

Vi aandede lettet op, da vi hørte, at Lejren stod under Kommando af Værnemagten, det var da i hvert Tilfælde et Lyspunkt, at vi ikke skulde se de forhadte SS Bødler over os mere. Humøret var ellers frygteligt langt nede, og jeg vil godt indrømme, at det var svært, endda meget

svært, at forsone sig med Tanken om, at man ikke kom hjem, men skulde fortsætte sin Tilværelse indenfor Pigtraaden. Ingen af os stillede store Forhaabninger, dertil kendte vi Fangelejrene for godt, men vi syntes at kunne mærke paa Tonen hos Værnemagten, at man egentlig ikke vilde os noget ondt, og vi haabede paa, at det var Slut med Koncentrationslejrens Lidelser, idet vi nu skulde i en Lejr, hvor Fangerne skulde behandles efter internationale Regler.

Dagen gik, og det var ikke let for os at blive kloge paa, hvorfor vi stadig skulde opholde os i denne Skov. Det blev meddelt os, at der vilde blive serveret The for os, og det kunde vi nok trænge til, for vi var efterhaanden blevet temmelig forkomne. Til vor store Overraskelse kom der kørende en Vandvogn af den Slags, vi vander Gader med hjemme om Sommeren, og det blev sagt til os, at det var vores The. Hvad var nu det for noget? The i en Vandvogn! Det havde vi nu aldrig været præsenteret for før, og vi spurgte, hvad vi skulde drikke af, men det var der ingen, der vidste, det maatte vi selv klare, hvis vi vilde have noget. Vi saa betuttet paa hinanden, for hvordan skulde vi dog komme til at drikke The, naar man ikke gav os noget at drikke af. Nede i Buchenwald havde de fleste af os hjemmefra faaet sendt Sødepakker, i hvilke der bl. a. havde været Honning og Marmelade, og nogle af Kammeraterne havde været saa forudsende at tage disse Glas med. Det var ikke ret mange, men de kunde da gaa paa Omgang, og det gjorde de, selvom det

tog sin Tid for 1700 Mand at drikke The af ganske faa Honning- og Marmeladeglas, og det var kun de færreste af os, der fik den blot nogenlunde varm.

Ud paa Eftermiddagen begyndte man holdvis at føre os ind i Lejren, idet det blev os meddelt, at vi som sædvanlig først skulde have et Bad. Der blev imidlertid kun taget 100—150 Mand ad Gangen, og Timerne gik, og det blev mørkere og mørkere. Vi var stadig en Masse tilbage, der ikke var ført ind i Lejren, og vi spekulerede paa, om det var Mening, at vi skulde opholde os her i Skoven hele Natten. Tyskerne havde ogsaa opdaget det uholdbare i Situationen og førte de sidste 4—500 Mand ind i Lejren, hvor vi blev stuvet ind i nogle smaa Træbaraker, der var isnende kolde og ganske tomme. Herfra blev vi i Hold ført i Bad, og de sidste af os kom først i Bad Klokken to om Natten.

Til vor store Glæde fik vi Lov til at beholde vort eget Tøj, og Klokken tre om Natten blev vi ført gennem Lejren og blev stuvet ind i usle smaa Træbaraker, 150 Mand i hver. Den tyske Soldat, der førte os dertil, havde kun en Flagermuslygte, og den kastede sit svage Skær hen over den Rønne, som var udset til at være vort Opholdssted. Der var meget koldt i denne Barak, og Gulvet havde umiddelbart før vor Ankomst været vasket over med Klor, og Vandet stod flere Steder over Gulvet endnu. Barakken var fuldstændig bar, der var ingen Sengesteder, der var ingen Madrasser, der var ingen Tæpper, og der var ikke noget Lys. I Flagermuslygtens Skær saa den

endnu mere uhyggelig ud end vor Barak i Buchenwald. Vi spurgte, om det var Meningen, vi skulde ligge her paa det bare vaade Gulv i denne Kulde, og Tyskeren gjorde os opmærksom paa, at vi maatte være glade til, for han vidste mange Englændere og Amerikanere, der vilde give Aar af deres Liv for at komme i saadan en Barak endnu i denne Nat. Vi spurgte, om vi maatte beholde Flagermuslygten, men det blev afslaaet, og Tyskeren forlod os, og her stod vi saa ca. 150 Mand i Bælgmørke og skulde finde os til Rette.

Vi opgav imidlertid det hele og lagde os ned i Vandet paa Gulvet, medens Haabløsheden sænkede sig over os.

Der blev ikke megen Søvn den Nat, og Klokkeren sy næste Morgen blev vi kaldt op og stillet an udenfor og kunde nu kaste det første Blik paa Lejren.

Lejren saa betydelig bedre ud end Koncentrationslejrene, og den laa i et Landskab, der mindede stærkt om de danske Marker.

Lejren var omgivet af et stærkt Pigtraadshegn, og de sædvanlige Vagttaarne saas rundt omkring i Lejren med Maskingeværskytter i Vagtrummen og Projektører paa Tagene.

Fangebarakkerne saa store og pæne ud og gav Udseende af at være velholdte, og i det hele taget saa Lejren mere velorganiseret og velholdt ud end det, vi var vant til at se.

Vi var imidlertid indespærret i en særlig Afdeling, og der var saa sandelig ikke noget at raabe Hurra for. Det

blev sagt, at det var en Karantæneafdeling, og at vort Ophold i Barakkerne kun var midlertidigt, og det kunde naturligvis kun glæde os, for det var usle Bøligforhold.

Disse Barakker var spredt over et lille Terræn i Lejren, der var særskilt afspærret med dobbelt Pigtraadshegn og stærkt bevogtet. Barakkerne var smaa, og det var daarligt nok, der var Plads til de 150 Mand, der var lagt i hver Barak. Der var som sagt kun Gulvet at sove paa, og der blev ikke udleveret Tæpper til at lægge over os. Heldigvis havde de fleste af os, kort før vi forlod Buchenwald, gennem Røde Kors faaet sendt et Uldtæppe hjemmefra, og uden det ved jeg ikke, hvordan det skulde være gaaet. I vor Barak fandtes en lille Kakkellovn, men det var ikke muligt for den at varme Barakken op.

Fra vor lille Lejr kunde vi se over til de andre Fanger, og det var helt mærkeligt at se de engelske og amerikanske Soldater. Vi kunde kun komme i Forbindelse med dem ved at raabe til dem, og vi udvekslede selvfølgelig straks Hilsener, og Englænderne og Amerikanerne var meget interesseret i, hvad vi var for nogle, det var jo Uniformer, de ikke kendte.

Vi blev indregistreret i Lejren paa et særligt Kontor, og til vor Overraskelse blev der baade taget Fotografier og Fingeraftryk af os. Det sædvanlige Blikskilt med Fangenumret manglede heller ikke, men dette nye Blikskilt var af en særlig Art, idet det var til at brække over paa Midten, saa man kunde faa den ene Halvdel med sig, hvis man døde, og Lejrens Arkiv den anden Halvdel.

Vi talte med flere af det tyske Vagtmandskab, og de var usædvanlig flinke og tiltalte os i en helt anden Tone end den, vi var vant til fra SS'ernes Side. Alene dette at blive tiltalt som ordentlige Mennesker hjalp lidt paa vort Humør.

En tysk Underofficer fortalte os, at vi ikke skulde være kede af, at vi var kommet til Lejren, for vi skulde ikke være der ret længe, idet internationalt Røde Kors vilde sørge for Hjemsendelse af os. Det var ikke fordi, vi troede særlig godt paa denne Tysker, vi var jo ikke forvænt med Sandhed fra tysk Side, men vi greb med Begærlighed det Haab, der laa i disse Ord, og de mest optimistiske af os mente endda, at vi nok kunde regne med at være hjemme til Nytaar, og saa maatte vi jo tænde Juletræet Nytaarsaften i Stedet for.

Det kneb for os at finde os rigtig til Rette i disse usle Barakker. Der var som sagt kun det bare Gulv, og det er i Længden ikke morsomt kun at være henvist til Gulvet som Opholdssted. De sanitære Forhold i denne lille Lejr var ikke noget at prale af, men der fandtes da bygget to Smaahuse, hvor Latrinerne var indrettet, saaledes at man da i hvert Tilfælde ikke var udsat for Vejr og Vind. Det værste var, at der ikke fandtes nogen Steder at vaske sig, og der fandtes heller ikke nogen Vandpost eller rindende Vand nogen Steder. Hver Morgen blev der kørt en Vandvogn ind i Lejren, en Vandvogn af samme Slags som den, vi havde faaet The i, og den blev kørt op mellem Barakkerne, og vilde man vaskes eller

have noget at drikke, saa maatte man gaa hen under Hanen paa denne Vandvogn, saa det var jo ikke stort bedre end i Buchenwald.

Det satte i med en voldsom Frostperiode, nogle Dage frøs det op til 20 Grader, og det kostede stor Overvindelse at komme over under Vandhanen og blive vasket i denne forfærdelige Kulde. Man maatte smide Tøjet inde i Barakken, styrte over til Vandvognen, naar man saa, at der var til at komme til, og saa holde Hoved og Hænder under Hanen. Ofte var denne Vandvogn fuldstændig tiliset, og en Dag frøs det saa stærkt, at Vandet frøs paa Hænderne af os, inden vi naaede tilbage i Barakken og fik dem tørret af.

Kosten i Lejren var elendig og de udleverede Portioner uhyre smaa og langt fra nok til os.

Om Morgenen fik vi The uden Sukker, og det foregik paa den Maade, at Vandvognen blev fyldt med The og kørte ind imellem Barakkerne, og saa maatte vi selv om, hvordan vi fik fat i Theen. Middagsmaden bestod af Kaalrabisuppe, som smagte nederdrægtigt, og hvoraf hver Mand kun fik $\frac{1}{2}$ Liter, hvilket jo ikke er ret meget til et Middagsmaaltid. Een Gang om Ugen blev der serveret $\frac{1}{2}$ Liter kogte hele Ærter, og det var faktisk det eneste Mad, der var værd at spise. En Gang imellem syntes vi, at Kaalrabisuppen var spiselig, men til de fleste Tider smagte den absolut modbydeligt. Somme Tider blev der serveret $\frac{1}{2}$ Liter Suppe kogt paa Fuglefrø, en Hirseart, der smagte væmmeligt, og det var ækelt at faa

disse Frø i Munden. Hver Dag fik hver Mand 3 eller 4 uskrællede Kartoffler, og det var Kartoffler af samme Art som dem i Buchenwald, elendige, daarlige Foderkartofler. Der udleveredes en Brødration til 24 Timer. Den var ikke stor, idet vi var 7 Mand om at dele $\frac{1}{2}$ Rugbrød, saa enhver kan regne ud, at det ikke blev til ret mange Skiver til Fordeling paa Aftensmad og Morgenmad. Et Lyspunkt var det, at der hver Dag blev udleveret en strøget Spiseskefuld Sukker pr. Mand, og dette i Forbindelse med de 15 g syntetisk Margarine og et lille Stykke Pølse eller et endnu mindre Stykke Leverpostej, som ikke smagte godt, udgjorde vort Paalæg.

Det var selvfølgelig alt for lidt Mad til os, og vi led stærkt af Sult. Som jeg har fortalt, havde vi foræret vore Røde Kors-Pakker væk til Nordmændene i Buchenwald, saaledes at vi ikke havde en Stump at spise, og paa den ringe Kost, vi fik i Lejren, viste det sig hurtigt, hvor lidt vi egentlig var værd. I Løbet af faa Dage følte vi os fuldkommen udmattede, saa udmattede, at vi daarligt kunde tillade os at gaa Tur imellem Barakkerne. Der maatte spares paa Kræfterne, og vi tilbragte det meste af Tiden liggende paa Gulvet, idet vi slog os sammen to og to, saa vi kunde ligge under to Tæpper. Da vi havde været en halv Snes Dage i disse Barakker, blev der lovet os noget at ligge paa, og det fik vi for saa vidt ogsaa, men det var ikke særlig godt. Vi fik udleveret nogle Sække, vævet af Papirgarn, lasede og uhumske, fyldt med fugtig Træuld, men det var bedre end slet ingen Ting, og da vi fik

dem, var vi saamænd saa taknemlige, at man skulde tro, vi havde faaet hver en Vi-Springmadras udleveret.

Vi haabede inderligt, eftersom Dagene gik, at Røde Kors vilde finde os og paany komme med Levnedsmiddelpakker til os, for vi var klar over, at vi ikke kunde klare den igennem paa den Smule Mad, Lejren gav os. Sulten viste sig ogsaa paa andre Maader, idet vi blev svimle og utilpasse, og det var meget ubehageligt, naar man om Morgenen rejste sig fra Gulvet, at have Fornemmelsen af, at Barakken fo'r rundt omkring en. Naar man stod op om Morgenen, sortnede det i de første Sekunder for Øjnene af en, og vi har mange Gange staaet og grebet fat i hinanden under disse mærkelige Anfald.

Middagsmaden blev bragt os af Russere, der kom med den i store Jernbaljer, og det saa ikke altid lige appetitligt ud.

Til vor Forundring blev der ikke udleveret os noget at spise af, og der blev heller ikke udleveret noget at spise med, saa den første Dag, da vi fik vor Kaalrabisuppe, stod vi og kiggede hjælpeløst paa hinanden, for hvordan skulde vi faa spist den.

Vi spurgte Tyskerne, om der ikke var Mulighed for at laane noget at spise med, men det fandtes ikke i Lejren, vi maatte selv se at faa fat i noget, og det var jo lettere sagt end gjort.

Ovre ved de engelske Barakker havde vi faaet Øje paa en kæmpemæssig Dynge af gamle, rustne Konserverdaaser, der laa paa Jorden udenfor Barakkerne. Det

lykkedes os ved Hjælp af nogle Russere at faa fat i nogle af disse Konservesdaaser, og da Englænderne og Amerikanerne opdagede, at vi ikke havde noget at spise af, begyndte der et sandt Bombardement fra deres Afdeling over i vor med rustne Konservesdaaser. Disse rustne Konservesdaaser, der stammede fra Englændernes og Amerikanernes Røde Kors-Pakker, saa ud til at have været brugt til lidt af hvert, saa vi maatte tage noget Jord og fylde i dem og gnide det rundt med Hænderne og dermed tage det værste Snavs og Rust af. At faa dem gjort helt rene var en komplet Umulighed, saa vi maatte tage dem saa gode, som de kunde blive. Disse rustne Konservesdaaser fulgte os under hele vort Ophold i Lejren, og det var alt, hvad vi havde at spise af. Mange af os havde foræret de Skeer væk til Nordmændene, som vi havde faaet af Røde Kors, og det var somme Tider noget af et Kunststykke for dem, der ikke havde beholdt deres hjemmelavede Træskeer, at slubre Kaalrabisuppen i sig af en Konservesdaase. Vi syntes efterhaanden, at vi var kommet saa langt ned i Primitivitet, som vi overhovedet kunde komme.

*

Den Juleaften, vi havde glædet os saa voldsomt til at komme hjem til, blev helt anderledes, end vi havde tænkt os, og det blev en Juleaften, som vi aldrig vil glemme nogen af os. Vagtsoldaterne sagde til os, at der ikke blev

fejret Juleaften i Lejren, det maatte vi være forberedt paa, og jeg skal love for, at vi fik det at føle. Vi var blevet mere og mere triste, og de første Dage, efter at vi var kommet i Lejren, kneb det stærkt med at finde os til Rette i disse usle Barakker, liggende paa det bare Gulv uden Lys og uden Varme af Betydning. Juleaftensdag blev vor danske Tillidsmand kaldt op til Kommandanten for Lejren, og Tillidsmanden kom tilbage med Ønsket fra Kommandanten om en glædelig Jul, idet han skulde sige til os, at denne ansaa det for bedst, at hver Mand holdt Juleaften i sig selv, det gjorde han, og han vidste af Erfaring, at man saa vilde faa en Juleaften, man aldrig glemte. Denne Spaadom gik i Opfyldelse, endda i saa høj Grad, at denne Juleaften i Mühlberg aldrig vil gaa os af Minde. Naar vi i Fremtiden i vore Hjem samles med vore Kære Juleaften, ved vi rigtig, hvad vi har at sige Tak for, naar vi samtidig tænker paa de Forhold, hvorunder vi fejrede Juleaften 1944.

Juleaftensdag om Eftermiddagen samledes vi, saa mange vi kunde stuves sammen i en af Barakkerne, og en af Kammeraterne læste Juleevangeliet, og vi sang nogle Julesalmer. Klokkeren to fik vi vor Middagsmad, og det skulde selvfølgelig lige passe, at det netop var Fuglefrøsuppe, der blev serveret som Julemaaltid. Julestemning var der ikke noget af, og hver Mand kæmpede med sig selv for at holde sine Følelser nede.

Klokkeren fire var det mørkt, og som sædvanlig ved denne Tid lagde vi os paa Gulvet for at sove, for hvad

skulde vi ellers bestille, og saa laa vi der paa det klorvandsvaade Gulv med alle vore Tanker hos vore Kære derhjemme. Der var dødsstille i Barakken, saa stille, som der aldrig havde været. Ingen sagde noget, man turde ganske simpelt ikke sige noget, for man vidste, at der kun var een Ting at tale om, nemlig Julen derhjemme. Da vi havde ligget nogle Timer, var det ligesom vore Sind faldt til Ro. En Kammerat havde paa en eller anden Maade faaet fat i en Stump Lys nede i Buchenwald, og den havde han taget med. Han tændte det og satte den lille Lysestump paa en Røde Kors-Kasse, og i samme Øjeblik det blev tændt, dette lille Lys, rejste alle sig som paa Kommando og kiggede paa den lille svage Flamme. I Begyndelsen var der kun samlet et Par Stykker omkring dette Lys, men i Løbet af faa Øjeblikke havde de fleste af os slaaet Kreds om Lyset, og med blanke Øjne saa vi ind i Flammen, og i Skæret af den saa vi i Tankerne vore Kære samlede omkring Juletræet. Ganske spontant sang vi „Julen har bragt velsignet Bud“, men det blev kun til det første Vers. Sangen gik i Staa af sig selv, og vi stod saa ganske stille og saa Lyset brænde ned. En af vore Kammerater fra en anden Barak kom ind og ønskede „Glædelig Jul“, idet han holdt en lille Tale, i hvilken han bl. a. sagde: „Maatte danske Politimænd aldrig fornede sig til at behandle deres Medmennesker, som vi er blevet behandlet, og som vi har set andre blive behandlet,“ et Juleønske, som vi alle kunde slutte os til.

Vi lagde os paany til Ro, men Søvn blev der ikke meget af, for Tankerne blev stadig ved med at kredse om dem derhjemme.

Første Juledag var der en Masse af os, der var til Alters, idet to engelske Feltpræster havde tilbudt at holde Altergang med saa mange Mand, der kunde staa i en Barak. Saa vidt jeg kunde skønne, var vi ca. 250 til denne Altergang, og det er noget af det mest gribende, vi har været med til.

Feltpræsterne havde et Ornat over deres Uniform, og de havde de hellige Kar, Brødet og Vinen.

Der kunde imidlertid ikke blive Vin til saa mange Mand, og 10 af os maatte saa drikke Altvinen for de øvrige. Vi sang en Salme, og derefter holdt den ene af Præsterne en kort Prædiken paa engelsk, hvorefter han indviede Brødet og Vinen. Under Dødsstilhed modtog de første 10 Sakramentet, og derefter gik de to Præster fra Mand til Mand med de hellige Kar og Brødet, som vi alle modtog knælende med Hænderne korslagt foran Brystet. Til Slut sang vi en Salme, og dermed var Altergangen forbi, og vi, der havde været med, syntes, at nu var det først rigtig Jul.

★

Imellem Jul og Nytaar fik vi at vide, at vi ikke skulde forblive i Lejren, men skilles ad og sendes ud paa Arbejde forskellige Steder i Tyskland. Det var et Chok for

os, for det første at faa at vide, at vi skulde skilles, for vi havde hele Tiden følt os saa rart rolige, naar vi var saa mange samlet, for det andet at faa at vide, at vi skulde ud og arbejde paa Fabrikkerne i Krigsindustrien. Vi sendte en Protestskrivelse til Kommandanten mod, at vi blev sat til at arbejde i Krigsindustrien, men Kommandanten sagde blot hertil, at han godt kunde forstaa, vi protesterede, men ud paa Arbejde skulde vi, og lige meget hvor vi end blev sat, vilde alt det Arbejde, vi kom til at udføre, ligegyldigt af hvad Art, paa det Tidspunkt tjene Krigen, saa der var intet at gøre.

Og saa begyndte Opløsningen at tage fat. Den ene Dag efter den anden blev der sendt et Hold Kammerater afsted, og det var med Sorg i Sind, vi skiltes ad, for ingen vidste, hvad vi gik ud til. De fleste af os var imidlertid enige om, at det sikkert vilde være bedre at komme bort fra de usunde Barakker, og maaske fik vi ogsaa større Rationer Mad, naar vi kom ud i Arbejde.

De Kammerater, der blev sendt ud, blev sendt forskellige Steder hen, til nogle Steder blev der sendt 300 Mand, andre Transporter var helt nede paa 25. Disse Arbejdskommandoer blev sendt ud i Omegnen til Fabrikker og lignende bl. a. i Leipzig, Halle, Wittenberg, Torgau, Oschatz og flere andre Steder.

Her blev de sat i Arbejde paa alle mulige Maader, paa Fabrikker, paa Lagre, ved Losse- eller Lastearbejde paa Elben, i Kulminer o. s. v., o. s. v.

Ugerne gik, og med Længsel saa vi frem til den Dag,

da Røde Kors maatte vise sig. Vi var efterhaanden blevet stærkt afmagrede de fleste af os, og Sygdommene begyndte igen at faa Tag i os. Endelig 14 Dage ind i Januar Maaned lød Raabet: „Røde Kors-Bilerne kommer!“, og havde vi været glade i Buchenwald, saa var Glæden og Jubelen nu kolossal. Vi styrtede os over vore Levnedsmiddelpakker, og vi spiste og spiste og spiste, og mange af os maatte selvfølgelig betale med en god lille Mavepine for vor Appetit.

Det lykkedes mange af os at komme i Forbindelse med Røde Kors-Bilernes raske Mandskab, og flere af os fik sendt Hilsener hjem. Røde Kors-Mandskabet fortalte, at Sendingerne stadig væk var i Gang, og at vi vilde faa en Levnedsmiddelpakke hver tolvte Dag. Vi var lykkelige, og Taknemligheden mod dem derhjemme var ubeskrivelig stor, og nu kunde vi se Fremtiden i Møde med lidt mere Sindsro.

Det Brød, vi fik i Lejren, var lige saa daarligt som det, vi fik i Buchenwald, og bestod for Størstedelen af Cellulose, og det var en stor Dag for os, da der med næste Sending Røde Kors-Pakker var et helt dansk Rugbrød pr. Mand, og Glæden var ubeskrivelig, da hver stod med sit Rugbrød.

Vi var saa heldige i Begyndelsen af Januar Maaned at blive flyttet fra den grimme Karantænelejr, efter at vi havde fejret Nytaarsaften paa samme Maade, som vi fejrede Juleaften, med at gaa i Seng Klokken fire om Eftermiddagen og forsøge at sove fra det hele.

Fra Karantænelejren blev vi flyttet over i Hovedlejren til en meget bedre Barak og under betydelig bedre Forhold. Der var stadig ikke Senge, men der var gode Underlag at ligge paa, og selv om vi stadig ikke fik Tæpper, var Underlaget saa rigeligt, at noget af det kunde bruges til at tage over sig. Der var to Kakkellovne i den nye Barak, og der var for saa vidt rigeligt med Brændsel. Vi laa altsaa stadigvæk paa Gulvet, og der blev sagt til os, at det ikke var muligt at skaffe os Senge.

Vi befandt os nu i Hovedlejren og følte os først rigtig i Krigsfangelejr. Lejren var belagt med engelske, amerikanske, franske, hollandske, italienske, polske og serbiske Krigsfanger, og endvidere var der et meget stort Kontingent russiske Krigsfanger, men disse boede i en særskilt Afdeling. Tyskerne behandlede Krigsfangerne nogenlunde godt, Russerne dog undtaget, idet de behandlede disse næsten som Hunde. Det viste sig her, hvor godt det var lykkedes at oparbejde Had og Foragt mod Russerne, og de tyske Vagtposter bankede tit Russerne ved den mindste Forseelse. Barakkerne var meget store, jeg kan ikke nøjagtig sige, hvor mange der laa i hver, men det var mange. I selve Lejren var der ialt ca. 18.000 Fanger, og disse var fordelt efter Nationalitet i de forskellige Barakker. Antallet af de Fanger, der hørte til Lejren, var ca. 400.000, men de øvrige var fordelt i Arbejdslejre i Omegnen. Fangerne laa i treetages Senge, og de fleste af dem havde faaet Tæpper udleveret.

For os Danske var det en stor Oplevelse paa det Tids-

punkt at komme Englænderne og Amerikanerne og de øvrige Nationaliteter paa nært Hold, og det var interessant at snakke med dem. Det var hele Eventyr, de kunde fortælle os fra den moderne Krig. Der fandtes mange Faldskærmsjægere blandt Krigsfangerne, og disse Oplevelser kunde fylde Bøger, hvis jeg skulde nedskrive, hvad de fortalte.

Englænderne og Amerikanerne holdt sammen i Lejren, og det syntes, som om de holdt en vis Afstand mellem sig og de øvrige Fanger. Sprogvanskelighederne gjorde selvfølgelig sit til det, men alle var gode Venner, og alle hjalp hinanden, naar det var nødvendigt. Fælles for dem alle var dog Hadet til Tyskland og Tyskerne, et Had, som var saa grænseløst. at det var lige ved at forbavse os. Nok hadede vi Tyskerne, men disse Krigsfanger hadede dem med et saa intenst Had, at de alle ønskede, naar man talte med dem, at komme ud og slaa nogle flere ihjel. Det var ikke blide Ord, der lød om Tyskerne og den tyske Nation, og Englænderne og Amerikanerne viste ofte deres Foragt for de tyske Vagtposter paa en meget tydelig Maade.

Russerne var et helt Kapitel for sig selv. De havde ikke Uniformer som de øvrige Krigsfanger, der bar deres egne Landes Uniformer, men var klædt i Laser og Pjalter. En Gang imellem saa man dog en regulær Uniform, men det var meget sjældent. Det var ikke med deres gode Vilje, at de var saa daarligt klædt, men Tyskerne havde taget deres Uniformer fra dem og givet dem dette

skrækkelige Kluns paa. De var iøvrigt nogle pragtfulde Mennesker og hjælpsomme som faa, og der var ikke den Ting, man ikke kunde faa dem til at gøre for sig.

Der fandtes ikke Officerer i Lejren, idet Lejren kun var beregnet for Menige og Underofficerer, medens Officererne blev sendt i specielle Officerslejre. Mange af Krigsfangerne arbejdede ude omkring Lejren i forskellige Landbrug, men udover dette blev der ikke arbejdet i Lejren.

Vi syntes, at vi var skidt kørende med Spiserekvisitter, idet vi som sagt kun havde vore Konservesdaaser, men naar vi saa Fangetransporterne komme ind fra Fronterne, saa var de endnu daarligere farne. De blev stillet op i lange Rækker, og Kaalrabisuppen blev baaret frem. Hver to Mand fik udleveret en Staalhjem, og deri blev fyldt Kaalrabisuppe til dem begge, saa maatte de selv om, hvordan de fik det ud af Staalhjemene igen.

Da vi kom over i Hovedlejren, viste det sig, at den virkelig var temmelig velholdt. Barakkerne laa med Gavlen ud til en meget bred Lejrgade, og der var Beplantninger forskellige Steder i Lejren.

Hospitalsforholdene i Lejren var gode, og Lægetjenesten blev passet i første Række af tyske Læger, som havde Overledelsen, medens det daglige Lægetilsyn blev foretaget af Militærlæger, og disse var for nogles Vedkommende Krigsfanger, men der fandtes mange, der havde meldt sig frivilligt til Sanitetstjeneste i Krigsfangelejren. Det store Lazaret laa uden for Lejren, og selv

om det var primitivt, var det dog adskilligt bedre end Koncentrationslejrenes Pesthuler, og der blev gjort meget for Sundhedstilstanden i Lejren, og det var absolut en fin Lægestab, der var til Raadighed. Vi blev saaledes f. Eks. alle sammen røntgenfotograferet, og naar vi blev syge, blev vi dygtigt og godt behandlet. Dette skyldtes i første Række de Krigsfangelæger, der var til Tjeneste i Lejren. Vi Danske havde vor egen lille Hospitalsbarak, hvor de lettere syge laa, og de sværere syge blev indlagt paa det store Lazaret. I den lille Hospitalsbarak havde vi en serbisk Læge og en italiensk Læge, og det var to pragtfulde Mennesker, der gjorde alt, hvad de kunde, for at hjælpe os. Det kneb meget stærkt med Medicinalvarer ogsaa her i Lejren, og vi var taknemlige for de Medicinalvarer, som blev sendt os hjemme fra Danmark.

Der var mange Feltpræster i Lejren, hver Nation havde sine, og disse Feltpræster havde ogsaa meldt sig frivilligt til gejstlig Tjeneste i Lejren. Der var stillet Barakker til Raadighed til Gudstjeneste, og hvert Land og hver Trosretning var fuldkommen frit stillet i Lejren.

Efterhaanden faldt vi til Ro i denne Krigsfangelejr, og det begyndte at ebbe ud med Afsendelse af Arbejdskommandoer. Tilsidst var vi kun ca. 180 Mand tilbage, hvoraf de ca. 50—60 var syge og indlagt paa Hospitaerne.

Selvfølgelig var det stadigvæk frygteligt at være indespærret som Dyr, men her følte vi da, at vi blev be-

handlet nogenlunde menneskeligt. Tyskerne turde selvfølgelig ikke andet, da Lejren stod under Kontrol af det internationale Røde Kors.

Der var en Kantine i Lejren, men der kunde man ikke købe noget af Betydning, derimod havde Lejren sin egen Markedsplads udenfor Kantinen, og der var rejst et Skilt herover, hvorpaa der med store Bogstaver var malet „Camp market“, og her handledes, saa det var en Lyst, og der var en Trængsel og en Raaben som paa et rigtigt Marked. Dette Marked var ganske officielt, det var ikke sort Børshandel, der blev drevet, idet alle Priser paa det, der blev handlet med, var fastsat af en Kommission, og Priserne opslaaet paa en stor Tavle. Der blev fortrinsvis handlet med Levnedsmidler og Cigaretter, men ogsaa Skjorter, Undertøj, Støvler og mange, mange andre Ting skiftede Ejermænd her. De fleste Nationer fik Røde Kors-Pakker fra internationalt Røde Kors i Genève, og det var Indholdet af disse, der tuskedes med. Tobakshungeren var stor i saadan en Krigsfangelejr, men vi Danske var i den Retning godt stillet, idet man hjemmefra sørgede ualmindelig godt for os med Tobak.

Englænderne og Amerikanerne, som var de stærkest rygende, havde imidlertid lange Pauser imellem deres Røde Kors-Pakker, og naar de saa var udgaaet for Tobak, kom Handlerne i Gang. Man kunde købe en fin amerikansk Khakiskjorte, helt ny, for 30 Cigaretter, man kunde købe et Sæt dejligt Interlockundertøj for 50 Ciga-

retter, Uldstrømper for 20 Cigaretter o. s. v., o. s. v. Der var ogsaa en livlig Handel mellem Danskere, Englændere og Amerikanere, idet Englænderne og Amerikanerne fik rigeligt med rigtig The og rigtig Kaffe i deres Pakker, foruden Kakao og Chokolade. De Kakkelovne, vi havde i Barakken, havde Kogeplader, hvorpaa der kunde koges Mad, og det varede ikke længe, før alle vi Danske havde rigtig The og rigtig Kaffe, som vi kogte i vore Konservesdaaser paa Kakkelovnene. En hel Del af os købte ogsaa Kakao, og Tørmælk havde vi faaet hjemmefra, saa der kunde blive en Kop Kakao en Gang imellem. Det var selvfølgelig noget af et Eksperiment at koge Kakao i Konservesdaaser, men det gik. Nu maa man endelig ikke tro, at vi saadan fik The og Kaffe og Kakao hver Dag, for nogle Cigaretter skulde der jo ogsaa være til os selv, og somme Tider steg Priserne lovlig højt.

Mange af Fangerne havde siddet i Lejren i over 4 Aar, og der blev fra Røde Kors' Side gjort et kolossalt Arbejde for at gøre Opholdet for Fangerne saa taaleligt som muligt. Saaledes havde Lejren et engelsk Teater, et fransk Teater, et hollandsk Teater og Polakkerne spillede ogsaa Komædie.

Vi Danske maatte officielt ikke blande os med Englænderne og Amerikanerne, hvorfor var der ingen, der rigtig vidste, men det lykkedes dog alligevel de fleste af os at snige sig ind i det engelske Teater til en Revyforestilling, og aldrig er vi blevet saa forbavsede over noget, som over det vi saa her. Teatret laa i den ene Ende af

en Barak, og Siddepladserne var kun Brædder, men der var en stor Scene, og der var et aldeles fortræffeligt Orkester, typisk engelsk, paa 25 Mand. Det var et Teaterorkester, som vi i hvert Tilfælde herhjemme ikke har Mage til i noget Revyteater. Stykket, der opførtes, var en Udstyrsrevy med Dame- og Herrekor. Damerne var selvfølgelig engelske Krigsfanger, men de agerede saa fænomenalt og var saa glimrende paaklædt, at det var komplet umuligt at se, at Kvinderne i Virkeligheden var Mænd. Deres Kostumer var pragtfulde, hele Grand Toiletter, og de bevægede sig i dem, som om de aldrig nogen Sinde havde haft anden Paaklædning. Herrernes Dragter var lige saa flotte, og Dekorationerne oversteg selv de vildeste Forventninger. Disse Dekorationer, Dragter og Instrumenter var skaffet til Krigsfangerne af Røde Kors, og de var fremstillet til Skuespillerne i et Filmsatelier i Dresden, hvorfra hele Udstyret kom.

I Lejren fandtes et Symfoniorkester, fuldt besat, hvis Medlemmer var Musikere samlet fra alle de Nationer, der var i Lejren. Jeg overværede en af dette Symfoniorkesters Koncerter, og det var en Oplevelse. Entréen til Teatret og Koncerterne var en Cigaret.

Der afholdtes ogsaa Fodboldkampe i Lejren, og der fandtes mange internationalt berømte Spillere som Krigsfanger.

*

Selvfølgelig var disse Adspredelser til Opmuntring for Krigsfangerne og os, men de kunde dog ikke hjælpe os over det Tryk, der stadig hvilede over os i vort Liv bag Pigtraaden. Den ene Dag slæbte sig hen efter den anden, og psykisk følte vi os daarligere og daarligere tilpas. Selv med Hjælp af Røde Kors-Pakkerne var Ernæringsforholdene elendige, og vi afmagredes kendeligt alle sammen. Døden begyndte nu ogsaa at høste her, og mange af vore Kammerater mistede Livet ramt af Sygdomme, som Fangenskabet paaførte dem. Vore døde blev dog her behandlet med mere Respekt, og vi fik Lov til at begrave dem paa Mühlberg Kirkegaard. Der maatte imidlertid ikke være Præst til Stede ved disse Begravelser, og der maatte kun være en Deputation paa 6 danske Politimænd til at følge vore Kammerater til deres sidste Hvilested. Vor danske Tillidsmand forrettede Jordpaa-kastelsen, og som en sidste Hilsen lød „Altid frejdig, naar du gaar“.

Længslen efter vore Hjem og vore Kære voksede sig stærkere og stærkere, og de eneste Lyspunkter i den Forbindelse var de Breve, vi fik hjemmefra. Vi selv maatte ogsaa skrive, to Breve og to Brevkort pr. Maaned, i Krigsfangelejren, saa nogen Forbindelse havde vi da med dem derhjemme. Vi havde en Dag Besøg i Lejren af to danske SS-Officerer, den ene var en tidligere dansk Politimand, der forsøgte at overtale os til at underskrive Arbejdskontrakter med Tyskerne eller gaa ud som Fabriksvagter paa lige Vilkaar med andre udenlandske Arbej-

dere, men dette Forslag fra disse to Fyres Side blev selvfølgelig haanligt afvist. De lovede os, at vi vilde komme meget hurtigere ud af Fangenskabet, hvis vi frivilligt vilde gaa ud paa lige Fod med andre danske Arbejdere, men de fik den Besked, at vi hellere vilde raadne op i Krigsfangelejren, end vi frivilligt vilde arbejde for Tyskland. Vi havde endvidere Besøg af et Par Repræsentanter for det danske Udenrigsministerium, og det var dejligt at se disse Herrer og vide, at man hjemme gjorde alt, hvad man kunde, for at lette vore Forhold. Vi fik imidlertid ogsaa at vide, at vi ikke maatte regne med at komme ud af Fangenskabet, før Krigen var Slut, og det havde til Følge, at vi i endnu højere Grad end tidligere fulgte Krigens Udvikling. Englænderne og Amerikanerne havde installeret illegale Radioer et Par Steder i Lejren, og hver Dag fik vi oplæst de allieredes Kommunikè. En hollandsk Tegner havde tegnet os et Krigskort, og paa dette fulgte vi hver Dag ved Hjælp af Kommunikèerne fra de illegale Radioer Krigens Gang. Tyskerne holdt konstant Klapjagt paa disse Radioapparater, men det lykkedes dem aldrig nogen Sinde at finde dem, saa godt var de skjult. En Dag havde de imidlertid faaet fat i Ledningstraaden til et af Radioapparaterne, hvorfor det højtideligt blev meddelt, at der ikke vilde komme noget Kommunikè, før man havde faaet stjaalet en ny Ledning. Det varede imidlertid kun en halv Dag, saa var Efterretningstjenesten i Orden igen.

I Februar Maaned havde vi den store Glæde, at nogle

af vore syge blev hentet af Røde Kors, og det var, som om det hjalp paa vort Humør, at nogle af vore Kammerater kom hjem. Det, at vi bestemt havde faaet at vide, at ingen mente, at vi vilde komme hjem, før Krigen var Slut, gjorde os lidt mere haarde, og efterhaanden havde vi forsonet os med Tanken om, at vi skulde sidde bag Pigtraaden nogen Tid endnu. Det var, som om det var bedre at vide Besked, end stadig at gaa og vente paa, at der skulde komme flere Hjemtransporter.

I Slutningen af Marts Maaned fik vi Besøg af Lederen af Røde Kors-Tjenesten fra Danmark og en dansk Læge, der var udsendt fra Danmark, og som frivilligt havde meldt sig for at hjælpe os. Vi fik at vide, at der skulde nogle flere syge transporteres hjem, og da vi kort efter fik Besøg af en Repræsentant for den danske Udenrigstjeneste i Berlin, havde vi paa Fornemmelsen, at der var noget i Gære.

Det viste sig at være rigtigt, idet det blev os meddelt, at alle syge skulde hjemføres til Frøslevlejren ved dansk Foranstaltning, og de resterende Politimænd i Tyskland skulde derefter sammen med alle andre Skandinaver, der var Fanger i Tyskland, samles i Neuengammelejren i en særlig Afdeling under Ledelse af svensk Røde Kors, der ogsaa skulde transportere dem dertil.

Dette var store Nyheder, men det, at vi skulde tilbage til Neuengamme, tog noget af Glæden. Vi huskede kun alt for godt den frygtelige Tid, vi havde haft i Neuengamme, og ingen af os var særlig glad over at skulle

tilbage til denne Helvedes Forgaard igen. Det blev imidlertid sagt os, at vi ikke skulde være kede af det, idet vi vilde blive menneskeligt behandlet og holdt i en særlig Afdeling, og det svenske Røde Kors skulde baade sørge for vor Transport og vore videre Fornødenheder i den nye Lejr. Alligevel lurede der paa Bunden af os en vis Frygt, for det var os komplet umuligt at slippe de uhyggelige Indtryk fra Neuengamme.

Vi fik at vide, at det svenske Røde Kors allerede var i fuld Gang med at evakuere Skandinaver i Tyskland til Neuengamme, og vi fik samtidig at vide, at vor Tur snart stod for Døren. Der var sendt et stort svensk Personale og mange Rutebiler til Tyskland, og man ventede, at denne Overførsel kunde være Slut i Løbet af kort Tid.

Den 21. Marts 1945 holdt den første danske Rutebil til Transporten af de syge for Døren.

Det er mig umuligt at beskrive de Følelser, der beherskede os, da vore Navne blev raabt op, vi, der paa det Tidspunkt laa syge i Lejren og skulde med denne Transport hjem. Indtrykket var helt lammende, og i de første Minutter kunde man næsten ikke tro, det var rigtigt, at man skulde hjem, selvom det kun var til Frøslev, det var dog til Danmark, og halvt i Trance pakkede man sit Kluns sammen og begyndte at tage Afsked med alle de mange Venner, man havde vundet sig paa Lazarettet, den dygtige og sympatiske franske Videnskabsmand og Læge, Dr. B., de to hollandske Junkere, de syge Franskmand og vore to herlige franske Sygepassere. De var

lige saa bevægede som vi, men de straaledede over hele Ansigtet af Glæde paa vore Vegne. Vi blev ført ud af Lazarettet og blev fordelt i Rutebilen, og vi tog en bevæget Afsked med vor danske Tillidsmand og hans Assistenten, der var mødt op for at sige Farvel til os.

Vi blev derefter kørt til Torgau, og her viste det sig, at der var Opsamlingssted for en større Kolonne, der havde været ude og hente syge paa forskellige Arbejdspladser, og vi fik her Lejlighed til rigtig at hilse paa de pragtfulde Mennesker, som frivilligt havde meldt sig til dette Arbejde. Rutebilerne var store, danske Statsbanerutebiler, der nu var malet hvide, Ambulancerne var C. B. U.-Ambulancer med deres eget Mandskab i C. B. U.-Uniformer, Chaufførerne var danske Chauffører i Statsbanernes Uniform, Sygeplejersker var der med, Læger var der med, Kolonneførere fra C. B. U. var med, og alle disse Mennesker vidste ikke alt det gode, de skulde gøre for os. Vi blev behandlet saa omhyggeligt, som var vi Svøbelsesbørn, og det første, vi fik, var en Pilsner og en Pakke med danske Fødevarer. Øl smager godt, men denne Pilsner efter ca. 7 Maaneders Forløb var en Gudedrik.

Da Kolonnen var samlet, startede vi saa paa Turen hjem til Danmark, og vi havde allerede nu paa Fornemelsen, at vi sad i vort eget Land, alt omkring os var dansk, Ansigterne, Uniformerne, Bilerne og frem for alt den Venlighed, Godhed og Hjælpsomhed, som Transportens Personale viste mod os.

Vi kørte hurtigt nordpaa og fik nogle flere syge med i Leipzig og Halle, og saa var vi endelig klar til Turen hjem, der skulde gøres uden Ophold.

Vi kørte hele Dagen og hele Natten, og ud paa Morgen- gen gjorde vi Holdt i Flyverskjul i en lille Skov, hvor det var Meningen, at vi skulde have et Par Timers Søvn. Søvn blev der imidlertid ikke meget af, dertil var vi alt for ophidsede og for spændte, dertil var Reaktionen overfor denne glædelige Begivenhed for stærk.

Vi samledes i Smaaklynger og spadserede frem og tilbage paa Vejen, en Spadseretur, der bekom os godt. De fleste af os var meget magre, og det kneb med at faa Forbindelsen i Orden mellem den nederste Del af Ryggen og det Sæde, man sad paa. Rygbenene stak lidt rigeligt frem i Skindet forneden, og det var ikke ret længe ad Gangen, man kunde udholde at sidde stille, selv ikke paa bløde Sæder.

Ved halv ni Tiden kørte vi ind i Hamburg midt ind i en Luftalarm. Det var yderst ubehageligt, for vi kørte fast paa en stærkt trafikeret Gade, hvor der Aftenen i Forvejen ved seks Tiden havde været Bombardement, og dette havde været meget voldsomt, hvilket Gaden bar tydeligt Vidnesbyrd om. Væltede Sporvogne blokerede Gaden paa den ene Side, væltede Træer laa udover Vejbanen og store Bombekraterer i Forbindelse med Ruinerne af Bygninger, der var styrtet ud over Gaden, gjorde deres til, at Trafikken her gik i Haardknude. Der var slet ikke ryddet op efter Bombardementet Dagen

i Forvejen, og imod os kom et stort Slukningstog og skulde passere os paa dette Sted, og der sad vi altsaa. Til venstre for os laa en af de kæmpestore, uhyggelige Bunkers, og i Tusindvis af Mennesker strømmede mod dette Tilflugtssted i een Malstrøm. Kvinder i Massevis, mange af dem med Barnevogne med smaa Børn i, Børn alene, gamle Mennesker og uniformerede Soldater, alle med Oppakning af en eller anden Art, Tæpper, Rygsække, Kufferter, smaa Stole, styrtede hen mod det Sted, hvor de mente, der var Ly at søge. Jeg skal aldrig glemme Kvindernes og Børnenes Ansigter, for paa dem stod tydeligt skrevet, at dette var Rædslernes By. Endelig lykkedes det os under megen Møje og Besvær at komme ud af Haardknuden. Førervognen gav Signal, vi skulde se at komme ud af Hamburg, inden der skete noget. Vi kørte saa stærkt, vi kunde, igennem disse frygtelige Ruinhobe, og man kunde levende forestille sig, hvilke Rædsler her var udspillet under de frygtelige Bombeangreb.

Udenfor det danske Konsulat gjorde vi Holdt, men her begyndte Luftværnsskytset at tage fat, og der faldt enkelte Bomber, tydeligvis et Stykke borte, og vi blev saa alle sendt i Beskyttelsesrum. Generalkonsulatets Personale modtog os med samme overvældende Hjertelighed, som Transportpersonalet udviste, og i Konsulatets Køkken blev der lavet en Portion Havregrød til hver, og vi fik en Kop Kaffe.

Da Luftalarmen endelig var forbi, steg vi til Vogns, og saa gik Rejsen det sidste Stykke Vej nordpaa. Kiel,

Slesvig, Flensborg gled bag os, og nu var der kun faa Minutter til vi skulde gense vort Fædreland.

Vi var spændte og ophidsede og alligevel i en underlig uvirkelig Tilstand. Det var, ligesom vi var hjælpeløse overfor noget stort, der skulde ske.

I Krusaa blev vi stoppet ved den tyske Grænsestation, og efter en Optælling kørte vi saa de sidste Meter og passerede endelig den danske Grænse. Endelig var vi i Danmark efter 6½ Maanedes fysiske og psykiske Lidelser.

Det var et højtideligt Øjeblik, og jeg savner Ord for rigtig at kunne fortælle, hvad vi følte i denne Stund. I samme Sekund, vi passerede Grænsen, istemte vi alle spontant „Der er et yndigt Land“, og trods vor stærke Bevægelse klang Sangen kraftigt og fuldttonende ud til de Hundreder af Danskere, der havde taget Opstilling for at byde os Velkommen. „Velkommen hjem til Danmark!“ lød det, og dette første „Velkommen hjem“ fra Sønderjyderne gik os lige til Hjertet. Det var saa velment, og man kunde mærke, at der var Inderlighed bag dette „Velkommen“.

Et Par Kilometer endnu, og vi holdt stille i Padborg By, hvor vore Biler straks blev omringet af hurraraabende Sønderjyder, og stadig lød Raabet: „Velkommen, velkommen hjem til Danmark!“. Langsomt satte vi i Gang igen, bevægede over den smukke Hyldest, der var blevet ydet os, og kort efter holdt vi paany i Frøslevlejren.

Vi var hjemme, vi var hjemme i Danmark, selv om

det kun var i en Koncentrationslejr, saa var vi dog paa dansk Grund, blandt Danskere i renlige og ordnede Forhold og med Udsigt til, at vore Lidelser endelig snart skulde slutte.

I Løbet af kort Tid var vi paany installeret i Frøslevlejren og blev modtaget paa en Maade, som vi aldrig glemmer, af alle vore Tusinder af Kammerater dér.

I Frøslevlejren fik vi saa de første autentiske Oplysninger om Tilstanden i Danmark og fik for første Gang den fulde Sandhed at vide om de frygtelige Tilstande, der havde raadet i vort Land, siden man satte os ind bag Pigtraaden. For første Gang blev vi gjort bekendt med Hipo-Korpsets og Gestapos Hærgen. Det var rene Rædselsgerninger, de havde udøvet mod vore Kammerater, og de Torturer, disse havde gennemgaaet, var saa utrolige, at man maa helt tilbage i Middelalderens Torturkamre for at finde lignende Eksempler. Jeg skal nøjes med at referere et eneste Tilfælde, et Tilfælde, der berørte os alle dybt.

En ung Fængselsbetjent, der var blevet fanget af Hipo, var udsat for den grusomste Tortur for at lokke en Tilstaaelse ud af ham. Da de ikke paa anden Maade kunde faa ham til at tale, lagde de ham ned paa Gulvet, og en Hipo-Mand stillede sig paa hans oprakte Hænder, en anden stod paa hans Ben, og en tredie sprang fra Skrivebordet gentagne Gange ned paa hans Bryst, Mave og Underliv. Han var saa frygteligt mishandlet, at han var fuldstændig Vrag, og til Trods herfor blev han kørt til

Frøslevlejren og anbragt dér. Han blev øjeblikkelig indlagt paa Lejrens Hospital, men ved Undersøgelsen af ham opdagede Lægerne, at der intet var at gøre, alt i ham var knust og Ribbenene var brækket og havde gennemstukket Lungerne. Det var fuldkommen ufatteligt, at vor Kammerat overhovedet levede endnu. Han blev kort efter ført til et Sygehus udenfor Lejren, hvor han afgik ved Døden.

Hipos Skændselsgerninger var legio, og vi ønskede kun een Ting: hurtigst muligt at komme ud og optage Kampen mod disse Banditter.

Lejrens Læger tog sig faderligt af os, hjalp os til Rette paa alle mulige Maader, og de kunde nok se, at vi havde været ude for en haard Tørn.

Ved den efterfølgende Lægeundersøgelse viste det sig, at 31 af de 65 Mand, der havde været med denne Sygetransport hjem, var angrebet af Tuberkulose, og de skulde øjeblikkelig hjemsendes. Samtidig fik vi at vide, at ogsaa vi andre paa Grund af vor udmattede Tilstand hurtigst muligt vilde blive hjemsendt. Jubelen var stor, da vi ydermere fik at vide, at Transporten af det danske Politi fra Tyskland var gaaet meget hurtigere end ventet, og at alle vore Kammerater i een stor Transport nu var paa Vej til Frøslev og paa Vej til Friheden.

Saa gik Dagene, og endelig slog Befrielsens Time.

For sidste Gang stod vi opmarcheret under tysk Kommando, for sidste Gang hørte vi Tyskernes snerrende Stemmer, for sidste Gang stod vi tæt op til Pigtraaden

og saa ud, denne Gang med helt andre Følelser end dem, der hidtil havde besjælet os, naar vi saa ud gennem Pigtraaden. Nu skulde vi ud. Nu skulde vi hjem. Nu skulde vi hjem og tage den sidste Tørn, der skulde gøre Danmark til et frit Land. Pigtraadsporten aabnede sig, og vi gik ud med en Følelse af at træde op af Hæslighedens Mudderpøl op til noget rent og stort.

Og her vil jeg slutte Beretningen om de danske Politimænds Ophold bag Pigtraaden i tyske Koncentrationslejre, en Beretning, der ikke kan slutes uden en inderlig Tak til alle de Mænd og Kvinder, der herhjemme og paa Turene i Tyskland ydede det næsten utrolige for at hjælpe os, og en Tak til vore Hustruer, der saa tappert holdt ud gennem Frygtens og Uvishedens Mareridt i disse syv lange Maaneder.

Dansk Politi

bag Pigtraad . . .

Man vægrer sig ved at tro det, men denne Beretning om det danske Politis Fangenskab i de tyske Konzentrationslejre er blot en sandfærdig Skildring af de grufulde Begivenheder, der udspillede bag Pigtraaden.

Den danske Politimand, der har skrevet denne Bog, har selv oplevet Tyskernes grufulde Behandling af Fangerne, og der er slet ikke Tale om Overdrivelse, naar man betegner de tyske Fangevogteres Adfærd som dyrisk.